

Het nut van de Sova- training

'Schatjes, Katjes, Watjes'

Afstudeeropdracht Onderzoek naar effectiviteit

Opdrachtgever:

MDVeluwe

Opleiding:

Maatschappelijk Werk en Dienstverlening

Studenten:

Alinda Brill

Hans Vogelpoel

Afstudeerbegeleider:

Sietske Rienks-Schuurhuis

Datum:

Mei 2010

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
1 Inleiding	5
2 Plan van aanpak	7
2.1 Inleiding & probleemstelling.....	7
2.2 Problemen binnen de hulpverleningscontext	7
2.3 De vraagstelling.....	8
2.4 Doelstelling	9
2.5 Koppeling met minor	10
2.6 Werkwijze en onderzoeksmethoden	11
2.7 Begeleiding.....	14
2.8 Eindproduct en verslaglegging.....	15
3 Sociale vaardigheden en gedrag.....	16
3.1 Inleiding.....	16
3.2 Wat zijn sociale vaardigheden?	16
3.3 Gedrag.....	20
3.4 Soorten van gedrag.....	20
3.5 Nieuw gedrag aanleren.....	21
3.6 Conclusie	24
4 Sova- training en methodiek.....	25
4.1 Inleiding.....	25
4.2 Methodiek ‘Schatjes, Katjes, Watjes’.....	27
4.3 Doelgroep van de Sova- training.....	28
4.4 Leerdoelen van de training	29
4.5 Conclusie	31
5 Voorwoord over de respons	32
5.1 Inleiding.....	32
5.2 Respons	32
5.3 Conclusie	32

6	Effectiviteit.....	33
6.1	Inleiding.....	33
6.2	Effectiviteit na 2 maanden.....	33
6.3	Effectiviteit na 4 maanden.....	36
6.4	Oorzaken voor het wel of niet beklijven van het nieuw aangeleerde gedrag vanuit de persoonlijke leerdoelen van de kinderen.....	39
6.5	Conclusie	41
7	Preventieve werking.....	42
7.1	Inleiding.....	42
7.2	Preventie van intensievere vormen van hulpverlening.....	42
7.3	Preventie van schoolwisseling	44
7.4	Conclusie	46
8	Bevindingen vanuit de interviews	47
8.1	Inleiding.....	47
8.2	Bevindingen	47
8.3	Conclusie	54
9	Samenvatting en conclusies	55
9.1	Inleiding.....	55
9.2	Samenvatting en conclusies.....	55
10	Aanbevelingen	59
10.1	Inleiding.....	59
10.2	Aanbevelingen	59
	Nawoord en dankwoord	61
11	Bronnenlijst.....	62
11.1	Boeken	62
11.2	Internet	63
12	Bijlagen	65
12.1	Inhoud van de bijeenkomsten	65
12.2	Bijlage 2 – Interviewverslag over de leerdoelen.....	74
12.3	Bijlage 3 – Enquêtes voor de ouder, kind en leerkracht.....	77
12.4	Bijlage 4 – Uitwerking interviews kind/ ouder/ leerkracht	99

Voorwoord

Sociale vaardigheden heb je als mens je hele leven lang nodig. Wanneer kinderen vroegtijdig geholpen kunnen worden zich deze vaardigheden eigen te maken, zal hun mogelijk een hoop leed bespaard kunnen worden.

Wij vinden het belangrijk dat er een goed aanbod is aan hulpverlening voor kinderen die moeite hebben met het aanleren en toepassen van sociale vaardigheden.

Met deze motivatie zijn wij aan de slag gegaan met onze scriptie. We hebben onderzoek gedaan naar één van de vele sociale vaardigheidstrainingen voor kinderen tussen de 9-12 jaar.

Op het moment dat het verslag voor een groot deel klaar was hebben we besloten de volgorde van de deelvragen op een logische volgorde te rangschikken. Daarom hebben we besloten om eerst het aanleren van gedrag te bespreken. Hierop volgend geven we informatie over de Sova- training en de methodiek. In hetzelfde hoofdstuk vertellen we uiteindelijk hoe de leerdoelen van de kinderen worden uitgezocht en op welke manier wordt gemeten of de kinderen de leerdoelen hebben behaald.

Tot slot hebben we de onderzoeksresultaten weergegeven. Zo is het hele verslag in een trechtersvorm gegoten van brede informatie naar de specifieke gegevens over de onderzochte effectiviteit van de training.

We hebben met veel plezier aan dit onderzoek gewerkt. Door de medewerking van veel ouders, kinderen, leerkrachten en natuurlijk onze opdrachtgever heeft ons onderzoek een mooi resultaat opgeleverd. Wij zijn er in ieder geval trots op!

We kijken terug op een leuke tijd. Een mooie manier om onze studie Maatschappelijk Werk en Dienstverlening af te ronden.

We hopen dat onze resultaten een positieve bijdrage zullen leveren aan de sociale vaardigheidstrainingen die in de toekomst nog door MDVeluwe zullen worden gegeven.

1 Inleiding

Zoals algemeen bekend, is het vandaag de dag belangrijk dat de investeringen die we doen iets opleveren en niet alleen op korte termijn. Tegenwoordig wordt het steeds belangrijker om duurzaam te investeren. Welke effecten heeft een investering op langere termijn en is er überhaupt iets terug te zien van de gemaakte investeringen? “De economische crisis maakt de vraag alleen maar urgenter: wat levert het eigenlijk op?” stelt Jan Benjamin (2009). Het is daarom voor elke onderneming van levensbelang dat de investeringen hun doel behalen op korte termijn, maar ook op langere termijn.

Een dergelijke vraag doet zich ook voor bij Maatschappelijke Dienstverlening Veluwe (MDVeluwe). MDVeluwe biedt een Sociale vaardigheidstraining (Sova- training) aan voor kinderen. De gemeente die deze trainingen subsidieert wil weten of deze training op langere termijn effect heeft. Echter er is nog geen onderzoek gedaan naar de effectiviteit van de training. Nadat MDVeluwe jarenlang goede ervaringen heeft gehad met het geven van deze training is het dus van belang om het langere termijn effect te meten. De doelstelling van het onderzoek is dan ook om de effectiviteit na 2 en na 4 maanden van deze training te meten.

Daarom hebben we de ouders, de kinderen zelf en de leerkrachten van de kinderen gevraagd om mee te doen aan dit onderzoek. Hiervoor hebben we de volgende hoofdvraag geformuleerd: Wat is de effectiviteit na 2 en na 4 maanden van de Sova- training gegeven vanuit MDVeluwe voor kinderen van 9-12 jaar?

Om dit te kunnen meten hebben we zowel kennis nodig over de training en methodiek als over hoe je gedrag succesvol kunt veranderen. Ook vinden we het belangrijk om te weten wat de omgeving terug ziet van de training. We willen een scherp beeld krijgen van het effect van de training na 2 en na 4 maanden.

Daarnaast willen we weten of de training preventief heeft gewerkt als het gaat om wisseling van school en het nodig hebben van extra hulpverlening nadat de training is beëindigd.

Het antwoord op deze vraag zal MDVeluwe helpen bij het verantwoorden van deze training. De training zoals die nu gegeven wordt is voor mensen die doorverwijzen zinvol. Leerkrachten zien het effect van deze training bij de leerlingen. Een goede uitslag van dit onderzoek zal de training dus nog zinvoller maken dan dat hij nu al gevonden wordt. Als de training na 4 maanden nog steeds effect blijkt te hebben, kunnen we stellen dat deze training duurzaam is. Dit omdat het dan niet alleen betrekking heeft op het effect direct na de training. Het behouden van de training, en mogelijk gevolgd door het uitbreiden van het aanbod van de training zal dan een logische stap zijn.

Vervolgens hebben we het onderzoek alsmede de resultaten van dit onderzoek in de volgende volgorde weergegeven in dit verslag:

In hoofdstuk twee hebben we het plan van aanpak beschreven wat in dit onderzoek als fundament heeft gediend. Hier staat uitgebreid vermeld:

- ✓ de problemen binnen de context van het onderzoek;
- ✓ de vraagstelling;
- ✓ de doelstellingen;
- ✓ de werkwijze en onderzoeksmethoden;
- ✓ we vermelden hoe de begeleiding eruit ziet tijdens dit onderzoek.

In hoofdstuk drie en vier gaan we in op onze eerste drie deelvragen met de bijhorende subvragen. Deze drie deelvragen vormen het kader van het onderzoek.

In hoofdstuk drie doen we literatuurstudie naar sociale vaardigheden en gedrag. In hoofdstuk vier doen we onderzoek naar de sociale vaardigheidstraining. Daarnaast hebben we in hoofdstuk vier de deelvragen beantwoord die over de leerdoelen van de training gaan.

Hoofdstuk vijf vormt de inleiding van de daarop volgende hoofdstukken.

Hoofdstuk zes en zeven staan in het kader van de onderzoeksresultaten uit onze enquêtes.

In het zesde hoofdstuk gaan we met name in op de effectiviteit van de training. In ditzelfde hoofdstuk gaan we ook in op de oorzaken van het wel of niet beklijven van aangeleerd gedrag.

In hoofdstuk zeven gaan we de preventieve werking van de training onderzoeken. We onderzoeken of extra hulp voorkomen kon worden en of de wisseling van school voorkomen is door de training.

Hoofdstuk acht bevat de bevindingen die we hebben gedaan uit de interviews met de ouders, kinderen en leerkracht.

In hoofdstuk negen gaan we het onderzoek afronden en geven we de conclusies.

Het hoofdstuk daarop volgend, hoofdstuk tien, bevat de aanbevelingen die we hebben voor de training en de trainers.

2 Plan van aanpak

2.1 Inleiding & probleemstelling

Maatschappelijke Dienstverlening Veluwe (MDVeluwe) heeft een regionale functie en positie in zorg en welzijn. Deze instelling helpt mensen van alle leeftijden op weg bij problemen rondom opvoeding, relatie, rouwverwerking, weerbaarheid en andere problematiek. Cliënten krijgen handvatten aangereikt om met hun problemen om te gaan, om keuzes te maken. Het effect hiervan is dat grotere problemen worden voorkomen en dat mensen blijven participeren in de maatschappij. Zo wordt de zelfredzaamheid van mensen vergroot, en kunnen ze in de toekomst beter overeind blijven bij nieuwe problemen. Sommige mensen hebben bepaalde vaardigheden nodig om iets aan hun problemen te kunnen doen. Daarnaast kan het heel prettig en zinvol zijn om herkenning te vinden bij anderen. Daarom verzorgt het MDVeluwe breed (Ede, Veluwe Vallei, Noord Veluwe en Apeldoorn) diverse gespreksgroepen, cursussen en trainingen. Eén van deze trainingen is de sociale vaardigheidstraining (Sova- training). Deze Sova- training wordt aan verschillende doelgroepen gegeven namelijk aan kinderen van 9-12 jaar en aan jongeren van 12-18 jaar.

2.2 Problemen binnen de hulpverleningscontext

Het probleem is dat het MDVeluwe een Sova- training aanbiedt, waarvan niet bekend is in welke mate de training op lange termijn effectief is. Hierdoor is MDVeluwe in een verlegenheids situatie gekomen.

MDVeluwe biedt Sova- trainingen aan, aan kinderen van 9-12 jaar oud aan de hand van de methode ‘Schatjes, Katjes, Watjes’. De gemeente wil weten welke successen hiermee worden geboekt. Echter de resultaten en het rendement hiervan zijn nooit gemeten. Zowel op microniveau (de kinderen en ouders), mesoniveau (de instelling en de gemeente) als ook op macroniveau (de samenleving) is het van belang dat de kwaliteit van de Sova- training hoog is. Dit is belangrijk, omdat de Sova- training en de gegeven subsidies hiervoor anders nutteloos zouden zijn. Wanneer de Sova- training effectief is, gaan we er vanuit dat de kwaliteit van de training hoog is.

Deze effectiviteit willen wij door middel van ons onderzoek gaan meten.

Het onderzoek richt zich op de kinderen die hebben deelgenomen aan de Sova- trainingen die MDVeluwe in het najaar van 2009 in heel haar werkgebied gegeven heeft. We hebben gekozen voor deze doelgroep omdat de Sova- training en de persoonlijke leerdoelen dan nog vers in het geheugen zitten. Daarnaast heeft MDVeluwe de kinderen en ouders vooraf ingelicht over het onderzoek en hun medewerking hiervoor gevraagd.

In het begin van de Sova- training worden samen met de ouders, kinderen en de begeleiders persoonlijke doelen opgesteld. Als criterium voor effectiviteit heeft MDVeluwe besloten dat minimaal 2/3 van de persoonlijke leerdoelen na 2 en na 4 maanden, nadat de Sova- training is beëindigd, nog steeds gehanteerd worden door de kinderen. Dit moet dan zichtbaar zijn bij minimaal 75% van de kinderen.

Hierbij veronderstelt MDVeluwe dat wanneer kinderen vier maanden na afloop van de Sova-training de geleerde sociale vaardigheden nog steeds toepassen deze zodanig geïntegreerd zijn dat de kinderen ze normaal gesproken niet meer zullen verleren

Ook wordt onder effectiviteit verstaan wanneer deze Sova- training ervoor heeft gezorgd dat enige intensieve vorm van hulpverlening binnen 4 maanden na de training niet is ingeschakeld. Onder intensievere vorm van hulp verstaan we alle professionele hulp, anders dan de Sova- training.

Daarnaast willen we weten of deze Sova- training er voor heeft gezorgd dat kinderen na 4 maanden nog steeds op dezelfde school zitten en bijvoorbeeld niet zijn overgestapt naar het speciaal onderwijs. We kunnen alleen tot 4 maanden meten, omdat we ons alleen willen richten op de groep die in het najaar van 2009 de Sova- training heeft gevolgd.

Dit onderzoek zal aangeven of de Sova- training effectief is of niet. Mocht uit het onderzoek blijken dat de effectiviteit van de Sova- training groot is op een termijn van 4 maanden, dan kan MDVeluwe extra subsidie aanvragen bij de gemeente, zodat ze meer trainingen aan kan bieden.

2.2.1 Het niveau van de verlegenheidsituatie

Deze situatie doet zich voor op management niveau. Zowel op uitvoerend niveau als op management niveau is niet bekend wat de effectiviteit is van de Sova- training ‘Schatjes, Katjes, Watjes’.

De vraag van het management is, hoe effectief de Sova- training is op langere termijn. Als daar resultaat over bekend is, kan er over worden gedacht, in overleg met de gemeente, om het aanbod van de Sova- training uit te breiden. Het belang in het probleem komt van twee kanten. Zowel de gemeente als MDVeluwe heeft baat bij een grote effectiviteit van een Sova- training.

2.3 De vraagstelling

2.3.1 Hoofdvraag

- Wat is de effectiviteit na 2 en na 4 maanden van de Sova- training gegeven vanuit MDVeluwe voor kinderen van 9-12 jaar.

2.3.2 Deelvragen

Sova- training en methodiek

- Wat houdt de Sova- training in?
- Wat is de doelgroep die de Sova- training volgt?
- Wat houdt de methodiek van ‘Schatjes, Katjes, Watjes’ in?
- Aan welke leerdoelen werkt de methodiek?

Gedrag

- Kunnen we concluderen dat aangeleerd gedrag 4 maanden na de training geïntegreerd is bij de kinderen?

Leerdoelen van de training

- Komen de persoonlijke leerdoelen overeen met de leerdoelen vanuit de methodiek?
- Hoe worden de persoonlijke leerdoelen van de kinderen meetbaar gemaakt?
- Op welke wijze wordt binnen de Sova- training vastgesteld of de persoonlijke doelen behaald zijn?

Effectiviteit

- In hoeverre hanteren de kinderen hun persoonlijke leerdoelen 2 maanden nadat de Sova- training is beëindigd?
- In hoeverre hanteren de kinderen hun persoonlijke leerdoelen 4 maanden nadat de Sova- training is beëindigd?
- Welke oorzaken zijn er voor het wel of niet beklijven van het nieuw aangeleerde gedrag vanuit de persoonlijke leerdoelen van de kinderen?
- ↳ Bij deze deelvragen willen we telkens kijken naar de volgende partijen:
 - o Volgens de kinderen
 - o Volgens de ouders
 - o Volgens de leerkrachten

Preventie

- Heeft deze Sova- training ervoor gezorgd dat intensieve vormen van hulp voorkomen konden worden?
 - o Is er voorkomen dat 2 maanden na het eindigen van de training extra hulp is ingeschakeld?
 - o Is er voorkomen dat 4 maanden na het eindigen van de training uiteindelijk extra hulp is ingeschakeld?
- Heeft deze Sova- training ervoor gezorgd dat wisseling van school voorkomen kon worden?
 - o 2 maanden na het einde van de training
 - o 4 maanden na het einde van de training

De deelvragen staan in willekeurige volgorde. Deze volgorde hebben we in ons verslag aangepast. Voor de verantwoording van de volgorde van de deelvragen verwijzen wij u naar het nawoord.

2.4 Doelstelling

2.4.1 Korte termijn:

Sova- training en methodiek

- We weten wat de Sova- training en de methodiek inhoudt;
- We weten welke doelgroep de Sova- training volgt;
- We weten aan welke leerdoelen de training werkt.

Gedrag

- We weten of aangeleerd gedrag 4 maanden na de training geïntegreerd is bij de kinderen.

Persoonlijke leerdoelen

- We weten aan welke leerdoelen de Sova- training werkt en of die overeenkomen met de persoonlijke leerdoelen van de kinderen;
- We kunnen de persoonlijke leerdoelen van de kinderen meten;
- We weten op welke wijze vastgesteld wordt of de doelen behaald zijn.

Effectiviteit

- We hebben zicht op wat de effectiviteit is van de Sova- training na 2 en na 4 maanden nadat de kinderen de training hebben gevolgd.
- We weten waarom de kinderen de persoonlijke leerdoelen wel of niet blijven hanteren in de praktijk volgens de ouders, kinderen en leerkrachten
- We hebben aandachtspunten voor de groepsleiders van de Sova- training.
- We hebben inhoudelijke aandachtspunten voor de methodiek ‘Schatjes, Katjes, Watjes’.

Preventie

- We weten of de Sova- training binnen 4 maanden nadat de training is beëindigd, intensieve vormen van hulp voorkomen heeft.
- We weten of de Sova- training binnen 4 maanden nadat de training is beëindigd, wisseling van school voorkomen heeft.

2.4.2 Lange termijn:

- Als aan de gemeente getoond kan worden wat de effectiviteit is van een Sova- training op langere termijn, kan er mogelijk meer subsidie vanuit de gemeente komen, zodat MDVeluwe meer Sova- trainingen op kan zetten, ook voor andere leeftijdsgroepen.

2.5 Koppeling met minor

Koppeling van Hans met de minor Toegepaste psychologie

In het afstudeer onderzoek ga ik samen met Alinda kijken naar de effectiviteit van een Sova- training. Deze Sova- training past psychologische principes toe en leert ze praktisch aan de kinderen.

Wij gaan onderzoek doen naar deze Sova- training en naar het nieuw aangeleerde gedrag.

De Sova- training probeert in tien bijeenkomsten de negatieve spiraal van gedrag te doorbreken door het op gang brengen van gedragsveranderingen en het reduceren van belemmerende gevoelens en denkpatronen. Hierbij worden groepsleerkrachten en ouders betrokken om kinderen steun te kunnen bieden van verschillende kanten.

In het onderzoek zullen we ons ook oriënteren op de methodiek van de training. Hierdoor krijgen we zicht op het praktisch toepassen van de psychologische denkwijzen.

Koppeling van Alinda met de minor Pedagogiek en Jeugdzorg

In het tweede jaar van de opleiding MDW heb ik gekozen voor de minor Pedagogiek en Jeugdzorg. Deze minor sluit erg goed aan bij ons onderzoek. We gaan namelijk het langere termijn effect meten van een Sova- training voor kinderen tussen de 9-12 jaar. De Sova- training past binnen de kaders van jeugdzorg, namelijk de doelgroep van de training zijn kinderen die moeite hebben in de omgang met hun sociale omgeving. De training helpt hen om een aantal sociale vaardigheden aan te leren en die toe te passen in de praktijk van het dagelijks leven.

2.6 Werkwijze en onderzoeksmethoden

2.6.1 Onderzoeksbenadering

We kiezen voor een combinatie van een kwantitatief en een kwalitatief onderzoek. Door middel van het kwantitatief onderzoek willen we cijfers krijgen die aangeven wat de effectiviteit van de Sova- training is. Daarnaast willen we een kwalitatief onderzoek doen naar de redenen waarom de Sova- training wel of niet effectief is voor de kinderen.

Voor ons onderzoek kiezen wij voor de effectevaluatie, omdat wij willen meten wat de effectiviteit is van de Sova- training die MDVeluwe aanbiedt aan kinderen tussen de 9 en 12 jaar.

2.6.2 Ons referentiekader.

Onder effectiviteit verstaat MDVeluwe dat de doelen, die aan het begin van de Sova- training per kind individueel worden opgesteld, aan het eind van de training zijn behaald.

Effectiviteit op langer termijn is volgens MDVeluwe behaald wanneer de kinderen na 2 en 4 maanden de vaardigheden, die ze hebben opgedaan tijdens de Sova- training aan de hand van hun persoonlijke leerdoelen, voor minimaal 2/3 deel nog steeds hanteren. Komt dit voor bij minimaal 75% van de deelnemers, dan is de Sova- training volgens MDVeluwe effectief.

Hierbij veronderstelt MDVeluwe dat wanneer kinderen vier maanden na afloop van de Sova- training de geleerde sociale vaardigheden nog steeds toepassen deze zodanig geïntegreerd zijn dat de kinderen ze normaal gesproken niet meer zullen verleren.

We hebben voor 4 maanden gekozen, omdat dit de laatste mogelijkheid is voordat ons onderzoek ingeleverd moet worden. Omdat wij, en MDVeluwe, benieuwd zijn of er een ontwikkeling plaatsvindt binnen die 4 maanden, willen we ook na 2 maanden een enquête versturen.

Daarnaast verstaat MDVeluwe onder effectiviteit dat de Sova- training tot minimaal 4 maanden na afloop preventief heeft gewerkt.

2.6.3 Onderzoeksmethode & technieken

Allereerst willen we ons oriënteren op de methodiek ‘Schatjes, Katjes, Watjes’. We willen weten wat de methodiek inhoudt en waar deze zich op richt. Daarnaast willen we een middag meelopen met de Sova- training om een indruk te krijgen hoe de training wordt gegeven en wat de sfeer van de groep is.

Vervolgens willen we een resultaatmeting houden door middel van enquêtes. Die willen we uitvoeren onder alle kinderen tussen de 9 en 12 jaar die in het najaar van 2009 hebben deelgenomen aan de Sova- training van MDVeluwe breed.

Deze enquêtes willen we ook houden onder desbetreffende ouders en leerkrachten van school van de kinderen die de Sova- training hebben gevolgd zodat we een breder beeld krijgen in de effectiviteit van de training.

Om het effect op langere termijn goed in beeld te krijgen, houden we een meting door middel van een enquête, zowel na 2 als na 4 maanden bij dezelfde doelgroep.

Het effect meten we aan de hand van de persoonlijke leerdoelen die de kinderen bij het begin van de cursus hebben opgesteld. Dit om vervolgens te kijken in hoeverre de kinderen het nieuw aangeleerde gedrag blijven toepassen in de praktijk.

De populatie zal uit ongeveer 60 kinderen bestaan, dus bij elkaar zullen we naar 180 mensen twee maal (na zowel 2 als na 4 maanden) een enquête versturen.

Het proces van de enquêtes ziet er als volgt uit. We sturen de enquêtes van de kinderen, de ouders, maar ook van de leerkrachten naar de ouders toe. Bij deze enquêtes voegen we ook twee retourenveloppen toe. De ouders kunnen zelf beslissen of ze de enquête afgeven bij de leerkrachten. Willen de ouders niet dat de leerkrachten betrokken worden bij het onderzoek, dan kunnen zij ervoor kiezen om de enquête niet aan de leerkracht te geven. Wanneer de ouders besluiten om de enquête wel aan de leerkracht te geven, dan kan de leerkracht, na het invullen, de enquête direct terugsturen naar MDVeluwe door middel van de retourenvelop. Hierdoor komt de enquête niet meer langs de ouders en kunnen de leerkrachten zo eerlijk mogelijk antwoord geven.

De ouders en de kinderen krijgen beiden een enquête. De ouders kunnen de enquête zelf invullen. Voor de enquête van de kinderen willen we aan de ouders vragen of zij hun kinderen willen helpen met invullen. We zullen in de begeleidende brief expliciet benoemen dat ouders alleen hun kind begeleiden en niet hun eigen mening geven. Dit om zoveel mogelijk informatie van het kind zelf te krijgen. De ouders kunnen hun eigen mening geven in de enquête die zij hebben ontvangen.

Daarnaast mogen de ouders zelf kiezen of ze hun naam en telefoonnummer op de enquêtes willen zetten. Op deze manier geven de ouders ons toestemming om hen op te bellen, zodat we ouders, kind en leerkracht eventueel kunnen uitnodigen voor een diepte-interview. De ouders kunnen dus de enquêtes anoniem invullen. Daarom willen we de enquêtes nummeren. We geven de enquêtes van het kind, de ouder en de leerkracht hetzelfde nummer tijdens het onderzoek na 2 maanden en na 4 maanden. Hierdoor kunnen we goed

overzicht houden tussen de enquêtes die over hetzelfde kind gaan en over welke periode het gaat.

Tot slot kunnen beide enquêtes teruggestuurd worden naar MDVeluwe door middel van de retourenvelop.

Naast de enquêtes willen we interviews gaan houden om daarmee te onderzoeken hoe het komt dat nieuw gedrag wel of niet beklijft. Deze interviews houden we na 4 maanden na het einde van de Sova- training. We willen in totaal 3 kinderen en de daarbij horende ouders en leerkrachten interviewen, namelijk:

- 1 kind met zijn/haar ouder en leerkracht die wel het nieuw aangeleerde gedrag kan toepassen in de praktijk.
- 2 kinderen, ouders en leerkrachten waarbij de kinderen het aangeleerde gedrag op de Sova- training niet meer hanteren in de praktijk.

We hebben voor deze ‘balans’ gekozen omdat we willen onderzoeken of de Sova- training effectief is. Daarnaast willen we mogelijke aandachtspunten aanreiken tot verbetering van de Sova- training. Daarom willen we meer ‘gewicht’ leggen op wat beter kan, in plaats van wat al goed gaat. Gezien de tijd die we voor het onderzoek hebben kiezen we voor 9 interviews (3 kinderen, 3 ouders, 3 leerkrachten). De structuur van de interviews zal gestructureerd open zijn. Dit houdt in dat we van tevoren een serie vragen verwoorden en rangschikken. Deze vragen zullen wij tijdens het interview stellen en de ondervraagde is vrij in het formuleren van zijn/haar antwoorden.

Als laatste zijn we bewust dat de resultaten van ons onderzoek beïnvloed zijn, omdat de ouders en de kinderen vooraf aan de Sova- training op de hoogte werden gebracht van dit onderzoek. Het risico is dat de kinderen meer hun best deden tijdens de Sova- training, dan wanneer er geen onderzoek zou plaatsvinden.

Wegens privacyredenen moesten we van tevoren goedkeuring en medewerking vragen aan de ouders en de kinderen voor dit onderzoek. Vandaar dat we niet onder deze beïnvloeding uit kunnen komen.

2.6.4 Databronnen

We willen voornamelijk gebruik maken van individuele personen als databron. Dit met als reden dat de leerdoelen en de Sova- training allemaal individueel zijn. Het gaat er bij de Sova- training om hoe de leerlingen individueel leren van de training, en wat ze er na 2 en 4 maanden nog mee doen.

Binnen onze onderzoekssituatie hebben we een aantal relevante databronnen namelijk:

- De kinderen die de Sova- training bij MDVeluwe hebben gevolgd. Hierbij kiezen wij voor de groep kinderen tussen de 9-12 jaar die in het najaar van 2009 de Sova- training heeft gevolgd. Het gaat hier om alle Sova- trainingen die door MDVeluwe in Gelderland worden gegeven.
- De ouders en de leerkrachten van de desbetreffende kinderen.

- Het handboek voor de methodiek ‘Schatjes, Katjes, Watjes’ die wordt gebruikt binnen de Sova- training is voor ons een databron. Dit is voor ons een databron omdat we hiermee een beeld willen vormen van de Sova- training.

2.6.5 Toegang tot databronnen versus privacy

We hebben van de instelling toestemming gekregen om enquêtes af te nemen. Daarnaast willen we interviews gaan houden, maar daar zullen we te zijner tijd afspraken over maken. We weten bijvoorbeeld al wel hoeveel mensen we willen interviewen, maar nog niet concreet welke mensen.

Bij enquêtes is privacy belangrijk. We kiezen daarom voor anonieme enquêtes. In het gedeelte van de onderzoeksmethoden en technieken hebben we uitgelegd hoe we met de privacy van de ouders, leerkrachten en kinderen om zullen gaan.

2.6.6 Middelen

De volgende middelen verwachten wij nodig te hebben of te gebruiken gedurende de periode van ons onderzoek.

Thema	Onderdelen	Financiering van middelen
Brieven	- Adresgegevens (kinderen, ouders en leerkrachten) - Briefpapier - Gefrankeerde enveloppen - Retour enveloppen - Beloningssysteem in de vorm van 2 iPods die zijn verloot	Financiering wordt door het AMW gedaan
Enquêtes	- Programma om de gegevens te verwerken (SPSS) - Computer voor invoer - Werkplek	Deze middelen regelen we zelf.

2.7 Begeleiding

Gedurende het eerste semester is Karina van Triest (*Hoofd maatschappelijk werk regio Veluwe Vallei*) onze contactpersoon voor het geval we vragen hebben over het onderzoek. Wegens zwangerschapsverlof zal in semester 2 een begeleider van de Sova- training, Rene Lok ons begeleiden. In januari zal een contractmoment plaatsvinden. Daar zullen we het plan van aanpak bespreken en afspreken hoe we de begeleiding van Rene Lok willen vormgeven. Naast deze begeleiding zullen we ook begeleid worden door een docent van de CHE, zij zal voornamelijk het proces bewaken.

2.8 Eindproduct en verslaglegging

Aan het einde van het onderzoek zullen we de resultaten van de enquêtes en van de interviews verwerken in een verslag. In het verslag zullen we ons beperken tot gegevens van het onderzoek; de persoonlijke gegevens van de geïnterviewden zullen we anonimiseren. De resultaten van dit verslag worden bekend gemaakt aan de betrokken personeelsleden van MDVeluwe breed en eventueel een vertegenwoordiger van de gemeente.

De afronding van ons onderzoek vindt plaats door middel van een presentatie op de maatschappelijk werk instelling samen met belangstellenden, waaronder de gemeenten, de groepsleiders en de begeleider van school.

2.8.1 Risico's

Risico	Preventie van risico
Weinig tot geen respons bij de enquête	→ Gebruik maken van het logo en de naam van MDVeluwe. → Een beloningssysteem invoeren voor de ingeleverde enquêtes. <i>(overleg met instelling) (een leuk kleinigheidje? Of kans op het winnen van...?)</i> → Van tevoren inlichten van de ouders, leerkrachten en kinderen over dit onderzoek. → Gefrankeerde retourenveloppen gebruiken. → We houden de mensen op de hoogte van de onderzoeksresultaten door deze in een artikel op de internetsite van MDVeluwe te vermelden.
Niet naar waarheid ingevulde enquêtes	→ Studie doen naar het maken van enquêtes voor kinderen, zodat het voor hen begrijpelijk is.

2.8.2 Tijdpad

Voor ons tijdpad verwijzen we u naar ons Excel bestand, waarin we een uitgebreide en concrete tijdsplanning hebben gemaakt.

3 Sociale vaardigheden en gedrag

3.1 Inleiding

Het verlangen van elk kind is om erbij te horen. Om vrienden te hebben bij wie ze zich prettig voelen en waar ze leuke activiteiten mee kunnen doen.

Maar dit gaat niet vanzelf. Van zowel kinderen als volwassenen worden bepaalde vaardigheden gevraagd die ze nodig hebben om deel te kunnen nemen aan het sociale verkeer. Niet alleen sociale vaardigheden zijn nodig, ook sociaal inzicht. Dit houdt in dat je inzicht hebt in wat er vanuit verschillende omstandigheden wel of niet van je verwacht wordt.

Gedragsvoorschriften voor verschillende gelegenheden zijn in onze tijd niet meer zo helder. Vroeger kreeg je van huis uit mee wat je moest zeggen, doen, dragen of uitstralen tijdens bepaalde gelegenheden. Nu bepalen we dit voor een groot deel zelf, maar hierdoor is het voor de mensen er niet duidelijker op geworden. De verwachtingen blijven hoog en als kinderen en volwassenen niet aan deze verwachtingen voldoen, is de kans groot dat ze buiten de groep vallen.

Ouders en leerkrachten zien in dat het er voor de kinderen niet gemakkelijker op is geworden om deze vaardigheden eigen te maken. Zij zien hoe kinderen elke dag leren wat de regels van samen spelen inhouden. Hoe ze hun best doen om op hun beurt te wachten, om vrienden te maken en te houden en om te zeggen wat ze vinden of wat ze willen.

Niet voor elk kind zijn deze sociale regels vanzelfsprekend. Sommige kinderen hebben daar extra hulp bij nodig. (Janssen & et al, 2000)

3.2 Wat zijn sociale vaardigheden?

De term sociale vaardigheden wordt nogal eens verwisseld met termen zoals sociale redzaamheid, sociale weerbaarheid, sociale omgangsvormen en sociaal inzicht. Om verwarring te voorkomen willen we deze begrippen stuk voor stuk kort toelichten.

Sociale vaardigheden

Onder sociale vaardigheden worden alle vaardigheden verstaan die kinderen nodig hebben om op een bevredigende manier relaties aan te gaan en te onderhouden. Bijvoorbeeld vaardigheden die een kind nodig heeft om vrienden te maken en te houden, maar ook om vertrouwensvolle relaties met leeftijdgenoten en volwassenen aan te gaan en om in het dagelijkse sociale verkeer thuis en buitenshuis effectief met anderen te communiceren. (Janssen & et al, 2000, pp. 28-29)

Sociale redzaamheid

Zich gemakkelijk behelpend. Synoniem voor flink of handig. (den Boon, Geeraerts & van der Sijs, 2005)

Onder sociale redzaamheid verstaan we het vermogen en de vaardigheden die je nodig hebt om jezelf te ‘redden’ in het leven en in de samenleving. Alles wat je in het leven moet weten en moet kunnen. (Janssen & et al, 2000, pp. 29-30)

Sociale weerbaarheid

Sociale weerbaarheid houdt in dat je moet leren omgaan met bedreigende situaties.

Risico's kunnen inschatten en daar een goede reactie op kunnen bedenken.

Weerstand bieden aan de druk die er soms op je wordt uitgeoefend en ‘nee’ durven zeggen. (Janssen & et al, 2000, p. 30)

Sociale omgangsvormen

Elke samenleving of cultuur heeft een aantal omgangsvormen. Regels die jou vertellen hoe je moet handelen in verschillende situaties. Gedragsregels die passen bij de normen en waarden van de cultuur waarin je leeft.

Sociaal inzicht

Inzicht in het hebben van een mening, kijk op de zaak of een besef of bewustzijn. (den Boon, Geeraerts & van der Sijs, 2005)

Sociaal inzicht houdt in dat je:

- onderscheid kan maken in wie je wel en wie je niet kan vertrouwen;
- weet waarom het belangrijk is om goede relaties te hebben en dat je in staat bent om die in stand te houden;
- inzicht hebt in welke invloed jouw gedrag heeft op anderen;
- gedrag van de ander juist kunt interpreteren;
- inzicht hebt in en het nut begrijpt van alle sociale regels en voorschriften.

3.2.1 Sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen tussen 0- 12 jaar.

Elk kind maakt een sociaal emotionele ontwikkeling door. Niet iedereen zal dit op dezelfde manier doen, maar er is een richtlijn hoe kinderen zich in elke fase sociaal emotioneel ontwikkelen. (Rigter, 2002)

0-4 jaar

De baby laat na een aantal weken na de geboorte ‘schijnlimlachjes’ zien. Pas tussen de 4 en 10 weken zal de baby beginnen met glimlachen. Deze lach is een reactie op wat de baby in zijn omgeving hoort. Vervolgens zal de baby gaan lachen als reactie op het contact met de ander. In de eerste maanden zal de baby naar iedereen lachen. Na ongeveer 6 maanden zal de baby alleen nog maar lachen naar de personen die hen vertrouwd zijn.

De opvoedingstaak van ouders op dit moment is om de omgeving van de baby zo veilig mogelijk te maken. Dit kan door middel van voorspelbaar zijn in je gedrag richting de baby en door signalen van je baby op te vangen.

Hechting

Hechtingsgedrag is elke vorm van gedrag die ertoe bijdraagt dat een persoon in de nabijheid komt of blijft van een bekend ander individu, waarvan wordt gedacht dat die individu beter met de eisen die de omstandigheden stellen om kan gaan. Hechtingsgedrag is het meest duidelijk als de betreffende persoon bang, moe of ziek is, en wordt bevredigd door het geven van troost, zorg en geruststelling. (Bowlby, 1988, p. 78)

Het doel van hechtingsgedrag in de vroege kindertijd is het verkrijgen van veiligheid bij het kind. (Rigter, 2002, p. 176) Hechtingsprocessen beginnen voor de geboorte en gaan door tot na het tweede levensjaar van het kind.

Eenkennigheid

Vanaf ongeveer 8 maanden kan de baby eenkennig worden. Hij leert het verschil zien tussen verschillende mensen. Wanneer de baby zijn ouders niet meer ziet en een vreemde staat voor hem, kan hij bang worden en gaan huilen. Ook bij bekende mensen kan dit voorkomen. De baby wil één persoon kennen en zich daaraan vastklampen.

4-12 jaar

Kleuters

In deze periode leert het kind dat niet alles om hem draait, maar dat er andere kinderen zijn met wie hij moet delen. Ook wordt er van hem verwacht dat hij rekening houdt met de regels van zijn ouders. Dit is niet altijd een makkelijke opgave.

Kleuters leren op deze leeftijd om met andere kinderen te spelen. Samen spelen is leuk, maar samen delen is ook lastig. Een opvoedingstaak voor ouders is om kleuters uit te leggen wat wel en wat niet kan.

Schoolkind

In deze leeftijd wordt de wereld van de kinderen steeds groter. Hij wil op verkenning uit en leert op die manier nieuwe mensen kennen. Hierbij is een basis van zelfvertrouwen en sociale vaardigheden nodig. Niet elk kind wordt met zelfvertrouwen geboren, sommige kinderen zijn angstig aangelegd. Een opvoedingstaak hierin voor ouders is om het kind positief te benaderen. En precies zoals bij de kleuters, positief gedrag belonen en negatief gedrag straffen.

Daarnaast laat het kind veelal door zijn lichaamstaal zien hoe hij zich voelt. Toch leert hij steeds meer om zijn emoties te verwoorden. Ook ontdekt hij dat er meerdere gevoelens zijn en dat niet iedereen op elk moment dezelfde gevoelens of emoties heeft. Langzamerhand leren ze ook gevoelens bij anderen te zien, te herkennen en te benoemen. (Centrum van Jeugd en Gezin, 2009)

Zelfstandigheid

In de leeftijd tussen 8-12 jaar worden kinderen steeds meer zelfstandig. Ze krijgen meer verantwoordelijkheid en gaan meer voor zichzelf zorgen.

Socialisatie en interactie met de omgeving

Vriendschappen worden steeds belangrijker en de aandacht gaat steeds meer uit naar de ander. Gevoelens van eigenwaarde en rechtvaardigheid ontwikkelen zich.

Verplaatsen in de ander

Kinderen ontdekken dat anderen andere gedachtes en gevoelens kunnen hebben dan die ze zelf ervaren. Ze leren dat je een ander kan begrijpen, maar tegelijkertijd je eigen mening kan hebben. Ze kunnen zich steeds meer verplaatsen in de ander en rekening met hen houden.

Zelfkennis en moraal

Hoe meer kinderen richting de 12 jaar gaan, hoe meer ze zelfkennis en hun identiteit ontwikkelen. Ook de morele ontwikkeling treedt meer op de voorgrond. Ze ontwikkelen een intern geweten en wanneer ze de regels overtreden kan een schuldgevoel ontstaan. (Muiderman & van Winden, 2005)

3.2.2 Sociale vaardigheden die kinderen nodig hebben

Kinderen hebben twee soorten sociale vaardigheden nodig namelijk: (Janssen & et al, 2000, pp. 33-44)

1. Assertiviteit, rekening houden met zichzelf en voor zichzelf op durven komen.
2. Sensitiviteit, rekening houden met de ander; (den Boon, Geeraerts, van der Sijs, 2005)

De volgende vaardigheden worden in veel sociale vaardigheidstrainingen meegenomen als leerdoelen voor de kinderen.

Assertiviteit (Janssen & et al, 2000, pp. 33-44)

- Zeggen wat je denkt, voelt of wilt
- Iets durven vragen aan een ander
- Vragen of je mee mag spelen
- Je kunnen ontspannen als je iets heel spannend vindt
- Tegen je verlies kunnen (en andere teleurstellingen accepteren)
- Nee zeggen als je iets niet wilt (en ja als je iets wel wilt)
- Reageren op gedrag van anderen
- Je verdedigen als je aangevallen wordt

Sensitiviteit (Janssen & et al, 2000, pp. 33-44)

- Luisteren naar een ander
- Je in een ander inleven
- Wachten op je beurt
- Voor een ander durven opkomen als die wordt aangevallen en zichzelf niet kan verdedigen
- Complimentjes geven

3.3 Gedrag

Gedrag is de manier waarop iemand zich gedraagt. (den Boon, Geeraerts & van der Sijs, 2005) Gedrag bestaat uit waarneembare handelingen, niet-waarneembare handelingen of onbewuste (reflexmatige) handelingen. (InfoNu. (n.d.))

Waarneembare handelingen zijn handelingen die zichtbaar zijn voor jezelf en voor anderen. Niet- waarneembare handelingen wordt ook wel innerlijk gedrag genoemd. Voorbeelden hiervan zijn emoties, dromen of nadenken.

Als laatste heb je de onbewuste handelingen of reflexen. Een reflex is een automatisch gestuurde handeling die we niet bewust aansturen. Onder onbewuste handelingen wordt ook gerekend het spontane gedrag, zoals het spontaan in huilen uitbarsten of plotseling boos tegen iemand uitvallen. (InfoNu. (n.d.))

3.4 Soorten van gedrag

Gedrag kun je onderverdelen in twee soorten namelijk aangeboren/ instinctief gedrag of aangeleerd gedrag.

Aangeboren gedrag is al het gedrag dat je van je ouders hebt geërfd en wat dus in je genen is vastgelegd. Dit zijn bijvoorbeeld instincten of reflexen.

Aangeleerd gedrag daarentegen is gedrag dat ontstaat uit ervaringen. (Wikipedia, 2010)

Er zijn 8 soorten aangeleerd gedrag namelijk:

1. Gewenning, als er niet meer gereageerd wordt op een prikkel
2. ‘Trial and error’, dit is leren door net zolang te proberen totdat het lukt
3. Inprenting, leren tijdens een bepaalde (gevoelige) periode in het leven

4. Inzichtelijk leren, gedrag laten zien dat in andere situaties is aangeleerd
5. Imitatie, leren door gedrag over te nemen van een ander
6. Motorisch leren, aanleren van vaardigheden zoals lopen, sporten of fietsen
7. Klassiek conditioneren/ opvoeden, natuurlijk gedrag door middel van beloning en straf versterken of verzwakken. Bij klassiek conditioneren wordt de ene prikkel *vervangen* door een andere prikkel. (InfoNu. (n.d.))
Voorbeeld: een arts was eerst voor het kind een neutrale prikkel, gewoon een man met een witte jas. Nu gaat het kind merken dat elke keer wanneer de arts langskomt, hij een prik krijgt. Dus het kind zal gaan denken; elke keer als er een man met een witte jas langskomt, krijg ik een vervelende prik. Het kind koppelt nu die neutrale prikkel met een vervelende situatie. Het zou dus goed kunnen dat het kind de volgende keer al begint te huilen als alleen al een arts in een witte jas langskomt, zonder dat die arts hem ook maar aanraakt. (InfoNu. (n.d.))
8. Operant/ modern conditioneren (kunstjes aanleren), dingen worden actief aangeleerd door middel van straf en beloning. Een beloning versterkt de waarschijnlijkheid van een bepaald gedrag. Hierin is een actieve houding zichtbaar. Bij operant conditioneren gaat het om de *selectie* van de juiste reactie (als gevolg van een bepaalde prikkel). (InfoNu. (n.d.))
Voorbeeld: Wanneer je merkt dat een bepaalde handeling een goed resultaat oplevert, dan is de kans groot dat je het vaker gaat uitproberen. Stel je maakt een goede grap en de mensen moeten hierom lachen. Je maakt vaker grappen en mensen blijven om je grappen lachen. Grote kans dat je de grap vaker gaat uitproberen. Mensen kunnen lachen om je grap, je een complimentje geven en je misschien zelfs uitnodigen voor hun feestjes. Je bent een gezellig persoon die sfeer kan brengen in de groep. Het maken van een grap geeft dus een bepaalde beloning. (InfoNu. (n.d.))

3.5 Nieuw gedrag aanleren

De methode ‘structured learning therapy’ ontworpen door Arnold Goldstein is gericht op het vergroten van vaardigheden. Bij de uitwerking van zijn methode verwijst Goldstein naar velerlei onderzoeken.

De vaardigheden worden de cliënten aangeleerd via: modeling, gedragsoefening, sociale bekrachtiging en transfertraining. (Social Tools, 2008)

Deze vier methodes willen we graag nader toelichten.

3.5.1 Modeling

Aan de hand van voorbeelden wordt het gewenste gedrag voorgedaan. Het gewenste gedrag kan ook opgesplitst worden in een aantal vaardigheden waaruit het gewenste gedrag bestaat. Door al die losse vaardigheden voor te doen, krijgen de cliënten een goed beeld van wat het gewenste gedrag inhoudt en hoe ze dit tot uitvoer moeten brengen.

Er zijn onderzoeken gedaan dat modeling effectiever werkt wanneer de persoon die de vaardigheid voordoet aan de volgende kenmerken voldoet: (Social Tools, 2008)

- 1) Een meer bedreven of deskundige indruk maakt
- 2) Een hogere status heeft; meer overeenkomst heeft met de cliënt, doordat degene die de vaardigheid voordoet bijvoorbeeld van hetzelfde geslacht is of van dezelfde leeftijd
- 3) Vriendelijk en behulpzaam is

Het gedrag dat voorgedaan wordt, wordt beter aangeleerd wanneer:

- 4) Het gedrag duidelijk en gedetailleerd is
 - 5) Het meerdere keren wordt voorgedaan
 - 6) De volgorde van de voorbeelden verloopt van gemakkelijk naar moeilijk
 - 7) Irrelevante gedragingen worden weggelaten
 - 8) Verschillende modellen (mensen die het gedrag voordoen) het gedrag vertonen.
- (Social Tools, 2008)

3.5.2 Gedragsoefening

Deze oefening is een vervolg op de modeling. In deze oefening krijgen de cliënten de gelegenheid om in de therapeutische setting het voorgedane gedrag zelf te imiteren. Dus het gedrag (of delen daarvan) dat is voorgedaan, zoveel mogelijk na te doen.

Op den duur worden hogere eisen aan de cliënt gesteld. Ze moeten bijvoorbeeld meerdere gedragingen tegelijk uitvoeren en de rollenspellen worden moeilijker. Daarnaast moet er een verandering plaats gaan vinden tussen het gedrag van de modellen imiteren naar gedrag dat meer bij de individu zelf past voor situaties waar de cliënt zich in bevindt. Het gedrag wordt dus meer in situaties geoefend die relevant zijn voor de cliënt en de cliënt leert om het gedrag uit te oefenen op zijn/ haar eigen persoonlijke manier.

De volgende voorwaarden zijn nodig om de effectiviteit van de gedragsoefening toe te laten nemen:

- 9) De mate waarin de cliënt het participeren in het rollenspel meer ervaart als zijn/ haar eigen keuze
 - 10) Wanneer de cliënt de mogelijkheid krijgt om het aangeleerde gedrag eigen te maken
 - 11) De mate waarin de cliënt zonder voorbereiding en zonder gedetailleerde aanwijzingen de vaardigheden eigen weet te maken
 - 12) De mate waarin het te leren gedrag beloond of bekrachtigd wordt door anderen.
- (Social Tools, 2008)

3.5.3 Bekrachtiging

Positieve woorden, complimentjes en goedkeuring van de trainers zijn nodig om cliënten enthousiast te houden en te blijven stimuleren voor het uitvoeren van de vaardigheden. Elke positieve vooruitgang van de cliënt in het aanleren van de nieuwe vaardigheden moet opgemerkt en erkend worden door de trainers en/ of de groepsleden.

De bekrachtiging is effectiever naarmate rekening wordt gehouden met de volgende factoren:

- Type bekrachtiging. Iedere cliënt heeft andere manieren van bekrachtiging nodig. De één vindt een compliment prettig, de ander bijvoorbeeld een knipoog of een schouderklopje. Ook materiële bekrachtiging is een middel om waardering te uiten.
- Moment van bekrachtiging. Algemene regel is dat de bekrachtiging het meest effectief is wanneer zij direct volgt bij het optreden van gewenst gedrag.
- Kwantiteit en kwaliteit van de bekrachtiging. Deze moeten gelijk zijn aan de prestaties van de cliënt.
- Gelegenheid tot bekrachtiging. Het gedrag dat bekrachtigd kan worden moet voldoende aan bod komen, zodat de cliënt veel kansen krijgt om het gedrag te oefenen. De cliënt moet voldoende de kans krijgen zijn ‘beloning’ te verdienen.
- Onderbreking van bekrachtiging. Wanneer het nieuw aangeleerde gedrag beklijft, dan moet tijdig worden overgeschakeld op onderbroken bekrachtigingschema’s. Dit kan door geleidelijk aan niet elk positief resultaat te belonen, maar bijvoorbeeld pas na 5 keer positief resultaat de cliënt te bekrachtigen. Hierdoor maak je het aangeleerde gedrag bestand tegen uitdoving, dus dat het aangeleerde gedrag langzaam weer verdwijnt. (Social Tools, 2008)

3.5.4 Transfertraining

Het laatste onderdeel van de methodiek houdt in dat de cliënt het nieuw aangeleerde gedrag in stand houdt. Dus blijft toepassen in het dagelijks leven, ook wanneer de training is beëindigd. Dit wordt ook wel generalisatie genoemd.

De cliënt krijgt tijdens de training huiswerk mee dat een hulpmiddel is om de vaardigheden ook in zijn/haar eigen leven toe te passen.

De mate waarin generalisatie plaatsvindt kan afhankelijk zijn van de volgende punten:

- Algemene inzichten

Hoe meer de cliënt de kenmerken weet en herkent van het nieuw aangeleerde gedrag en de daarbij behorende situaties, zal hij in latere onverwachte situaties eerder herkennen wat hem overkomt en weten hoe hij hierop moet reageren.

- Beschikbaarheid van gedrag

Hoe meer geoefend is met het nieuw aangeleerde gedrag, hoe groter de kans is dat het aangeleerde gedrag beklijft. Ook wanneer de situaties tijdens de training en de leefsituatie van de cliënt veelal overeenkomen. Hierdoor wordt het voor de cliënt heel concreet gemaakt hoe hij in ‘eigen’ situaties moet reageren en zijn nieuw aangeleerde vaardigheden moet toepassen. Daarom is het effectiever om de training aan te bieden in de eigen leefomgeving van de cliënt, dan in een ruimte van bijvoorbeeld de instelling.

- Stimulusvariatie

Bevorderlijk voor de generalisatie is wanneer de cliënt zoveel mogelijk geoefend heeft met verschillende soorten tegenspelers. Hierdoor heeft hij ervaring opgedaan om te reageren op verschillende typen personen, die hij in het dagelijks leven ook veelvuldig tegen zal komen.

- Feedback

Nadat de training is beëindigd is het voor cliënten van belang dat ze blijvend feedback en bekrachtiging van hun omgeving krijgen, zodat ze gestimuleerd blijven om het aangeleerde gedrag toe te passen in hun leven. Deze feedback kan gegeven worden door bijvoorbeeld huisgenoten, familie, vrienden of andere hulpverleners. Ook blijvend contact met andere cliënten helpt om het aangeleerde gedrag te laten beklijven. (Social Tools, 2008)

Ook M. Baadsgaard en P. Wagner benadrukken in hun boek: ‘Inleiding in de gedragsmodificatie’ dat het belangrijkste principe van alle technieken die handelen over het aanleren van nieuw gedrag is, bekrachtiging, bekrachtiging en bekrachtiging. (Baadsgaard & Wagner, 1994, p. 106)

3.6 Conclusie

Wat we terugvinden in de literatuur is dat het erg belangrijk is hoe aangeleerd gedrag aangeleerd wordt. We lezen in meerdere bronnen dat positieve bekrachtiging essentieel is om nieuw gedrag aan te leren en te behouden.

Dus ook wanneer de Sova- training is afgelopen, hebben kinderen nog steeds positieve bekrachtiging nodig vanuit hun omgeving.

Als kinderen dus blijvend gestimuleerd worden, is de kans groot dat het aangeleerde gedrag beklijft en geïntegreerd wordt in het leven van de kinderen.

Wanneer de kinderen dus 4 maanden na de Sova- training nog steeds het aangeleerde gedrag hanteren, is dat alleen goed mogelijk als er voldoende stimulans vanuit de omgeving is om het gedrag vast te houden. Het gedrag zou anders al uitgedoofd zijn na 4 maanden. De kans is dus groot dat ze dan voldoende stimulans ontvangen vanuit hun omgeving, waardoor ze het aangeleerde gedrag dermate geïntegreerd hebben in hun dagelijks handelen dat ‘het nieuwe gedrag’ nu ‘eigen gedrag is’.

4 Sova- training en methodiek

4.1 Inleiding

Eén van de manieren om kwetsbare kinderen te helpen zijn sociale vaardigheidstrainingen. Waar het om gaat tijdens deze trainingen is het aanleren van nieuw gedrag. Een kind zelf zal niet snel veranderen, maar zijn/haar gedrag is wel te beïnvloeden. In vaktermen wordt dit ook wel gedragsmodificatie genoemd.

De basis voor het geven van deze training is acceptatie. Wanneer kinderen zich geaccepteerd voelen zullen ze sneller bereid zijn pogingen te ondernemen hun gedrag te veranderen.

Om kinderen nieuw gedrag aan te leren, moet je met ten minste 3 zaken rekening houden:

- Allereerst moet het voor de kinderen heel duidelijk zijn welk gedrag van hen verwacht wordt en waarom.
We denken vaak dat kinderen uit zichzelf wel weten hoe ze zich in bepaalde situaties moeten gedragen, maar in werkelijkheid ligt dat vaak anders. De wil is er wel, maar het ‘niet kunnen of niet weten’ is de barricade.
- Een systematische aanpak is erg belangrijk.
Het oude, ongewenste gedrag kan het beste genegeerd worden en het nieuwe gewenste gedrag moet consequent beloond worden. Dit belonen kan op allerlei manieren, zolang hier maar consequent in gehandeld wordt.
- Wees ervan bewust dat kinderen vooral leren van voorbeelden, en dat ben jij als ouder/leerkracht/kennis! Kinderen kijken en imiteren. Wees daarom bewust van je eigen houding en de signalen die je zowel verbaal als non-verbaal uitzendt. (Janssen & et al, 2000, pp. 16-17)

4.1.1 Sova- training van MDVeluwe

*‘Vanaf groep 4 word ik gepest. Een paar kinderen uit mijn klas schelden me steeds uit voor rooie en zo. Als we pauze hebben op school mag ik bijna nooit meedoen. Vaak speel ik dan in mijn eentje of loop ik met de juf over het schoolplein...
...Een tijdje terug heb ik aan de juf verteld dat ik gepest word. Zij adviseerde mij deel te nemen aan de cursus.*

Door met andere kinderen over het pesten te praten, merkte ik dat ik niet de enige was. Ik kreeg ook tips wat ik allemaal terug kan zeggen. We zijn ook bezig geweest met een soort zelfverdediging. Hier leerde ik dat ik me groot moest maken en stevig gaan staan.’ (Maatschappelijke Dienstverlening Ede. (n.d.))

De Sova- training van MDVeluwe heeft als doel sociale redzaamheid van kinderen en jongeren te vergroten. (Maatschappelijke Dienstverlening Ede. (n.d.))

Veel kinderen en jongeren vinden het lastig om contact te leggen met leeftijdsgenoten. Ze durven bijvoorbeeld niet voor zichzelf op te komen en doen dan dingen die ze eigenlijk niet willen doen, omdat ze geen ‘nee’ durven te zeggen. Er zijn ook kinderen die gepest worden of die zelf andere kinderen pesten. (Maatschappelijke Dienstverlening Ede. (n.d.))

Dit kan zowel op school, in de buurt of op een club gebeuren.

Wanneer deze situaties zich regelmatig voordoen, gaan kinderen sociale situaties uit de weg. MDVeluwe is erop gericht om kinderen sociale vaardigheden aan te leren, zodat ze zich weer in het sociale verkeer durven te begeven.

Inhoud van de training

MDVeluwe geeft zowel Sova- trainingen voor kinderen van 6-8 jaar als 9-12 jaar. De groepen bestaan uit maximaal 8 personen. MDVeluwe gebruikt voor de kinderen tussen de 9-12 jaar de methodiek ‘Schatjes, Katjes, Watjes’. Zowel het kind, de ouder als de leerkracht van het desbetreffende kind wordt betrokken bij de training.

Aan het begin van de bijeenkomst wordt met het kind gekeken aan welke persoonlijke leerdoelen hij/zij wil werken tijdens de bijeenkomst. Hierbij wordt rekening gehouden met vragen en onderwerpen waar de kinderen moeite mee hebben. De kinderen mogen zoveel mogelijk leerdoelen opgeven, maar er wordt gestreefd naar een keuze van 3 leerdoelen.

Aan de hand van een vaststaand programma dat bestaat uit oefeningen, spel, video en rollenspel, worden alle persoonlijke leerdoelen besproken en met de kinderen geoefend. Hoewel elk kind andere leerdoelen heeft, volgen de kinderen wel de gehele training.

Hierdoor kunnen de leerlingen elkaar helpen en van elkaar leren.

De trainingen zijn erop gericht om te oefenen met situaties waar elk kind dagelijks mee te maken heeft.

Aan het eind van elke bijeenkomst krijgen de ouders en het kind huiswerkopdrachten mee die de volgende bijeenkomst besproken worden.

Na 9 bijeenkomsten is de training afgelopen. Een aantal weken na de training hebben de begeleiders met de ouders van de kinderen een evaluatie.

Thema's die aan bod komen zijn:

- complimenten geven en ontvangen;
- gevoelens herkennen en verwoorden;
- een praatje maken en iets vragen;
- knokken, aanpakken of wegkruipen;
- pesten;
- vrienden maken;
- kritiek geven en ontvangen.

(Maatschappelijke Dienstverlening Ede. (n.d.))

Keuze methodiek door MDVeluwe

MDVeluwe heeft voor de methodiek ‘Schatjes, Katjes, Watjes’ gekozen vooral om pragmatische redenen. Voordat de wet op de jeugdzorg veranderde, bood Bureau Jeugdzorg deze training/ methodiek aan. Toen het takenpakket van Bureau Jeugdzorg veranderde, heeft zij deze training aan MDVeluwe overgedragen en is MDVeluwe dit gaan uitvoeren. Bureau Jeugdzorg heeft MDVeluwe toentertijd ingewerkt en zo is zij ‘automatisch’ in deze methodiek gerold.

De medewerkers van MDVeluwe hebben onderzocht of deze methodiek past bij MDVeluwe. Dit bleek het geval te zijn. Om die reden heeft MDVeluwe uiteindelijk gekozen om de methodiek ‘Schatjes, Katjes, Watjes’ te behouden.

4.2 Methodiek ‘Schatjes, Katjes, Watjes’

De methodiek is ontwikkeld door de sector Preventie van het RIAGG in ‘s- Hertogenbosch. Het programma heeft een duidelijk preventief doel: het voorkomen van ernstige sociaal-emotionele problemen bij kinderen. (Gemeente Westerveld. (n.d.))

De methodiek is erop gericht om kinderen extra ondersteuning te bieden omtrent het aanleren en toepassen van sociale vaardigheden en sociale weerbaarheid.

De training is zowel bedoeld voor kinderen die teruggetrokken en verlegen zijn als voor kinderen die op de voorgrond staan en dominant zijn in het contact met andere kinderen. Het doel van de training is om te werken aan de individuele aandachtspunten van elk kind, bestaande patronen te doorbreken en de vaardigheden van de kinderen te vergroten.

(Lambertushof. (n.d.))

Het programma is het meest effectief voor kinderen uit de bovenbouw

(vanaf ongeveer 9 jaar) die moeilijkheden ondervinden in het contactleggen en samenspelen met leeftijdgenoten. (Lambertushof. (n.d.))

Ook pesten of gepest worden is een centraal thema in de methodiek. Aan de hand van het vijfsporenbeleid kan de aanpak van het pestprobleem succesvol aangepakt worden. De actie moet gericht zijn op de vijf sporen namelijk:

1. hulp aan het slachtoffer (Watjes);
2. hulp aan de pestkop (Katjes);
3. mobiliseren van de zwijgende middengroep (Schatjes);
4. adviezen voor leerkrachten ten behoeve van de aanpak in de klas;
5. adviezen voor ouders.

(Gemeente Westerveld. (n.d.))

Aan de hand van ‘t Ankerboek worden de thema’s besproken. Door middel van de huiswerkopdrachten ‘de thuisklus’ en de ‘post voor ouders’ die zowel de kinderen als de ouders moeten maken, worden ook de ouders betrokken bij de training.

Ook de leerkracht van het kind kan op de hoogte blijven van de ontwikkelingen van het kind op de training. Dit gebeurt aan de hand van een schrift van het kind.

Voor de opbouw en de inhoud van de bijeenkomsten verwijzen wij u naar bijlage 1

4.3 Doelgroep van de Sova- training

De methodiek ‘Schatjes, Katjes, Watjes’ is voor kinderen van 9-12 jaar.

De doelgroep van de training zijn kinderen die het lastig vinden om contact te leggen en samen te spelen met anderen.

Zowel de geremde als de ongeremde kinderen kunnen meedoen aan de training.

- Geremde kinderen zijn kinderen die aan de kant staan, weinig initiatief nemen, gepest worden en niet weerbaar zijn.
- Ongeremde kinderen zijn kinderen die veel ruzie maken, zich overschreeuwen en andere kinderen pesten. (Gemeente Westerveld. (n.d.))

Wanneer er niet op tijd ingegrepen wordt kan het gebeuren dat deze kinderen een negatief zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen ontwikkelen.

Leerdoelen van de methodiek

(Harzing, 1999)

De methodiek heeft een aantal vaststaande doelen waaraan de kinderen in de training kunnen werken. De volgende doelen worden genoemd:

- Ik wil leren vrienden te maken;
- Ik wil leren beter te luisteren naar wat anderen te vertellen hebben;
- Ik wil leren op school minder druk te worden, anderen minder te storen;
- Ik wil leren op school mijn mening te vertellen;
- Ik wil leren minder verlegen te worden;
- Ik wil leren tegen mijn vader te zeggen dat ik het niet met hem eens ben;
- Ik wil leren iets goeds tegen een ander te zeggen;
- Ik wil leren tegen mijn moeder te zeggen dat ik het niet met haar eens ben;
- Ik wil leren iets te zeggen als ik een complimentje krijg;
- Ik wil leren minder bang te zijn;
- Ik wil leren met iemand een gesprekje te beginnen;
- Ik wil leren niet zo snel ruzie te maken;
- Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word;
- Ik wil leren me niet overal zo druk om te maken;
- Ik wil leren...

De persoonlijke doelen worden zo veel mogelijk gekoppeld aan één van deze leerdoelen.

Heeft een kind een ander leerdoel dat niet in het rijtje voorkomt, dan wordt deze onderaan geschreven bij ‘Ik wil leren...’

Elk kind heeft minimaal 1 en maximaal 3 leerdoelen waaraan hij/zij tijdens de training werkt.

4.4 Leerdoelen van de training

4.4.1 Inleiding

De Sova- training kent 15 leerdoelen die gedurende de training allemaal worden behandeld. In dit gedeelte willen we stilstaan of de persoonlijke leerdoelen van de kinderen overeen komen met de leerdoelen vanuit de methodiek. Daarnaast geven we antwoord op de vraag op welke manier de leerdoelen van de kinderen meetbaar worden gemaakt en op welke manier wordt getoetst of de kinderen de leerdoelen aan het eind van de training hebben behaald.

De antwoorden op deze vragen kunt u uitgebreid teruglezen in een interview die we met een groepsleider van MDVeluwe hebben gehad. Dit interview is weergegeven in bijlage 2.

4.4.2 Persoonlijke leerdoelen van de kinderen/ leerdoelen vanuit de methodiek

Zowel de ouders, de huisarts als school kan het kind aanmelden voor de Sova- training. Voordat de kinderen daadwerkelijk meedoen aan de Sova- training, vindt er allereerst een aanmeldingsgesprek plaats. Hierbij zijn de trainers, de ouders en het kind aanwezig. Wanneer de hulpvraag van het kind en de ouders overeenkomen met de criteria van de training, komt het kind op een aanmeldlijst te staan. De eerste 10 kinderen die op deze lijst staan worden uitgenodigd voor een intakegesprek.

Tijdens het intakegesprek wordt specifiek gekeken of het aangemelde kind daadwerkelijk geschikt is voor deze training. De methodiek heeft 14 standaard leerdoelen opgesteld die allemaal terugkomen tijdens de training. Wanneer de persoonlijke leerdoelen van het kind overeenkomen met de leerdoelen vanuit de methodiek, dan kan het kind deelnemen aan de training.

Tijdens de eerste bijeenkomst mogen de kinderen kiezen aan welke leerdoelen ze willen werken. Deze bestaat uit een lijst van 14 leerdoelen die staan op het contract in hun ankerboekje. Het kind bepaald zelf wat hij belangrijk vindt en waar hij aan wil werken. Overigens is het mogelijk voor het kind om een persoonlijk leerdoel toe te voegen die niet op de standaardlijst staan. Dit leerdoel wordt dan meegenomen tijdens de training.

Mochten de ouders naar aanleiding van de gekozen leerdoelen nog andere leerdoelen hebben voor het kind, dan nemen de trainers deze leerdoelen mee.

Ze worden niet concreet toegevoegd op de lijst van leerdoelen van het kind. De trainers onthouden de leerdoelen die de ouders voor het kind hebben en zijn tijdens de training alert op hoe het kind functioneert.

Wanneer een kind onvoldoende vaardigheden oppikt uit de training, kan besloten worden door de trainers om het kind extra te laten oefenen in bepaalde vaardigheden. Dit gebeurt door middel van het geven van extra oefeningen aan het kind.

4.4.3 Meetbaar maken van de persoonlijke leerdoelen

De leerdoelen die de training heeft zijn bewust niet meetbaar gemaakt. Dit in tegenstelling tot ‘smart’ leerdoelen die zo concreet en meetbaar mogelijk zijn. De leerdoelen zijn gericht op het leren. Het kind leert naar aanleiding van de theorie en de nieuwe inzichten die in de training naar voren komen.

De leerdoelen zijn met een duidelijke reden niet meetbaar gemaakt. Het doel van de training is om nieuw gedrag aan te leren. Tijdens de training vindt er een wisselwerking plaats tussen het leren en het handelen.

De kinderen krijgen nieuwe inzichten in het gedrag van henzelf of van anderen. Daarnaast leren ze concrete vaardigheden die ze kunnen toepassen.

De vaardigheden zelf oefenen de kinderen in de training en kunnen ze vervolgens eigen gaan maken door hiermee te experimenteren in het dagelijks leven. Het doel van de training is dat kinderen groeien en een vooruitgang boeken met de leerdoelen die ze hebben. Het is dus niet de insteek van de training dat de kinderen de leerdoelen aan het eind van de training moeten behalen.

Dit wordt benadrukt naar de ouders toe, omdat het niet reëel is dat kinderen direct ander gedrag hanteren. De training is bedoeld als leerplek voor de leerdoelen. De leerdoelen zijn daarom niet meetbaar, maar vooral richtinggevend.

Tijdens de laatste bijeenkomst wordt aan de kinderen gevraagd om een evaluatieformulier in te vullen. Daar wordt per leerdoel gevraagd hoeveel ze hiervan hebben geleerd tijdens de training. De training kijkt niet alleen naar wat het kind hiervan vindt, maar ook naar wat de leerkracht en de ouders vinden van de groei van het kind in zijn/haar leerdoelen.

In een ander evaluatieformulier voor ouders en de leerkracht wordt aan hen gevraagd of ze op de hoogte waren van de leerdoelen die het kind voor zichzelf had gesteld. De ouders en de leerkracht hoeven hier verder geen inhoudelijke feedback op te geven.

4.4.4 Behalen van de persoonlijke leerdoelen

De training is niet gefocust op het voltooien van een leerdoel. Het gaat er bij de training om dat de kinderen kleine dingen leren, oppakken, ermee experimenteren, positieve ervaringen opdoen en de nieuwe vaardigheden vervolgens eigen maken.

In feite bepaalt dus niemand of de persoonlijke doelen behaald zijn. De belangrijkste vraag is of er vooruitgang is geboekt. Bij het aanleren van nieuw gedrag is het belangrijk dat het door anderen gezien wordt. Het is daarom de rol van ouders en leerkracht om het kind te stimuleren, evalueren, complimenteren, successen benoemen, in herinnering brengen en een luisterend oor bieden.

Tijdens de training is er tweemaal een moment waarop de groei van het kind wordt beoordeeld. De kinderen geven tijdens de groepsbijeenkomst aan hoe ze zelf vinden dat ze zijn gegroeid. Dit mogen de kinderen aangeven door middel van een plus of een min teken. Daarnaast zijn er enkele werkers die hierbij gebruik maken van de vraag welk cijfer het kind

zou geven voor de groei ten aanzien van een bepaald leerdoel. In dat geval kunnen kinderen kiezen voor een cijfer tussen de 1 en de 10. Tot slot wordt er gevraagd naar concrete voorbeelden waaraan te merken is hoe de kinderen zijn gegroeid.

Aan het einde van de training krijgen de kinderen een evaluatieformulier. Hierin geven de kinderen aan of ze vinden dat ze genoeg hebben geleerd. Daarnaast vindt er ook een evaluatiegesprek plaats met de ouders en het kind waarin gekeken wordt of het kind de persoonlijke leerdoelen voldoende heeft behaald.

Als er een doel niet is behaald dan kan het volgende gebeuren:

- ↳ Een individueel vervoltraject kan worden ingezet;
- ↳ een verwijzing kan plaatsvinden naar de jeugdhulpverlening;
- ↳ een overleg met de school kan plaatsvinden, bijvoorbeeld over het inzetten van IB'ers;

Tot slot is het soms reëel om te stellen dat dit momenteel het maximaal haalbare is voor het kind. In dat geval kan het zijn dat de trainers adviseren om het kind op een latere leeftijd op nieuw aan te laten melden voor een Sova- training, maar dan bijvoorbeeld op het voortgezet onderwijs.

4.5 Conclusie

Een van de manieren om kwetsbare kinderen te helpen zijn sociale vaardigheidstrainingen. De Sova- training van MDVeluwe werkt met de methode ‘Schatjes, Katjes, Watjes’. De training richt zich op het kind en zijn gedrag en biedt handvatten voor de ouders en de leerkrachten om het kind te helpen. Daarnaast worden de ouders en de leerkracht gevraagd om het kind te stimuleren en te helpen met het aanleren van nieuw gedrag.

De methode ‘Schatjes, Katjes, Watjes’ is er op gericht om extra ondersteuning te bieden voor het aanleren van nieuw gedrag. De training richt zich op de slachtoffers, op de pestkoppen en op de zwijgende middengroep. Door middel van huiswerkopdrachten die zowel het kind als de ouders meekrijgen, wordt de omgeving van het kind meegenomen in de gedragsmodificatie voor het kind.

Het doel van de Sova- training is dat kinderen experimenteren en oefenen met nieuw gedrag. Aan het eind van de training hoeven de kinderen de persoonlijke leerdoelen niet volledig onder de knie te hebben, als er maar groei zichtbaar is.

5 Voorwoord over de respons

5.1 Inleiding

Na de literatuurstudie zijn we overgegaan op het enquêteren van de ouders, kinderen en de leerkrachten. Vooraf aan het onderzoek werd ons door MDVeluwe verteld dat er ongeveer 200 kinderen hadden meegedaan aan de Sova-training voor kinderen van 9-12 jaar in het najaar van 2009. Aan het begin van ons onderzoek kwamen wij tot de ontdekking dat dit maar 52 kinderen waren.

Om die reden hebben wij een klein literatuuronderzoek gedaan hoeveel percentage respons wij nodig hebben om tot een betrouwbaar resultaat van ons onderzoek te komen.

5.2 Respons

De respons is dat deel van de leden van een populatie waarvan de gegevens uiteindelijk in een database zijn opgeslagen en voor analyse zullen worden gebruikt. (BMOOO. (n.d.))

Wanneer je conclusies wilt trekken uit de gegevens die je hebt ontvangen uit bijvoorbeeld enquêtes of interviews, is een minimale respons noodzakelijk en vereist.

Voor enquête per post is een responspercentage van ongeveer 30% redelijk (Owen en Jones, 1994) Voor interviews kun je een responspercentage van ongeveer 50% verwachten (Kervin, 1992)

Let echter op: responspercentages kunnen bij het verzamelen van primaire gegevens aanzienlijk variëren. Willimack et al. noemen responspercentages voor enquêtes in bedrijven door Noord- Amerikaanse universiteiten uitgevoerd die variëren tussen 50% en 65%.

Ook Healey (1991) maakt melding van een grote variatie in respons. Hij geeft responspercentages aan van 50% voor enquêtes per post en 75% voor persoonlijke interviews, voornamelijk in Groot-Brittannië. Recenter spreekt Neuman (2000) over responspercentages van 10 tot 50% voor enquêtes per post en tot 90% voor persoonlijke interviews. (Sauners, Lewis & Thornhill, 2004)

Een respons van 100% is niet mogelijk. Om een betrouwbaar en valide onderzoek te hebben is een respons van minimaal 40% vereist. Een goede respons is 60-70% (Medisch Forum, 2010)

Een manier om de respons te verhogen is om een antwoordenvelop en een uitleg mee te sturen met de enquêtes.

5.3 Conclusie

Omdat de literatuur verschillend over het minimale respons denkt, hebben wij, in overleg met onze afstudeercoach, besloten om te streven naar een respons van 60%.

We zullen de enquêtes per post versturen, inclusief een antwoondenvelop en een uitleg over de enquêtes.

6 Effectiviteit

6.1 Inleiding

Om de effectiviteit te meten hebben we enquêtes verstuurd na 2 en na 4 maanden nadat de training is beëindigd. Uit de ontvangen enquêtes hebben we veel gegevens verkregen. De uitkomsten van de effectiviteit ten aanzien van de leerdoelen verwerken we voornamelijk in dit hoofdstuk.

We onderzoeken de effectiviteit na 2 en na 4 maanden wat gevolgd wordt door een vergelijking tussen deze twee metingen.

Tot slot hebben we de oorzaken die de ouder, het kind en de leerkracht geven voor het wel of niet beklijven van het aangeleerde gedrag verwerkt.

Aan het einde van dit hoofdstuk zullen we kunnen concluderen of de training wel of niet effectief is en wat de oorzaken hiervan zijn.

6.2 Effectiviteit na 2 maanden

6.2.1 Procedure

Aan de Sova- training van het najaar 2009 hebben 52 kinderen deelgenomen. Zij waren verdeeld over 7 Sova- trainingen. Van de 52 kinderen hebben we in de eerste ronde (2 maanden na de training) van 24 individuele casussen informatie teruggekregen. De respons is als volgt verdeeld. We hebben 23 ouder & kind enquêtes ontvangen en 15 leerkracht enquêtes. We hebben dus van 1 kind alleen de enquête van de leerkracht ontvangen en hebben op deze manier dus informatie over 24 casussen.

Leerdoelen direct na de training behaald?						Tabel 1
Volgens de ouders		Volgens het kind zelf		Volgens de leerkracht		
Percentage leerdoelen behaald	In procenten behaald	Percentage leerdoelen behaald	In procenten behaald	Percentage leerdoelen behaald	In procenten behaald	
0,00	9,1	0,00	9,1	33,33	13,3	
29	4,5	40,0	4,5	50,00	6,7	
40	4,5	66,67	9,1	62,50	6,7	
60	4,5	75,00	4,5	66,67	6,7	
83	4,5	80,00	4,5	75,00	6,7	
100	72,7	83,33	4,5	90,00	6,7	
Totaal	100,0	100,00	63,6	100,00	53,3	
		Totaal	100,0	Totaal	100,0	

6.2.2 Uitleg tabellen

Zowel de ouders, het kind zelf als de leerkracht hebben in de enquêtes aangegeven hoeveel leerdoelen het kind heeft behaald. Niet iedereen heeft dezelfde aantal leerdoelen aangekruist, vandaar dat de ‘percentage leerdoelen behaald’ ook wisselt tussen de ouders, het kind zelf en de leerkracht. Vooraf aan de training mogen de kinderen aangeven aan welke leerdoelen ze willen werken tijdens de training. Met het kind en de trainers worden 3 hoofddoelen opgesteld, maar daarnaast kunnen de kinderen eventueel ook aan andere doelen werken. Het komt dus voor dat kinderen achteraf meer leerdoelen hebben behaald, dan de 3 die ze met de trainers hebben aangekruist.

Uitleg tabel 1

Links van tabel 1 ziet u hoeveel leerdoelen het kind direct na de training heeft behaald volgens de ouders. We gaan dus uit van 23 ouders.

9.1% van de ouders vinden dat hun kind geen enkel leerdoel na de training heeft behaald. Daarentegen vinden 72.7% van de ouders dat hun kind alle leerdoelen direct na de training heeft behaald. 4.5% van de ouders vinden dat hun kind 40% van zijn/ haar leerdoelen heeft behaald direct na de training.

Als u kijkt naar het middelste gedeelte van de tabel 1, dan ziet u dat 63,6% van de 23 kinderen vinden dat ze alle leerdoelen hebben behaald.

Rechts van de tabel ziet u dat 53.3% van de 15 leerkrachten vinden dat hun leerling alle leerdoelen direct na de training heeft behaald.

Tabel 2					
Leerdoelen 2 maanden na de training behaald					
Volgens de ouders		Volgens het kind zelf		Volgens de leerkracht	
Percentage leerdoelen behaald	In procenten behaald	Percentage leerdoelen behaald	In procenten behaald	Percentage leerdoelen behaald	In procenten behaald
0	10,5	0,00	9,1	33,33	13,3
40	10,5	50,00	4,5	50,00	6,7
67	10,5	66,67	9,1	62,50	6,7
83	10,5	75,00	9,1	66,67	6,7
100	57,9	83,33	4,5	75,00	6,7
Totaal	100,0	100,00	63,6	88,89	6,7
		Totaal	100,0	100,00	53,3
				Totaal	100,0

Uitleg tabel 2

Tabel 2 gaat over de vraag hoeveel leerdoelen/ vaardigheden het kind 2 maanden na de training nog steeds heeft behaald volgens de ouders, het kind zelf en de leerkracht.

10.5% van de ouders vinden dat hun kind geen enkel leerdoel/ vaardigheid, geleerd op de training, nog kan. Daarentegen vinden 57.9% van de ouders dat hun kind alle leerdoelen/ vaardigheden 2 maanden na de training nog steeds kan hanteren.

De kinderen hebben een positievere kijk op hun leerdoelen 2 maanden na de training. 63,6% van de kinderen vinden dat ze alle leerdoelen/ vaardigheden na 2 maanden nog steeds onder de knie hebben. 9.1% van de kinderen vinden dat ze geen enkel leerdoel/ vaardigheid meer kunnen.

De leerkrachten zijn het meest kritisch. Daar vindt 13.3% van de leerkrachten dat hun leerlingen geen enkel leerdoel/ vaardigheid 2 maanden na de training meer hanteren. 53.3% van de leerkrachten vinden dat hun leerlingen alle leerdoelen/ vaardigheden nog onder de knie hebben.

Vergelijking tussen tabel 1 en 2

Als we deze 2 tabellen naast elkaar leggen valt ons op dat de leerkrachten vinden dat hun leerlingen direct na de training en 2 maanden na de training evenveel leerdoelen/ vaardigheden onder de knie hebben.

De kinderen vinden dat ze, als we kijken naar de 100% leerdoelen behaald, dat ze evenveel leerdoelen/ vaardigheden direct na de training als 2 maanden na de training kunnen hanteren.

De ouders daarentegen vinden dat hun kinderen 2 maanden na de training minder vaardigheden onder de knie hebben dan direct na de training als we kijken naar de 100% leerdoelen behaald.

6.3 Effectiviteit na 4 maanden

Procedure

Nadat we de eerste ronde hebben verwerkt zijn we aangekomen bij de tweede ronde. Dit is de meting 4 maanden nadat de training is beëindigd. Allereerst willen we iets zeggen over de verdeling van de respons. We hebben bij de 2de ronde gebruik gemaakt van een beloningssysteem door iPod's te verloten. Dit heeft uiteindelijk geleid tot een respons van 22 unieke ouder en kind enquêtes, 3 unieke ouder enquêtes en 3 unieke leerkracht enquêtes. Dat geeft ons in totaal informatie over 28 individuele casussen.

In deze ronde willen we niet alleen gaan kijken naar de effectiviteit na 4 maanden, maar ook naar het geheel. Daarom zullen we bij een aantal tabellen en grafieken de cijfers van de eerste ronde erbij betrekken.

6.3.1 Uitleg tabellen en grafiek

Leerdoelen 4 maanden na de training behaald						Tabel 3
Volgens de ouders		Volgens het kind zelf		Volgens de leerkracht		
Percentage leerdoelen behaald	In procenten behaald	Percentage leerdoelen behaald	In procenten behaald	Percentage leerdoelen behaald	In procenten behaald	
33,33	4,2	25,00	5,0	33,33	16,7	
40,00	4,2	33,33	5,0	50,00	8,3	
50,00	8,3	75,00	5,0	80,00	8,3	
62,50	4,2	77,78	5,0	90,00	8,3	
75,00	8,3	86,67	5,0	100,00	58,3	
83,33	4,2	100,00	75,0	Total	100,0	
100,00	66,7	Total	100,0			
Totaal	100,0					

Uitleg tabel 3

Als u naar deze tabel kijkt, ziet u dat 66,7% van de ouders vinden dat hun kind, 4 maanden na de training, alle leerdoelen nog steeds onder de knie heeft. 75% van de kinderen vinden dat ze, 4 maanden na de training, alle vaardigheden nog kunnen hanteren. 58,3% van de leerkrachten beamen dat hun leerling alle geleerde vaardigheden nog kan toepassen.

Wat opvalt is dat geen enkele ouder, kind of leerkracht vindt dat het kind/leerling geen enkel leerdoel meer onder de knie heeft. Namelijk 4,2% van de ouders vinden dat hun kind 33.33% van de aangeleerde vaardigheden nog kan toepassen. 16.7% van de leerkrachten vinden ook dat hun leerling 33.33% van de leerdoelen nog onder de knie heeft. 5% van de kinderen vinden dat ze 25% van de vaardigheden, 4 maanden na de training, nog kunnen hanteren.

Uitleg tabel 4

Wat u hier ziet zijn de metingen naast elkaar. Eerst na de training, dan na 2 maanden en dan na 4 maanden. MDVeluwe heeft als criteria gesteld dat effectiviteit op langere termijn betekent dat 2/3 of meer van de leerdoelen nog steeds gehanteerd worden door minimaal

75% van de deelnemers. De rode lijn staat hier voor de norm en laat zien of er meer of minder dan 75% van de deelnemers 2/3 van de leerdoelen heeft behaald bij de 2 en 4 maanden meeting. Direct na de training was de criteria dat dit 100% moest zijn.

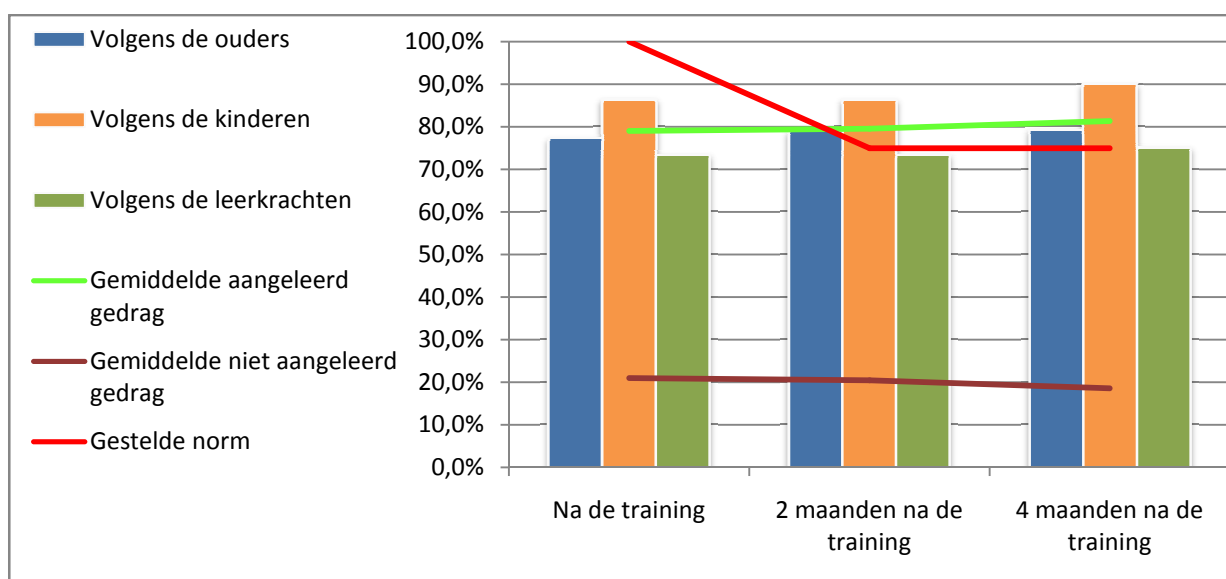
Om deze berekening te maken hebben we de effectiviteit per kind berekend (wat is beoordeeld door ouder, kind of leerkracht). Daarvan hebben we weer een gemiddelde van berekend.

Direct na de training vinden de leerkrachten bij elkaar dat 73,3% van de kinderen minstens 2/3 van de leerdoelen hanteert. De ouders vinden dat dit 77,3% is en de kinderen 86,4%. Deze percentages zijn onder de gestelde norm die is gesteld voor effectiviteit direct na de training.

2 Maanden na de training zijn deze percentages stabiel volgens de kinderen en de leerkracht. De ouders laten een iets hoger percentage zien namelijk 78,9%. Deze kleine verhoging komt door een enquête waar de vragen over 2 maanden na de training niet zijn ingevuld. Hierdoor zijn de andere beoordelingen zwaarder gaan wegen en dus hoger uit gekomen.

In de grafiek wordt direct zichtbaar dat de effectiviteit na 4 maanden aan de norm voldoet.

Hoeveel procent van de kinderen heeft minstens 2/3 van de doelen behaald?				Tabel 4
	Na de training	2 maanden na de training	4 maanden na de training	
Volgens de ouders	77,3%	78,9%	79,2%	
Volgens de kinderen	86,4%	86,4%	90,0%	
Volgens de leerkrachten	73,3%	73,3%	75,0%	
Gemiddelde aangeleerd gedrag	79,0%	79,5%	81,4%	
Gemiddeld niet aangeleerd gedrag	21,0%	20,5%	18,6%	
Gestelde norm	100,0%	75,0%	75,0%	

4 Maanden na de training is de beoordeling van de ouder, het kind en de leerkracht anders dan na de training en na 2 maanden. De oorzaak hiervan ligt in de variatie van de mensen

die de enquête hebben ingevuld. Niet alle mensen hebben meegedaan met de 1ste en de 2de enquêteronde.

Als we kijken naar het gemiddelde van de ouder, het kind en de leerkracht bij elkaar dan wordt zichtbaar dat de enquêteronde na 4 maanden beter wordt beoordeeld dan de enquêteronde van na de training en 2 maanden na de training.

Wij schrijven dat toe aan de mate waarin gedrag daadwerkelijk is aangeleerd. We zien in de cijfers dat de lijnen van het gemiddelde aangeleerd gedrag tegenover het gemiddelde niet aangeleerd gedrag, steeds verder uit elkaar lopen. Nieuw aangeleerd gedrag wordt steeds meer eigen in tegenstelling tot gedrag wat niet goed is aangeleerd, dat lijkt steeds verder uit te doven. De lijn van het gemiddelde niet aangeleerd gedrag onderstreept dit.

6.4 Oorzaken voor het wel of niet beklijven van het nieuw aangeleerde gedrag vanuit de persoonlijke leerdoelen van de kinderen

De volgende oorzaken worden door zowel ouders, het kind en de leerkracht genoemd voor het wel of niet beklijven van het nieuw aangeleerde gedrag na 2 maanden.

Wel beklijven

- Het kind neemt de eerste stappen, zodat ruzie voorkomen kan worden;
- Het kind reageert rustiger wanneer anderen hem uitlokken;
- Het kind is minder verlegen op school, waardoor het contact met anderen soepeler verloopt;
- Het kind weet nu hoe het moet handelen in bepaalde situaties;
- Het kind maakt een meer ontspannen indruk, waardoor hij makkelijker met sociale situaties om kan gaan;
- De omgeving reageert positiever, waardoor het voor het kind makkelijker is om met anderen een positief contact te onderhouden;
- Het kind is meer open geworden, zodat anderen weten wat er in hem omgaat;
- Het kind heeft gewoon gedaan wat hij heeft geleerd op de training;
- Het kind weet nu hoe het moet handelen in bepaalde situaties;
- Het kind is gemotiveerd om door te gaan met oefenen;
- Het kind is minder gespannen en durft daardoor meer te experimenteren met nieuw gedrag;
- De juf stimuleert het kind om het aangeleerde gedrag toe te passen;
- Het kind kan dingen beter naast zich neerleggen of negeren;
- Het kind stelt zich kwetsbaar en open op, waardoor anderen hem beter begrijpen;
- Het kind staat sterker in zijn schoenen.

Niet beklijven

- Het kind weet hoe het moet, maar durft het aangeleerde gedrag niet toe te passen;
- Het kind zoekt de oefengelegenheden niet op;
- Het kind heeft meer tijd nodig om over de verlegenheid heen te komen;
- Het kind heeft de aangeleerde vaardigheden onvoldoende eigen gemaakt;
- Het kind probeert wel initiatief te nemen, maar dat lukt niet altijd;
- Het kind blijft te afhankelijk van zijn omgeving. Alleen als die veilig en positief is, durft het kind uit de kast te komen, en dan nog met mate;
- Het kind doet zijn best, maar heeft onvoldoende handvatten;
- Angst, onzekerheid en verlegenheid belemmeren het kind;
- Wanneer de omgeving niet positief reageert, dan blijft het lastig voor het kind om het aangeleerde gedrag toe te passen;
- Het kind wil erbij horen, waardoor het kind niet voor zichzelf durft op te komen;
- Het kind trekt zich bepaalde situaties te persoonlijk aan, waardoor hij blokkeert.

De volgende oorzaken worden door zowel ouders, het kind en de leerkracht genoemd voor het wel of niet beklijven van het nieuw aangeleerde gedrag na 4 maanden.

Wel beklijven

- Door het aangeleerde gedrag te blijven oefenen (bij vertrouwde mensen);
- Loopt tegen dingen aan maar lost het steeds beter op;
- Het kind is minder bang voor een weerwoord;
- Het kind is minder onzeker;
- Zelfvertrouwen van het kind is gegroeid;
- Het kind durft te zeggen wat hij denkt/voelt;
- Het kind durft voor zichzelf op te komen;
- Het kind is sterker en positiever geworden;
- Door middel van bevestiging vanuit zijn omgeving kan het kind de aangeleerde vaardigheden blijven hanteren;
- De groep probeert het kind positief te benaderen;
- De omgeving stimuleert het kind;
- Het kind ziet wat het nieuw aangeleerde gedrag oplevert en dit motiveert hem om door te zetten;
- Het kind heeft door hoe hij het aangeleerde gedrag moet toepassen in de praktijk;
- Het kind zit goed in zijn vel;
- Het kind denkt aan wat hij heeft geleerd en past het vervolgens toe;
- Omdat je gewoon hetzelfde moet blijven doen als op de training en het niet afleren.

Niet beklijven

- Weinig oefening;
- Geen belangstelling meer om vrienden te maken;
- Het kind heeft weinig zelfvertrouwen en denkt dat hij het niet kan;
- Het kind is te verlegen om het nieuw aangeleerde gedrag toe te passen;
- Het kind vindt het moeilijk om het aangeleerde gedrag toe te passen;
- Het kind is teruggevallen in het oude patroon/ oud gedrag;
- Angst belemmert het kind;
- Andere kindfactoren belemmeren het kind;
- Het kind denkt niet altijd eerst na voordat hij iets doet;
- Valt terug in een slachtofferrol;
- Het kind overziet de situatie niet en weet niet hoe het moet handelen;
- Als de vaste juf er niet is, dan lukt het niet altijd om het aangeleerde gedrag toe te passen;
- Het kind wil wel, maar stuit op onwil bij anderen;
- Het kind voelt zich nog steeds buitengesloten;
- Negatieve reactie van anderen belemmeren het kind;

6.5 Conclusie

De mate van effectiviteit is in de metingen na 2 maanden en na 4 maanden boven de gestelde norm. De training is niet effectief direct na de training, dan kan gemiddeld 79% de leerdoelen toepassen terwijl de norm dan op 100% is gesteld.

Bij de meting na 2 maanden zien we dat de training effectief is met een gemiddelde van 79,5%. Tijdens de meeting na 4 maanden is de training wederom effectief met een gemiddeld percentage van 81,4%.

De globale oorzaken voor het niet beklijven van de leerdoelen zijn:

- te weinig oefening;
- te weinig stimulans (zowel intern als extern);
- de problemen zitten te diep om binnen de training op te lossen.

De globale oorzaken voor het wel beklijven van de leerdoelen zijn:

- de omgeving werkt mee en vormt een beloning voor nieuw gedrag;
- het kind oefent genoeg met het experimenteren van nieuw gedrag;
- het kind is gemotiveerd om door te gaan met oefenen (zowel intern als extern).

7 Preventieve werking

7.1 Inleiding

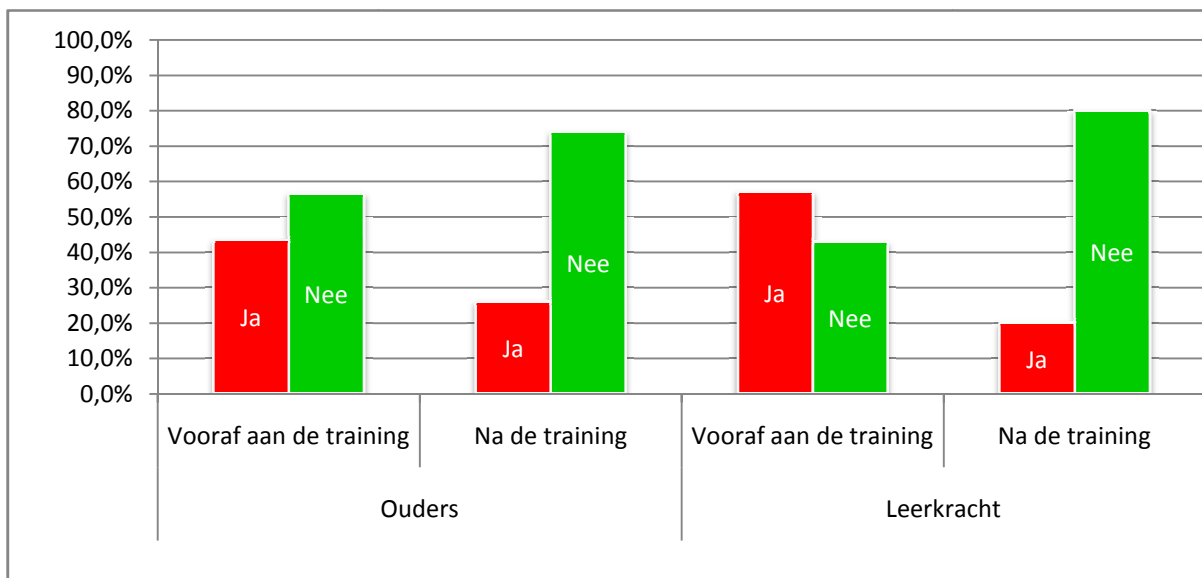
In één van onze deelvragen hebben we ons afgevraagd of de Sova-training preventief heeft gewerkt. Onder preventie verstaan we twee items namelijk: het voorkomen van het inzetten van intensievere vormen van hulpverlening na de training en het voorkomen van schoolwisseling.

Door middel van de enquêtes hebben we deze twee vragen gesteld aan de ouders en de leerkrachten zowel 2 als 4 maanden na de training.

7.2 Preventie van intensievere vormen van hulpverlening

7.2.1 Meting na 2 maanden

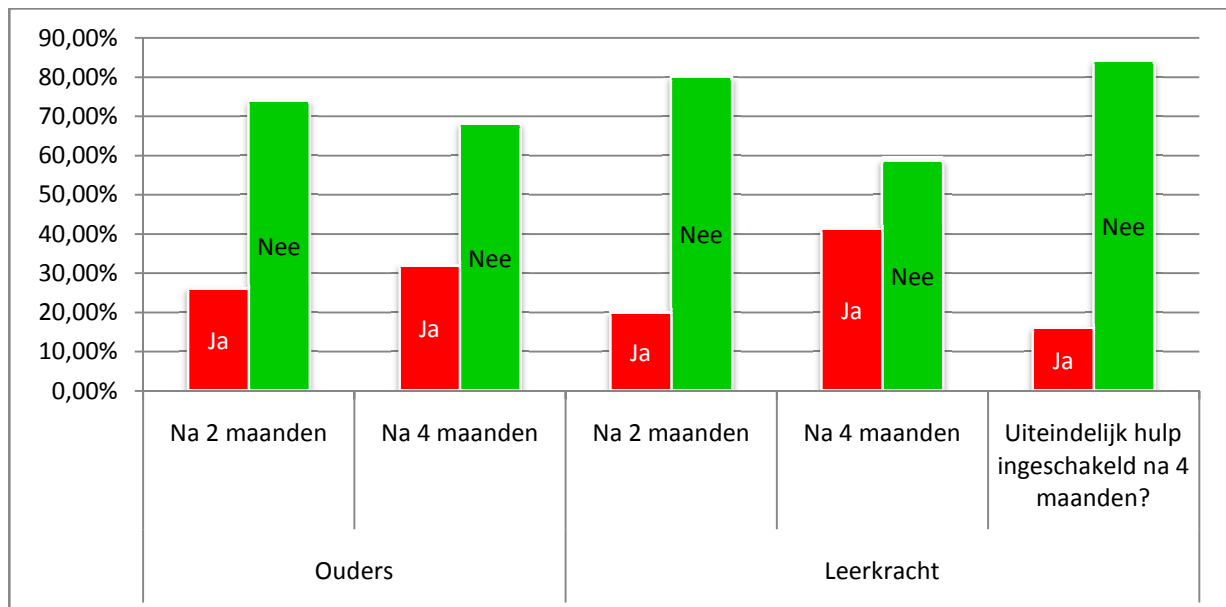
Heeft u nagedacht over andere hulp voor het kind?				
	Ouders		Leerkracht	
	Vooraf aan de training	Na de training	Vooraf aan de training	Na de training
Ja	43,5%	26,1%	57,1%	20,0%
Nee	56,5%	73,9%	42,9%	80,0%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Wat u ziet is dat de ouders en de leerkracht na de training minder ernst zien voor het kind om extra hulp te krijgen. Van de beide partijen vinden meer mensen dat na de training geen hulp meer nodig is.

7.2.2 Meting na 4 maanden

Heeft u nagedacht over andere hulp voor het kind na 4 maanden?					Is er hulp ingeschakeld na 4 maanden?
	Ouders		Leerkracht		Ouders
Ja	Na 2 maanden 26,1%	Na 4 maanden 32,0%	Na 2 maanden 20,0%	Na 4 maanden 41,3%	16,0%
Nee	73,9%	68,0%	80,0%	58,7%	84,0%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

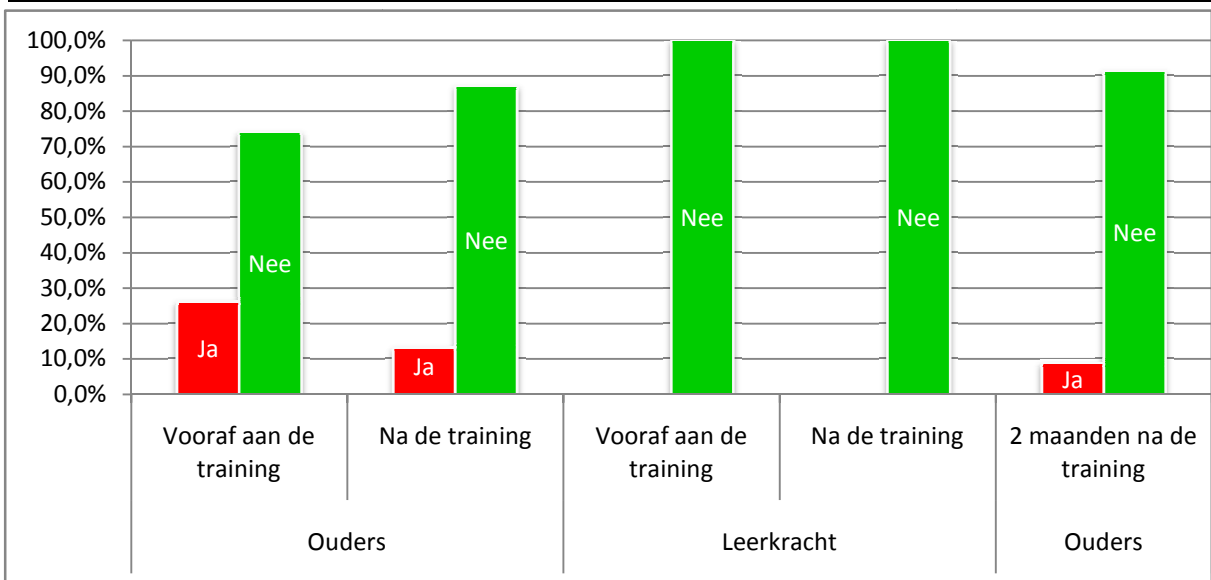

In de eerste meting werd zichtbaar dat ouders en leerkrachten na 2 maanden minder ernst zagen voor het inzetten van andere hulp in vergelijking tot voor de training. Als we de meting van 2 maanden leggen naast de meting van 4 maanden dan zien we een stijging. Meer ouders en leerkrachten denken na over extra hulpverlening voor het kind. Uiteindelijk is het aantal kinderen wat extra hulpverlening krijgt lager dan het aantal mensen dat nadenkt over extra hulp voor het kind.

7.3 Preventie van schoolwisseling

7.3.1 Meting na 2 maanden

Heeft u nagedacht over andere school voor het kind?					Is het kind gewisseld van school?
	Ouders		Leerkracht		Ouders
	Vooraf aan de training	Na de training	Vooraf aan de training	Na de training	2 maanden na de training
Ja	26,1%	13,0%	0,0%	0,0%	8,7%
Nee	73,9%	87,0%	100,0%	100,0%	91,3%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Wat u ziet is dat ongeveer 26% van de ouders voor de training denkt over een andere school. Na de training denkt slechts 13% nog aan een andere school voor hun kind, en na 2 maanden is 8,7% van school gewisseld. Deze 8,7% van de 24 antwoorden staat dus voor 2 kinderen die naar een andere school zijn gegaan.

Daarvan is één kind al in september 2008 naar een andere school gegaan, deze valt letterlijk genomen dus buiten het kader van ons onderzoek. Bovendien heeft de ouder zowel voor als na de training niet nagedacht over een andere school. De ouder van dit kind heeft “ja” beantwoord voor de schoolwissel omdat het kind een keer is gewisseld van school. De training heeft hier dus geen invloed op kunnen hebben.

Het andere kind is ook voor de training al gewisseld van school, en daarmee valt deze situatie ook buiten het kader van ons onderzoek.

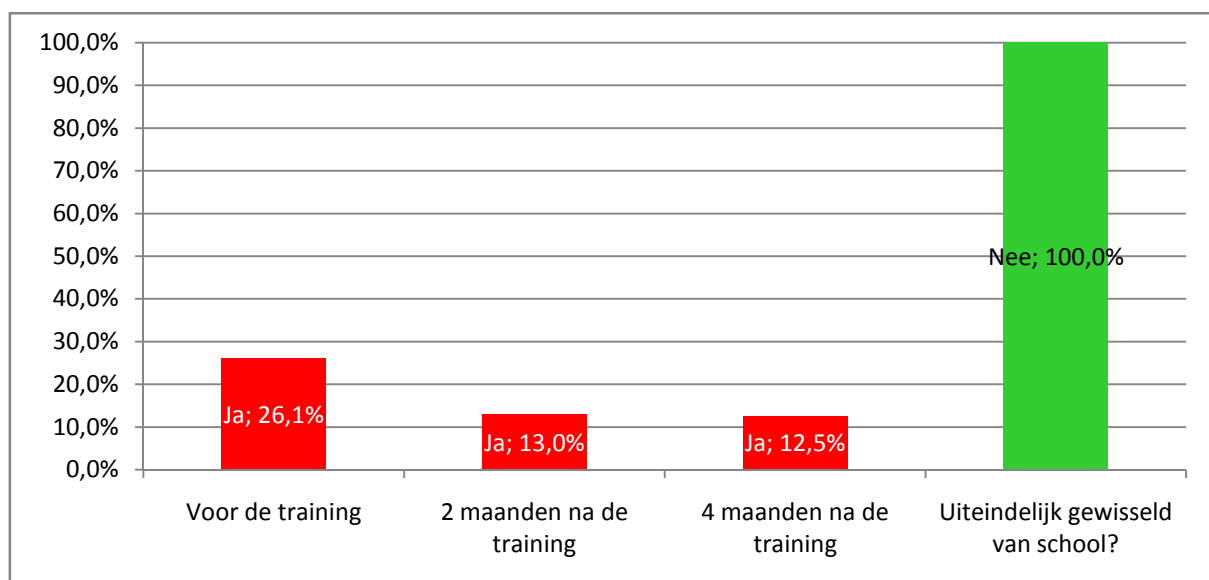
Het onderzoek richt zich op de preventieve werking en we hebben dus gekeken naar of er dreiging was en of die dreiging van schoolwissel is afgenomen. Vervolgens vragen we of het kind uiteindelijk ook van school is gewisseld. En daarmee willen we weten of het kind 2 maanden na de training van school is gewisseld. De gevallen waar we het hier over hebben, hebben deze vraag dus verkeerd beantwoord.

Letterlijk genomen strikt houdend aan het kader van het onderzoek heeft de training de dreiging van schoolwissel van 26,1% voor 100% weggenomen na 2 maanden.

7.3.2 Meting na 4 maanden

We hebben gevraagd of men in eerste instantie heeft nagedacht over een andere school voor het kind. Het percentage ouders dat hieraan denkt voor de training is relatief hoog met 26,1%. Na de training denkt nog 13,0% aan een andere school voor het kind. Tot slot wisselt er na 4 maanden geen enkel kind van school. Bij de meting na 2 maanden was er ook geen enkel kind gewisseld van school. Argument hiervoor is doorgaans dat in veel gevallen het jaar nog maar kort is. Een deel van de kinderen gaat toch naar een middelbare school en de ouders vinden dat in alle gevallen ook meewegen. Dit zou beter onderzocht kunnen worden door het onderzoek bijvoorbeeld vaker te laten plaatsvinden en onder jongere kinderen. Ondanks dat er een deel van de kinderen naar een andere school gaat, is de groep kinderen die naar een middelbare school gaat slechts 27,3%. Voor de groep kinderen die niet naar de middelbare school gaat geldt dit argument ongetwijfeld in mindere mate.

Heeft u nagedacht over andere school voor het kind?				Is het kind gewisseld van school?
	Voor de training	2 maanden na de training	4 maanden na de training	4 maanden na de training
Ja	26,1%	13,0%	12,5%	0,0%
Nee	73,9%	87,0%	87,5%	100,0%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Terwijl er in meer dan 1 op de 4 casussen wel wordt nagedacht over een andere school voor het kind, daalt dat percentage flink na de training. Na de training is dat gehalveerd en uiteindelijk is er geen kind gewisseld.

7.4 Conclusie

Intensievere vormen van hulp

Na 2 maanden denken ouders en leerkrachten minder na over het inzetten van intensievere vormen van hulpverlening dan direct na de training.

De ouders en de leerkrachten vragen zich voor de training af of de training wel voldoende aan zal slaan of hebben misschien meerdere opties voor extra hulp. Nadat de training is geweest zijn er bij het merendeel van de kinderen veranderingen zichtbaar wat voor de ouders en leerkrachten een reden is om niet na te denken over andere hulp. Het lijkt beter te gaan en er is een verandering zichtbaar.

Na 4 maanden zien we dat er meer ouders en leerkrachten nadenken over extra hulpverlening voor het kind. Toch is het aantal casussen waar extra hulp inschakelt wordt na 4 maanden beduidend kleiner dan het aantal mensen dat nadenkt over de extra hulp. Onze interpretatie van deze cijfers is dat sommige kinderen de aangeleerde vaardigheden, 4 maanden na de training, niet meer toepassen. Na 2 maanden is er mogelijk nog hoop dat de kinderen de aangeleerde vaardigheden toch eigen maken. Na 4 maanden lijkt deze hoop vervlogen en denken ouders en leerkrachten meer na over het inzetten van intensievere vormen van hulpverlening.

Toch wordt deze hulpverlening uiteindelijk niet ingezet, waaruit wij kunnen concluderen dat de training preventief heeft gewerkt.

Schoolwisseling

De schoolwissel is net als de ernst voor extra hulpverlening gedaald. In de eerste meting werd in een aantal gevallen nagedacht over schoolwisseling, maar uiteindelijk is er geen enkel kind van school gewisseld. De training heeft dus een preventieve werking gehad van 100% op het voorkomen van schoolwisseling.

De leerkrachten hebben in geen van de gevallen nagedacht over een andere school. Hoewel dit een contrast is, zeker in vergelijking tot de ouders die voor de training nog nadachten over een andere school, is het wel een feit.

De interpretatie die we hiervoor hebben is dat de leerkracht de kinderen in de klas meemaakt. De ouder krijgt er slechts een bepaald beeld van voorgeschoteld door het kind of de leerkracht zelf. Daarnaast heeft de leerkracht een groter referentiekader, doordat hij elk jaar een klas heeft met verschillende kinderen. Hij ziet dat bepaalde kinderen toch in staat zijn om het jaar goed door te komen.

Als we naar de cijfers van paragraaf 6.1.2 terug kijken dan zien we dat de leerkrachten wel nadenken over extra hulp voor het kind. Ze denken dus dat het kind meer profijt heeft bij extra hulp dan dat het kind wisselt van school.

8 Bevindingen vanuit de interviews

8.1 Inleiding

Nadat we de enquêtes hebben ontvangen, hebben we drie gezinnen uitgezocht die we wilden interviewen. We hebben één ouder, kind en leerkracht geïnterviewd waarbij het kind alle aangeleerde vaardigheden vanuit de leerdoelen, nu 4 maanden na de training, nog steeds kan hanteren.

Daarnaast wilden we twee gezinnen interviewen waarbij het kind niet alle aangeleerde vaardigheden, 4 maanden na de training, nog kon toepassen. Tijdens één interview ontdekten we dat het kind en de ouders zeiden dat alle doelen wel waren behaald, terwijl ze beiden in de enquêtes aangaven dat het kind niet alle doelen had behaald. Om die reden hebben we dus nu twee interviews uitgewerkt waarbij het kind alle leerdoelen heeft behaald en één interview waarbij het kind niet alle leerdoelen heeft behaald.

Jammer genoeg konden we in de laatste twee genoemde gezinnen alleen de ouder en het kind interviewen. Eén leerkracht was vooraf aan de training overspannen geraakt, waardoor er geen vaste leerkracht voor de klas stond. De andere leerkracht mochten we van de ouders niet interviewen.

Onze bevindingen vanuit de interviews hebben we samengevat en hieronder vermeld.

De uiteindelijke conclusies van deze interviews verwerken we in hoofdstuk 10 bij conclusies en aanbevelingen.

Voor de gehele uitwerking van de interviews verwijzen we u naar bijlage 4.

8.2 Bevindingen

8.2.1 Gezin 1- Het kind heeft alle leerdoelen behaald

8.2.1.1 Bevindingen ouder

De ouders hebben hun dochter aangemeld voor de training, omdat ze om negatieve aandacht vroeg en geen aansluiting vond bij haar leeftijdsgenoten. Op de training heeft ze veel geleerd. Nu zit hun dochter beter in haar vel en komt ze meer voor zichzelf op. Veranderingen in gedrag zijn met name thuis en op school merkbaar. Ze past nog steeds alle aangeleerde vaardigheden toe en heeft ontdekt dat deze nieuwe vaardigheden haar iets positiefs opleveren. Ze vindt nu aansluiting bij haar leeftijdsgenoten en heeft ook vriendinnen in de klas gekregen. Daarnaast accepteert ze nu sneller de grens wanneer ouders of de leerkracht aangeven even geen tijd voor haar te hebben.

De thuisopdrachten hebben de ouders als positief ervaren. Hierdoor zagen ze hun dochter groeien in haar leerdoelen. De thuisopdrachten voor de ouders waren voor de ouders vaak vanzelfsprekend, maar wel helpend.

De ouders hebben hun dochter gestimuleerd tijdens en na de training. Ze hielpen hun dochter eraan herinneren wat ze had geleerd op de training, wanneer ze in haar oude gedrag terugviel. Ouders kunnen hierin wel direct zijn. Ze zeggen wat ze vinden, maar

proberen wel altijd uit te leggen waarom ze iets vinden. Hierdoor weet hun dochter wat er van haar verwacht wordt.

Het lukt hun dochter niet altijd om het aangeleerde gedrag vast te blijven houden. Ouders vermoeden dat spanning hierin een rol speelt. Hun dochter gaat namelijk na de zomervakantie naar de middelbare school en dit vindt hun dochter best wel spannend. Over het algemeen vinden ouders dat hun dochter veel heeft geleerd van de training en dat er momenteel nog steeds een duidelijke groei bij hun dochter zichtbaar is in haar sociale gedrag.

School

De ouders hebben geen enkel moment gedacht aan een andere school voor hun dochter.

Hulpverlening

De school kwam met het idee om hun dochter aan te melden voor de Sova- training. Dit hebben de ouders gedaan en deze training heeft aan hun verwachtingen voldaan. Er is zowel voor als na de training geen sprake geweest van andere hulpverlening voor hun dochter.

Tips voor de training.

In de training wordt aandacht besteed aan complimenten geven en ontvangen. Kinderen leren tijdens de training dat ze, wanneer ze een compliment geven aan de ander, ze ook een compliment terugkrijgen. Volgens de ouders is dit niet reëel. Meestal krijg je geen compliment terug wanneer je er zelf één geeft. Voor hun dochter was dit erg verwarrend. De realiteit klopte niet met wat ze geleerd had op de training.

Ook mag de training wel meegroeien met de veranderingen van de maatschappij.

8.2.1.2 Bevindingen kind

De training werd als gezellig en positief ervaren. De rollenspellen zijn niet altijd gemakkelijk geweest, maar wel leerzaam. De leerdoelen waren niet gemakkelijk om te behalen maar met behulp van de training ging het goed.

Sociale vaardigheden zoals omgaan met kritiek en vriendjes maken zijn geleerd, maar ook eigen gemaakt. Het omgaan met kritiek is soms nog moeilijk, een herinnering in het anders denken helpt om niet te vervallen in oud gedrag.

Het kind speelt vaker met andere kinderen en blijft daar nu ook vaker eten.

Het plagen gebeurt niet meer en het complimenten geven gaat nog steeds goed na 4 maanden. Alles wat het kind heeft geleerd kan het nu nog steeds. Het twijfelen aan zichzelf en erkenning vragen bij anderen gebeurt nog af en toe. Vooral thuis is het wat lastiger. Daar vervalt het kind eerder in oud gedrag. Dit gebeurt als het kind aan zichzelf gaat twijfelen.

Het kind heeft meer plezier op school. Dat komt doordat het nu meer en een beter contact heeft met de klasgenoten. Het kind zelf is door de training veranderd, maar de houding van de klas naar het kind toe ook.

De training overdoen zou het kind wel willen, het was er gezellig, maar het is niet meer nodig.

8.2.1.3 Bevindingen leerkracht

Vooraf en tijdens de training

- De leerkracht had door eerdere deelnamen van kinderen positieve herinneringen aan de training. De indrukken die de leerkracht van deze training had waren het leren om anderen te benaderen en hoe je jezelf in de groep kon neerzetten.
- De training werd ingezet omdat het kind niet goed kon omgaan met leeftijdsgenoten en niet wist te handelen met conflicten.

Verwachtingen

De verwachting van de leerkracht was dat het kind zou leren zich te positioneren en zou leren om te gaan met anderen. Het contact tussen leerling en leerkracht verliep niet vlekkeloos, de leerkracht ervoer frustraties omdat het kind veel aandacht vroeg. Haar wil was wet en anders liep ze weg.

Toen de training begonnen was, was het voor de leerkracht niet duidelijk met welke leerdoelen het kind bezig was, maar het kind heeft dezelfde leerdoelen gesteld als de leerkracht dacht. Het kind heeft dus, zoals de leerkracht zelf vertelde, een goed beeld van zichzelf. Vanaf het moment dat het kind vertelde dat het een Sova- training kreeg kwam er erkenning en acceptatie naar het kind.

Vanaf het moment dat de leerdoelen bekend waren bij de leerkracht, heeft die het kind geholpen door te motiveren, stimuleren en herinneren. De leerkracht is er ook voor het kind geweest door soms een gesprekje met het kind te hebben. Daarnaast heeft het kind begeleiding gekregen bij de ib’er van school. Die heeft een op een gesprekken gehad met het kind en haar daar een plek geboden om haar verhaal te doen.

Tijdens de training kwam er direct vordering, het ging 10 keer beter volgens de leerkracht. Naarmate het kind meer ging experimenteren met nieuw gedrag, werd het nieuwe gedrag steeds meer eigen omdat ze positieve ervaringen kreeg.

Het kind kreeg veel meer contacten binnen de groep en met leeftijdsgenootjes, wat eerst juist niet gemakkelijk was. Het kind heeft bij zichzelf wat veranderd en wist ook dat er bij haar ander gedrag moest komen. Het kind had een goed beeld van zichzelf en dat heeft geholpen met de verandering.

Het kind is gegroeid boven de verwachtingen van de leerkracht uit die dat in het begin van het jaar niet had durven dromen. De kinderen in de klas zien het verschil ook, daardoor is het door de klas gedragen.

Na 4 maanden

Het kind hanteert de leerdoelen nog steeds en is alleen maar gegroeid nu na 4 maanden. Terwijl de leerkracht grote zorgen over het kind had voor als het naar de middelbare school zou moeten. De leerkracht schat dit nu positief in.

Het kind heeft duidelijk geleerd dat het niet altijd zo kan gaan zoals zij dat wil. Het omgaan met kritiek vindt het kind nog steeds lastig. Als de leerkracht op het kind moppert, dan vindt het kind dat nog steeds moeilijk. Toch is hierin wel een verbetering ten opzichte van het begin opgetreden.

De school heeft door middel van een project ook een goed vervolg gegeven aan de training maar dan klassikaal. Hier doet het kind ook veel positieve ervaringen aan op.

Tips voor de training:

- De leerkracht had het prettig gevonden als ze een a4tje had gekregen met een korte omschrijving van de inhoud van de training.
- Daarnaast is het misschien beter om de leerdoelen van het kind te communiceren naar de leerkracht toe omdat het kind dat lang niet altijd uit zichzelf doet. Vanaf dat moment kan de leerkracht het kind ook stimuleren, dit omdat die dan weet waar hij op moet letten.

8.2.2 Gezin 2- Het kind heeft alle leerdoelen behaald

8.2.2.1 Bevindingen ouder

Vooraf en tijdens de training

Het kind is voor de training aangemeld vanwege woedeaanvallen. Het kind was daarnaast gewend om een moederrol in te nemen naar haar broertje en haar klasgenoten toe. Dit werkte niet positief voor het maken van contact.

Het doel voor de ouders was, het kind nu kind laten zijn en daarvoor handvatten geven. Daarnaast wilden ze het kind graag een positieve ervaring geven met nieuw gedrag in een veilige omgeving.

Het kind was zeer gemotiveerd voor de training en wilde de handvatten met 2 handen aangrijpen. De ouders hadden niet echt een verwachting. Ze zouden wel zien.

Het kind heeft geleerd om kind te zijn en heeft daar ook positieve ervaringen bij gehad wat ervoor heeft gezorgd dat het gedrag bij is gebleven.

Het kind heeft geleerd om ruimte in te nemen als kind en zichzelf niet weg te cijferen. Ze kan nu staan als een boom en ze weet dat ze niet van alles hoeft te regelen als er een spelletje begint.

Het kind was eerst een buitenbeentje en werd daardoor gauw het slachtoffer. Het is nooit echt gepest hoewel ze dat zelf wel zo zag. Het kind heeft nu geleerd op een goede manier terug te reageren en denkt niet meer automatisch dat het aan haar zelf ligt.

Het kind kan nu situaties relativeren en kan het nu loslaten daar waar ze vroeger voor andere wilde opkomen terwijl ze er niets mee had te maken. Het kind is tijdens en na de training opener geworden.

Doordat de ouders een andere houding aannamen naar het kind toe is het kind veranderd. Het kind heeft de ruimte gekregen om zich te ontwikkelen zoals het goed was. De praktische tips en huiswerk opdrachten zijn hierbij een steun geweest voor ouder en kind.

2 en 4 maanden na de training

Het kind heeft steun gehad aan de herinneringen van de ouders dat ze het nieuwe gedrag mocht vast houden. De gezamenlijke aanpak en de verandering bij vader, moeder, kind,

leerkracht en de begeleiders van de training hebben er aan bijgebracht dat het kind is veranderd in gedrag. Zelfs dusdanig dat na 2 en na 4 maanden er geen noemenswaardige terugval is geweest. De woedeaanvallen zijn volledig uitgebleven. Het kind heeft de handvatten aangepakt en is ermee aan de slag gegaan.

School

Het kind is minder gefrustreerd naar haar schoolprestaties toe. Het kind is tevreden met haar cijfers ook al zijn deze niet zo hoog als andere. Voorheen was het cijfer nooit hoog in vergelijking tot de andere kinderen. Het kind ligt volgens de ouders ook beter in de groep en wordt meer geaccepteerd. Daarnaast wordt ze nu ook uitgenodigd voor kinderfeestjes

Voor de training zaten de ouders het serieus te overwegen om het kind naar een andere school te laten gaan. Na de training ging het dusdanig beter dat er nu geen sprake meer van is. Het kind gaat er nu heel goed mee om. Een andere school is nu niet relevant meer, bovendien duurt het schooljaar nog maar een paar maanden.

Hulpverlening

Voor de training was er sprake van aanmelding voor een praatgroep met kinderen in dezelfde leeftijdscategorie, deze hulpverlening ging uit van Bureau Jeugdzorg. Hier staat het kind nog steeds op de wachtlijst en er is dus niets gebeurd.

De ouders willen nu geen hulp in schakelen, het is goed zo en mocht later hulp nodig zijn, dan komt het dan wel.

Tips of suggesties

Deze zijn er niet. De training heeft heel goed gewerkt. Wat vooral erg goed werd bevonden was dat er geen wachtlijst was.

8.2.2.2 Bevindingen kind

Vooraf en tijdens de training

Het kind wist voor de training duidelijk waar het aan ging werken. Ze werd gepest en wilde aan haar verleden werken.

De training zelf vond het kind erg leuk, gezellig en lekker doordat kinderen om de beurt iets lekkers mochten meenemen.

De training heeft geleerd om contact te maken en om vrienden te maken, hoe moest het kind omgaan met gepest worden, en wat kan ze zeggen als ze een complimentje krijgt. Doordat het kind heeft geleerd om vrienden te maken heeft ze steun waardoor ze het gedrag nu kan vasthouden. Het belangrijkste was om vrienden te maken.

2 en 4 maanden na de training

Het kind weet nu wat ze kan doen als ze geplaagd wordt. De meester vindt het goed gaan, en zegt dat ze het dan vol moet blijven houden. De vrienden die ze in de klas heeft gemaakt zijn een steun voor het kind, daar kan ze nu op terug vallen.

Het kind vond het jammer dat de adressen niet zijn uitgewisseld. Dit had ze achteraf leuk gevonden omdat ze daar kinderen heeft leren kennen waar ze nu nog steeds contact mee had willen hebben.

Wat heel duidelijk bij was gebleven was het anker: "een praatje maken is het begin van vrienden maken". Dit heeft ze toegepast en al snel had ze een goede band met de klas en behoorde ze tot de populaire kinderen.

Het nieuwe gedrag vasthouden is thuis lastiger dan op school. Het is voor het kind dan helpend dat ze eraan herinnerd wordt. Het kind heeft daarnaast dingen van vroeger uitgepraat met de kinderen uit haar klas, daardoor gaat het ook beter.

Overig

Het kind zou de training zo over doen omdat het erg leerzaam was. Wel zegt ze dat het niet meer nodig is omdat ze er juist zoveel van heeft geleerd. Het kind is na de training niet meer bij elkaar gekomen met de groep dat had ze erg leuk gevonden.

8.2.3 Gezin 3- Het kind heeft niet alle leerdoelen behaald

8.2.3.1 Bevindingen ouder

De ouders zien een duidelijk verschil in gedrag bij hun kind voor en na de training. Door de praktische oefeningen van de Sova- training heeft het kind geleerd hoe ze op bepaalde situaties moet reageren. Hun kind heeft dit goed opgepakt en de ouders zien dat ze dit nieuwe gedrag nog steeds toepast in het dagelijks leven.

Ze staat nu ook sterker in haar schoenen, is minder verlegen en kan haar gevoelens en gedachten onder woorden brengen.

De ouders denken dat ook de andere groepsgenoten een grote rol hebben gespeeld in de ontwikkelingen van hun dochter. Ze heeft veel met hen gepraat en tips gekregen hoe zij op bepaalde situaties moet reageren.

De ouders vertellen dat ze hun dochter actief hebben gestimuleerd tijdens en na de training. Er was ruimte voor het kind om haar verhaal kwijt te kunnen en om de oefeningen thuis te oefenen. Ouders hebben ook alle oefeningen uitgevoerd die zij opkregen vanuit de huiswerkopdrachten voor ouders.

Ze zien dat hun dochter met name thuis de aangeleerde vaardigheden nog toepast. Op school lukt dit niet volledig. De situatie op school is weinig veranderd en de ouders zien dat hun dochter de hoop en moed heeft opgegeven op verandering. Ze heeft gedaan wat ze kon, maar de situatie op school is niet veranderd, waardoor ze gestopt is om de aangeleerde vaardigheden daar toe te passen.

De ouders denken dat alle veranderingen op school en in de vrije tijd ervoor hebben gezorgd dat hun dochter onvoldoende aan haar leerdoelen kon werken, tijdens en na de training. In het begin kreeg ze veel steun, ook van mensen anders dan de ouders. Deze mensen zijn weggegaan, waardoor ze van hen momenteel geen steun meer ervaart.

Een stabiele omgeving is nodig om het meeste effect uit de Sova- training te halen. In het geval bij het geïnterviewde kind is school een onstabiele omgeving. De wisselingen van leerkrachten zorgen voor veel onrust in de klas. Er is weinig ruimte voor het kind om de oefeningen, geleerd op de training, toe te passen in de klas.

Belangrijk is dat alle partijen meewerken tijdens de training. Dus zowel de ouders, als het kind en de leerkracht/school. Wanneer één van deze partijen niet meedoet, heeft de training minder effect en is het voor het kind lastig om het aangeleerde gedrag thuis of op school te

blijven toepassen. De omgeving van het kind speelt dus een essentiële rol in het aanleren en blijven toepassen van de aangeleerde vaardigheden.

School

De ouders hebben vooraf aan de training nagedacht over een andere school voor hun dochter. Dochter wilde dit zelf niet. Uiteindelijk hebben ze besloten om niet van school te wisselen.

Eén van de redenen is dat ze dan voor één jaar ergens opnieuw in een klas moet beginnen. Voordat ze daar eenmaal geïntegreerd is en vrienden heeft gemaakt, zou ze al naar de middelbare school gaan. Ze vonden dit teveel moeite kosten voor een te korte periode.

Hulpverlening

Vooraf aan de training heeft hun dochter 6x een gesprek gehad met één van de Sova-trainers. Na de training vonden de trainers extra hulpverlening niet nodig. Ze had veel geleerd op de training en dit was voor dit moment voldoende. Als het echt niet zou gaan zou ze altijd weer aan kunnen kloppen bij MDVeluwe.

Tips voor de training

Een tip voor de training is dat er behoefte is bij de kinderen om al aan het begin van de training adressen uit te wisselen. De kinderen bouwen vriendschappen met elkaar op en zouden graag tijdens de training al contact willen onderhouden met de andere groepsgenoten, ook in hun vrije tijd. In het geval bij het kind dat wij geïnterviewd hebben, zijn, ondanks eerder verzoek van de ouders en de kinderen, toch de adressen pas aan het eind uitgewisseld. Verder contact met de andere kinderen is na de training niet meer van de grond gekomen, tot grote spijt van ouders en kind.

Wat betreft de training mag deze volgens de ouders wel hipper en eigentijds gemaakt worden.

Ouders kregen dezelfde introductiefilmpje te zien dat ze jaren geleden ook hadden gezien bij hun andere kind. Bepaalde onderwerpen kwamen tijdens de introductie voor ouders meerdere keren voorbij, één keer was volgens de ouders voldoende geweest.

Ook het Ankerboekje mag volgens de ouders wel moderner gemaakt worden en het taalgebruik mag aangepast worden aan de taal van de jeugd van tegenwoordig. De filmpjes en voorbeelden kunnen bijvoorbeeld ook van internet gehaald worden, zodat deze aansluiten bij de leefwereld en tijd waarin de kinderen leven.

Ouders hebben dit ook genoemd naar de trainers. Zij waren verrast om dit te horen. Ze deden namelijk de training al jaren op deze manier en het werkte.

Ouders denken dat ze de opzet en de inhoud van de training ook niet hoeven te veranderen, maar voor meer effect bij de kinderen mag de lay-out en het materiaal wel eigentijds gemaakt worden.

8.2.3.2 Bevindingen kind

Het kind vond het positief dat er andere kinderen meededen die in dezelfde situatie zaten waarin zij zat. Dit gaf het kind veel erkenning. Hierdoor ontdekte ze dat er meer kinderen waren die gepest werden.

Het kind vond de training erg gezellig en zegt voldoende geleerd te hebben. Dit komt door zowel de inhoud van de training als door de tips die ze van de andere kinderen kreeg.

Kinderen vallen toch nog wel eens terug in het oude gedrag. Oorzaken hiervoor kunnen onder andere liggen bij het kind zelf, zoals bijvoorbeeld vermoeidheid of niet lekker in je vel zitten. Ook externe factoren kunnen een rol spelen, wanneer de omgeving niet helpend werkt en geen steun biedt aan het kind.

Terug denken aan wat ze tijdens de training hebben geleerd, kan een hulpmiddel zijn om het aangeleerde gedrag te blijven toepassen.

8.3 Conclusie

Over het algemeen vinden de ouders dat hun kinderen veel hebben geleerd van de training en dat er momenteel nog steeds een duidelijke groei bij hun kinderen zichtbaar is wat betreft de nieuw aangeleerde vaardigheden.

Bij alle drie de kinderen hebben de ouders tijdens de training het kind gestimuleerd om de aangeleerde vaardigheden eigen te maken. Het lukt de kinderen niet altijd om het aangeleerde gedrag vast te blijven houden. Belangrijk is dat alle partijen, zoals het gezin, school en de omgeving meewerken tijdens de training. Een stabiele en stimulerende omgeving helpt het kind om de aangeleerde vaardigheden vast te houden en te integreren in het dagelijks leven.

In alle drie de gezinnen is er geen sprake geweest van wisseling van school en van het inzetten van intensievere vormen van hulpverlening.

9 Samenvatting en conclusies

9.1 Inleiding

Aan het eind van ons onderzoek kunnen wij een aantal conclusies trekken. Dit willen wij doen door middel van het beantwoorden van de deelvragen. Tot slot zullen we onze eindconclusie geven op de hoofdvraag.

9.2 Samenvatting en conclusies

Gedrag

We kunnen concluderen dat aangeleerd gedrag 4 maanden na de training geïntegreerd is bij de kinderen. Vanuit de literatuur wordt gezegd dat nieuw gedrag bij de kinderen alleen geïntegreerd kan worden wanneer er voldoende stimulans vanuit de omgeving is om het gedrag vast te houden. Wanneer er onvoldoende stimulans is, dooft het nieuwe gedrag uit. Vanuit de enquêtes en de interviews kunnen we concluderen dat veel kinderen het nieuw aangeleerde gedrag nog steeds kunnen toepassen, dus hebben geïntegreerd in het dagelijks leven.

Sova- training en methodiek

De Sova- training van MDVeluwe heeft als doel sociale redzaamheid van kinderen en jongeren te vergroten. De training zijn erop gericht om te oefenen met situaties waar elk kind dagelijks mee te maken heeft. Aan het begin van de training wordt in overleg met de ouders en het kind leerdoelen opgesteld, waar het kind tijdens de training aan wil gaan werken.

Doelgroep

De Sova- training die wij hebben onderzocht is voor kinderen tussen de 9 en 12 jaar. De training heeft een aantal standaard leerdoelen opgesteld waaraan de kinderen kunnen werken tijdens de training. Elk kind die één van deze leerdoelen niet onder de knie heeft, kan dus meedoen aan de training.

Over het algemeen worden er kinderen aangemeld die het lastig vinden om contact te leggen met andere kinderen en om samen te spelen met anderen. Dit kunnen zowel geremde als ongeremde kinderen zijn.

Methodiek ‘Schatjes, Katjes, Watjes’ en de bijbehorende leerdoelen

De methodiek ‘Schatjes, Katjes, Watjes’ houdt in dat kinderen ondersteuning krijgen in het aanleren en toepassen van sociale vaardigheden en sociale weerbaarheid. In 9 bijeenkomsten worden nieuwe vaardigheden aangeleerd die elk kind kan toepassen in zijn of haar eigen leven. In ‘t Ankerboekje zijn 14 leerdoelen opgesteld, die u terug kunt lezen in hoofdstuk 5.3

Alleen de ouders worden actief betrokken bij de training door middel van huiswerkopdrachten. De leerkrachten worden uitgenodigd voor een voorlichtingsmiddag, maar verder worden zij weinig betrokken bij de training.

Persoonlijke leerdoelen / leerdoelen vanuit de training

Over het algemeen komen de persoonlijke leerdoelen van elk kind overeen met de leerdoelen vanuit de methodiek. Wanneer een kind een ander leerdoel heeft, dan kan hij/zij dit leerdoel toevoegen en wordt daar rekening mee gehouden tijdens de training.

De persoonlijke leerdoelen van de kinderen worden bewust niet meetbaar gemaakt, maar zijn richtinggevend. Het doel van de training is dat de kinderen experimenteren met de nieuwe vaardigheden en deze op den duur eigen maken. Het is dus niet de insteek van de training dat de kinderen de leerdoelen aan het eind van de training moeten behalen.

Niemand bepaalt dus of de persoonlijke leerdoelen aan het eind van de training zijn behaald. De belangrijkste vraag is of er vooruitgang is geboekt.

Aan het einde van de training volgt er een evaluatie met de trainers, de ouders en het kind. Hierin kan het kind aangeven of het voldoende heeft geleerd.

Effectiviteit

Om effectiviteit meetbaar te maken hebben wij, in overleg met MDVeluwe het volgende referentiekader gehanteerd:

Korte termijn

Onder effectiviteit verstaat MDVeluwe dat de doelen, die aan het begin van de Sova-training per kind individueel worden opgesteld, aan het eind van de training zijn behaald.

Lange termijn

Effectiviteit op langer termijn is volgens MDVeluwe behaald wanneer de kinderen na 2 en 4 maanden de vaardigheden (gemeten door de leerdoelen), voor minimaal 2/3 deel nog steeds hanteren. Komt dit voor bij minimaal 75% van de deelnemers, dan is de Sova-training volgens MDVeluwe effectief.

Effectiviteit direct na de training

In ons referentiekader hebben we genoemd dat de training op korte termijn effectief is, wanneer de kinderen alle leerdoelen hebben behaald. Uit de enquêtes komt terug dat niet alle kinderen alle leerdoelen hebben behaald. Hieruit kunnen we dus concluderen dat de training op korte termijn niet effectief is.

Dit heeft te maken met de visie van de training op het aanleren van nieuw gedrag. In de training gaat het er niet om dat de kinderen de leerdoelen behalen, maar dat ze oefenen met hun leerdoelen en dat er vooruitgang wordt geboekt.

Effectiviteit op langere termijn

Gemiddeld genomen hebben 79,5% van de kinderen volgens de ouders, het kind zelf en de leerkrachten 2/3 van de leerdoelen, 2 maanden na de training, nog steeds behaald.

Dit houdt in dat de norm van 75% is behaald, dus hieruit concluderen we dat de training na 2 maanden effectief is. Dit betekent dat 75% van de kinderen 2/3 van de nieuw aangeleerde vaardigheden nog steeds kunnen hanteren.

Ook na 4 maanden is het percentage boven de 75% uitgestegen. Gemiddeld genomen heeft 81,4% van de kinderen volgens de ouders, de kinderen en de leerkrachten 2/3 van de leerdoelen behaald. Op basis van de gestelde criteria kunnen wij concluderen dat de training, ook na 4 maanden, effectief is.

De training is dus op langere termijn effectief, wat betekent dat minimaal 75% van de kinderen 2/3 van de aangeleerde vaardigheden nog steeds kunnen toepassen.

Oorzaken voor effectiviteit

De globale oorzaken voor het niet beklijven van de leerdoelen zijn:

- te weinig oefening;
- te weinig stimulans (zowel intern als extern);
- de problemen zitten te diep om binnen de training op te lossen.

De globale oorzaken voor het wel beklijven van de leerdoelen zijn:

- de omgeving werkt mee en vormt een beloning voor nieuw gedrag;
- het kind oefent genoeg met het experimenteren van nieuw gedrag;
- het kind is gemotiveerd om door te gaan met oefenen (zowel intern als extern).

Preventie

Schooluitval

Uit de cijfers is gebleken dat meer ouders vooraf aan de training hebben nagedacht over een andere school voor hun kind, dan na de training. Hieruit kunnen we concluderen dat ouders de noodzaak van een andere school voor hun kind minder inzien nadat de training is beëindigd. De Sova- training heeft dus een preventief effect, omdat geen enkel kind tijdens of na de training van school is gewisseld.

Extra hulpverlening

Ook uit deze cijfers is gebleken dat ouders en leerkrachten de noodzaak voor extra hulpverlening na de training minder groot vinden dan vooraf aan de training.

Uiteindelijk heeft de helft van de ouders, die 4 maanden na de training nagedacht hebben aan extra hulp, ook daadwerkelijk extra hulp ingeschakeld.

Hieruit kunnen we concluderen dat de Sova- training niet volledig, maar wel voor een groot deel preventief heeft gewerkt.

Antwoord op de hoofdvraag

Aan het begin van ons onderzoek hebben we de volgende hoofdvraag geformuleerd:

Wat is de effectiviteit na 2 en na 4 maanden van de Sova- training gegeven vanuit MDVeluwe voor kinderen van 9-12 jaar?

De training is op langere termijn effectief. Meer dan 75% van de kinderen hanteren na 2 en na 4 maanden 2/3 van de aangeleerde vaardigheden.

Een ander effect van de training is dat de training een preventieve werking heeft op zowel het voorkomen van wisseling van school, als op het voorkomen van het inschakelen van intensievere vormen van hulp.

10 Aanbevelingen

10.1 Inleiding

Tot slot willen wij aan MDVeluwe een aantal aanbevelingen geven. Tijdens ons onderzoek zijn we op een aantal zaken gestuit die we graag als aanbeveling mee willen geven om de effectiviteit van de training te vergroten.

10.2 Aanbevelingen

Allereerst willen we MDVeluwe aanbevelen om de Sova-training te continueren. Om de effectiviteit van de training te vergroten willen wij de training aanscherpen op de volgende punten:

Deskundigheid van de trainers

Wij willen de trainers aanbevelen om de kenmerken, voorwaarden en factoren van modeling, gedragsoefening, sociale bekrachtiging en transfertraining bewust toe te passen in de Sova-training. Deze methodes maken de training effectiever. Voor de inhoud van deze vier methodes verwijzen wij u naar hoofdstuk 3

Concreetheid van de leerdoelen

Wij willen MDVeluwe aanbevelen om de kinderen tijdens de eerste bijeenkomst allemaal een persoonlijke situatie te laten beschrijven, waarin ze vastlopen en nieuw gedrag willen aanleren. Hierdoor is het voor zowel de ouders, trainers als voor de andere kinderen duidelijk in welke situatie het kind de leerdoelen wil toepassen.

Tijdens het verdere verloop van de training kunnen de trainers bij de kinderen navragen of er veranderingen hebben plaatsgevonden in hun persoonlijke situatie. Aan het eind van de training is het voor alle partijen duidelijk wat het kind al kan en waar het kind nog aan kan gaan werken.

Actieve betrokkenheid van de school

Wij bevelen de trainers aan om de school actief te laten betrekken tijdens de training. Ook voor de leerkracht en de klas kunnen schoolopdrachten bedacht worden, waardoor het kind ook op school actief kan oefenen met zijn/haar leerdoelen. Hierdoor wordt de kans vergroot dat de kinderen ook op school de aangeleerde vaardigheden kunnen en blijven toepassen.

Breng de leerkracht aan het begin van de training op de hoogte van de leerdoelen van zijn/haar leerling. Hierdoor kan de leerkracht de leerling op school tijdens en na de training stimuleren, omdat hij/zij weet wat het kind wil leren.

Adressenlijst

Deel aan het begin van de training een adressenlijst uit waar de kinderen hun telefoonnummer en mailadres op kunnen schrijven. Deel deze uit aan alle groepsleden, zodat ze aan het begin van de training al contact met elkaar kunnen onderhouden naast de training zelf. Door aan het begin van de training deze adressen uit te delen kunnen de

kinderen de pas ontstane vriendschappen met de andere groepsleden tijdens de training verdiepen.

Lay-out

De training mag hipper en eigentijds gemaakt worden. Niet de inhoud, maar de lay-out is aan verandering toe. Introductiefilmpjes en de filmpjes tijdens de training mogen beter aansluiten bij de leefwereld van de kinderen en de maatschappij van tegenwoordig.

Een tip is om filmpjes van internet af te halen en die te gebruiken tijdens de training.

Mogelijk kan een volgend afstudeerkoppel hieraan aandacht besteden en een eigentijds lay-out van de Sova- training introduceren

Conclusie

Wanneer MDVeluwe onze aanbevelingen ter harte neemt, zal de training naar onze mening nog meer effectief kunnen worden. Om die reden adviseren wij MDVeluwe om tijd en geld vrij te maken om de Sova- training aan te scherpen en eigentijds te maken. Mogelijk kan een volgend afstudeerkoppel een helpende hand bieden.

Nawoord en dankwoord

Tijdens de voorbereidingsfase van dit onderzoek hebben we aangestuurd op het onderzoeken van de effectiviteit van de Sova- training na 2 en na 4 maanden en de oorzaken voor het wel of niet beklijven van nieuw gedrag.

Uiteindelijk hebben we de oorzaken van het wel of niet beklijven verplaatst naar een deelvraag en is de hoofdvraag gebleven, het onderzoeken van de effectiviteit na 2 en 4 maanden.

Nu het eind van ons onderzoek in zicht komt willen we graag een aantal mensen bedanken. Jullie zijn ons tot veel steun geweest en daar zijn we erg dankbaar voor.

Allereerst willen we René Lok bedanken. Jouw enthousiasme, de tijd die je voor ons inplande ondanks je drukke agenda, je interesse en al je inspanning voor ons onderzoek is voor ons van veel betekenis geweest. Natuurlijk willen we ook de andere medewerkers van MDVeluwe bedanken die dit onderzoek mogelijk hebben gemaakt en voor ons klaarstonden als we vol vragen zaten.

Ook willen we alle kinderen, ouders en leerkrachten bedanken die hebben meegewerkt aan ons onderzoek door middel van het invullen van de enquêtes. Speciaal willen we de kinderen, ouders en leerkrachten bedanken die bereid waren om hun verhaal te vertellen tijdens een interview.

Daarnaast willen we Layla van de Pol en Sietske Rienks bedanken die ons gecoacht hebben vooraf en tijdens het onderzoek. Layla, je was er vanaf het allereerste begin bij en je hebt ons geïnspireerd in het bedenken en uitwerken van ons onderzoek. Sietske, dank je wel voor je kritische blik en feedback, waardoor we telkens weer met nieuwe input en energie verder konden werken.

Vanuit onverwachte hoek hebben we hulp gekregen van dr. Erik van Schoten en Erica van der Brugge. Jullie medewerking en feedback heeft ons onderzoek meer diepgang en kwaliteit gegeven. We hebben dit erg gewaardeerd.

Als afsluiter willen we ons thuisfront bedanken. Jullie meeleven en inspiratie is tot grote steun voor ons geweest. Jullie gaven ons energie en motivatie om telkens weer verder te gaan met het onderzoek. Dank jullie wel allemaal!

11 Bronnenlijst

11.1 Boeken

- Baadsgaard, P. & Wagner, P. (1994). *Inleiding in de gedragsmodificatie*. (pp. 106). (1^e druk, 2^e bijlage) Baarn: Uitgeverij H. Nelissen B.V.
- Boon, T. den, Geeraerts, D. & Sijs, N. van der. (2005). *Van Dale*. (14^e druk). Utrecht/ Antwerpen: Van Dale Lexicografie
- Bowlby (1988). geciteerd in Durkin 1995 (p. 78) ; vertaling J.R.
- Harzing, W. (1999), *’t Ankerboek, werkboek: Schatjes katjes watjes*
- Janssen, H. et al (2000). Sociale vaardigheden voor kinderen. In A. Boreel (Red.) *Geen watjes, geen katjes. Sociale vaardigheden voor kinderen*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Janssen, H. et al (2000). Inleiding. In A. Boreel (Red.) *Geen watjes, geen katjes. Sociale vaardigheden voor kinderen*. (pp. 16-17). Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Janssen, H. et al (2000). Sociale vaardigheden voor kinderen. In A. Boreel (Red.) *Geen watjes, geen katjes. Sociale vaardigheden voor kinderen*. (pp. 28-29). Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Janssen, H. et al (2000). Sociale vaardigheden voor kinderen. In A. Boreel (Red.) *Geen watjes, geen katjes. Sociale vaardigheden voor kinderen*. (pp. 29-30). Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Janssen, H. et al (2000). Sociale vaardigheden voor kinderen. In A. Boreel (Red.) *Geen watjes, geen katjes. Sociale vaardigheden voor kinderen*. (pp. 30). Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Janssen, H. et al (2000). Sociale vaardigheden voor kinderen. In A. Boreel (Red.) *Geen watjes, geen katjes. Sociale vaardigheden voor kinderen*. (pp. 33-44). Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Rigter, J. (2002). Gehechtheid en hechtingsstoornissen. *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Rigter, J. (2002). Gehechtheid en hechtingsstoornissen. *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jeugdigen*. (p. 176). Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Sauners, M, Lewis, P & Thornhill, A. (2004) *Methoden en technieken van onderzoek* (5^e druk) Amsterdam: Pearson Education Benelux

11.2 Internet

BMOOO (z.d.) *Respons*. Geraadpleegd op 15 februari 2010, van
<http://www.bmo00.nl/index.php?option=content&task=view&id=235>

Centrum van Jeugd & Gezin (2009). *Ontwikkeling 0-23 jaar*. Geraadpleegd op 9 februari 2010, van
<http://www.centrumjeugdengazin-oss.nl/ontwikkeling-0-23/ontwikkeling-basisschoolleeftijd.html>

Graviant (2010) ‘Schatjes, Katjes, Watjes’ *basisset*. Geraadpleegd op 11 februari 2010, van
<http://www.graviant.eu/index.php/nl/titels/schatjes-katjes-watjes-basisset>

Gemeente Westerveld (z.d.) *Methodiek “Schatjes, Katjes, Watjes”*. Geraadpleegd op 11 februari 2010, van
www.gemeentewesterveld.nl/Viewers/doc.aspx?DocID=4429

InfoNu (z.d.). *Wat is gedrag? – Soorten gedrag*. Geraadpleegd op 16 maart 2010, van
<http://veron.infoteur.nl/specials/gedragpsychologie.html>

InfoNu (z.d.). *Operant conditioneren*. Geraadpleegd op 4 maart 2010, van
<http://mens-en-samenleving.infonu.nl/psychologie/4420-operant-conditioneren.html>

InfoNu (z.d.). *Klassiek conditioneren*. Geraadpleegd op 4 maart 2010, van
<http://mens-en-samenleving.infonu.nl/psychologie/4419-klassiek-conditioneren.html>

Lambertushof(z.d.) *Aanbod cursus opkomen voor jezelf: ‘Schatjes, Katjes, Watjes’*. Geraadpleegd op 11 februari 2010, van
<http://www.lambertushof.nl/Aanbod/Schatjes%20katjes%20watjes.htm>

Maatschappelijke Dienstverlening Ede (z.d.) *Training Sociale Vaardigheden AMW regio Veluwe*. Geraadpleegd op 11 februari 2010, van
http://www.mdveluwe.nl/img/Sova_AMW-V_04-10-08_schermversie.pdf

Medisch Forum (2010) *Onderzoek naar klanttevredenheid*. Geraadpleegd op 15 februari 2010, van
<http://74.125.77.132/search?q=cache:jHlGwyubMaUJ:www.medischforum.nl/onderwerp/17766+respons+betrouwbaarheid&cd=5&hl=nl&ct=clnk&gl=nl>

Muiderman, M & Winden, T. van. (2005) Sociale vaardigheidstraining voor kinderen in het basisonderwijs in achterstandswijken. Geraadpleegd op 9 februari 2010, van <http://hbo-kennisbank.uvt.nl/cgi/hh/show.cgi?fid=39>

Social Tools (2008). *Sociale vaardigheidstraining Goldstein*. Geraadpleegd op 4 maart 2010, van <http://www.socialtools.nl/component/content/article/363-sociale-vaardigheidstraining-goldstein.html>

Wikipedia (2010). *Ethologie*. Geraadpleegd op 4 maart 2010, van <http://nl.wikipedia.org/wiki/Ethologie>

12 Bijlagen

12.1 Inhoud van de bijeenkomsten

12.1.1 Bijeenkomst 1

#	Tijd	Wie	Wat
1.	15:30	Samen	Binnenkomst + drinken inschenken
2.	15:35		Welkom - Namenrondje. - Namen oefenen met balspel. - Namen oefenen met groep rondgaan.
3.	15:45		Spelregels bespreken
4.	15:55		Iemand beter leren kennen d.m.v. interview
5.	16:10		Vertel ik op school dat ik deze training volg?
6.	16:25		Fysieke oefening: staan als een boom (in 2 groepjes)
7.	16:40		Introductie anker: ‘Als je je sterk voelt, ben je sterk!’
8.	16:40		Samenvatting + Anker bespreken
9.	16:45		Ankerwerk volgende keer bespreken + aankondigen: vanaf volgende keer elke keer rondje ‘wat was leuk / niet leuk?’
10.	16:50		Evalueren
11.	17:00	Samen	Sluiting + post voor ouders en leerkracht meegeven

12.1.2 Bijeenkomst 2

#	Tijd	Wie	Wat
1.	13.25	Samen	Binnenkomst + drinken inschenken
2.	13.30		Welkom Namen oefenen, weet iedereen nog hoe de anderen heten? Wie zit er links en wie zit er rechts van je?
3.	13.35		Vertellen in de kring Wat was leuk deze week (of wat was minder leuk?) Leren om <u>kort en bondig</u> iets te vertellen, zodat andere kinderen nieuwsgierig worden en vragen gaan stellen.
4.	13.50		Oefening (kort actief tussendoortje) Eerst wankel staan en daarna zo sterk als een boom. Verschil in gevoel en uitstraling?!
5.	13.55		Ankerwerk Wie weet het Anker van vorige week nog? ("Als je je sterk voelt, ben je sterk!")
6.	13.55		Ankerwerk vorige keer bespreken Iedereen leest het interview wat hij gemaakt heeft voor. Wie heb je geïnterviewd, was het leuk om te doen? Weet je nu meer van die ander?
7.	14.10		Luisteroefening Eén van de trainers fluistert een zin in het oor van het kind dat naast hem/haar zit. Dit kind fluistert het in het oor van het kind dat naast hem/haar zit, enz. Het laatste kind zegt de zin hardop. Nabespreken: belang van duidelijk praten en goed luisteren.
8.	14.15		Contract bespreken Ieder kind leest voor wat hij/zij wil leren (min. 1 en max. 3 leerdoelen). De contracten worden gekopieerd (1x voor leerkrachten en 1x voor ons) en vervolgens direct toegevoegd aan post voor leerkracht. Na afloop van deze bijeenkomst alle leerdoelen op een flapover schrijven voor de evaluatiemomenten tijdens volgende bijeenkomsten.
9.	14.25		Complimenten geven -Filmfragment bekijken inclusief 'anker' bespreken. -Bespreken: wat is belangrijk als je een compliment geeft (en krijgt)? -Oefenrondje complimenten geven (en ontvangen).
10.	14.40		Rondje opscheppen (Doel: leren zeggen waar je goed in bent). Zie draaiboek blz 15. Doen we staande.
11.	14.45		Territoriumspel (zie draaiboek, blz 16, punt 5).
12.	14.50		Samenvatting (enkele kinderen een gedeelte van Ankerboek blz 13 laten voorlezen).
13.	14.55		Ankerwerk volgende keer bespreken
14.	14.58		Evalueren
15.	15.00	Samen	Sluiting + post voor ouders en leerkracht meegeven

12.1.3 Bijeenkomst 3

#	Tijd	Wie	Wat
1.	13:25	Samen	Binnenkomst + drinken inschenken
2.	13:30	René	Welkom - Wijzen op de leerdoelen
3.	13:35	Christa	Vertellen in de kring Wat was leuk deze week (of wat was minder leuk?) Leren om kort en bondig iets te vertellen, zodat andere kinderen nieuwsgierig worden en vragen gaan stellen.
4.	13:45	René	Anker vorige keer Wie weet het Anker van vorige week nog? (Als je iemand een compliment geeft krijg je er vaak een terug!)
5.	13:45	René	Ankerwerk vorige keer bespreken We maken twee rondes: - Wat je fantastisch vindt van jezelf (vraag 1a) - Een compliment dat je kreeg en een die je gaf (vraag 3)
6.	13:55	Christa	Filmfragment kijken: Inleiden met korte uitleg over samenhang tussen gebeurtenis – gedachten – gevoelens – gedrag. Afsluiten met anker van deze week: “Ik bepaal zelf mijn grenzen en laat zien hoe ik me voel!”
7.	14:00	René	Oefening ‘gevoelens herkennen’: Trainer fluistert om de beurt een kind een opdracht in over een uit te beelden gevoel. Alle kinderen 1x. Voor gevoelens zie draaiboek blz 21, punt 2. Aanvullende gevoelens: verlegen, boos, brutaal.
8.	14:15	Christa	Spel: ‘Hoe voel jij je?’ <u>Oefening met kaartjes:</u> Kinderen zitten in de kring. Trainer geeft om de beurt een kaartje aan een kind (of leest het voor) met een situatie. Kind zegt hoe hij zich zou voelen in die situatie en wat hij/zij zou doen. (zie draaiboek blz 111 t/m 113).
9.	14:35	René	Fysieke oefening: Nee schreeuwen*. (zie draaiboek blz 24).
10.	14:45	Christa	Samenvatting (Ankerboek blz. 18 t/m 20)
11.	14:50	René	Ankerwerk volgende keer bespreken (Ankerboek blz. 21 t/m 24)
12.	14:55	René	Evalueren
13.	15:00	Samen	Sluiting + post voor ouders en leerkracht meegeven

* Mensen kantoor waarschuwen voor nee-schreeuw!

12.1.4 Bijeenkomst 4

#	Tijd	Wie	Wat
1.		Samen	Binnenkomst + drinken inschenken
2.			Welkom
3.			Vertellen in de kring Wat was leuk deze week (of wat was minder leuk?) Leren om kort en bondig iets te vertellen, zodat andere kinderen nieuwsgierig worden en vragen gaan stellen.
4.			Anker vorige keer + Ankerwerk bespreken -Wie weet het Anker van vorige week nog? (Ik bepaal zelf mijn grenzen en laat zien hoe ik me voel!) -Aan de hand van een aantal plaatjes (Ankerboek blz 21 t/m 23) bespreken welke gevoelens de kinderen daarbij geschreven hebben. NB: Dat niet iedereen hetzelfde gevoel bij een plaatje heeft geschreven onderstreept het belang van niet alleen ‘laten zien hoe je je voelt’ maar ook van ‘vertellen hoe je je voelt’ . -De zelfgetekende gezichten aan elkaar laten zien.
5.			Fysieke oefening: ‘ja / nee’-roepen Tegenover elkaar staand roept de helft van de kinderen ‘ja’ en de andere helft ‘nee’. Eerst zijn de ‘ja’-roepers zo sterk dat de ‘nee’-roepers achteruit deinzen. Daarna worden de ‘nee’-roepers sterker en deinzen de ‘ja’-roepers achteruit.
6.			Leerdoelen bespreken (flapover met leerdoelen ophangen): Per kind de leerdoelen bespreken. Is er vooruitgang, achteruitgang of is het nog hetzelfde? Op flapover noteren met respectievelijk +, - en 0.
7.			Fysieke oefening: ‘ga weg’-schreeuwen Tegenover elkaar staand schreeuwt de ene helft van de kinderen tegen de andere helft ‘ga weg’. Daarna doet de andere helft hetzelfde. Let op: stevig staan en vanuit de buik schreeuwen.
8.			Filmfragment bekijken: ‘een praatje maken’. • eerst komt slecht voorbeeld, na elke actie de dvd-speler stilzetten en bespreken wat niet goed gaat. Hoe kan het beter? Dit op een flapover of whiteboard schrijven. • bij goede situatie ook steeds de dvd-speler stilzetten. Wat gaat er goed? → Lijstje aanvullen. • Eindigen met samenvatting. Zie ook Ankerboek blz 25.
9.			Oefening (rollenspel): ‘een praatje maken’. -Ter inleiding bespreken wat open en gesloten vragen zijn. -De groep in tweeën verdelen (elke trainer vier kinderen). Oefenen in tweetallen aan de hand van zelfbedachte situaties (als die er niet zijn kan ‘je zit in de trein en er komt iemand naast je zitten’ gebruikt worden). De kinderen oefenen zo met het toepassen van de gespreksvaardigheden bij ‘een praatje maken’.
10.			Samenvatting (blz. 25-27) + Anker bespreken (“Een praatje maken is het begin van vrienden maken”).
11.			Ankerwerk volgende keer bespreken’ (blz. 28+29)
12.			Evalueren
13.		Samen	Sluiting + post voor ouders en leerkracht meegeven

12.1.5 Bijeenkomst 5

#	Tijd	Wie	Wat
1.		Samen	Binnenkomst + drinken inschenken
2.			Vertellen in de kring Wat was leuk deze week (of wat was minder leuk?) Leren om kort en bondig iets te vertellen, zodat andere kinderen nieuwsgierig worden en vragen gaan stellen.
3.			Fysieke oefening: blindegeleidertje
4.			Ankerwerk Wie weet het Anker van vorige week nog? ("Een praatje maken is het begin van vrienden maken")
5.			Ankerwerk vorige keer bespreken 1. Hoe verliep het gesprek over een computerspel? Welk gevoel had je na afloop van het gesprek? Heb je door het gesprek beter contact met de ander gekregen? 2. Stripverhaal tekenen gelukt? (algemeen compliment geven en zonodig aanmoedigen alsnog te maken).
6.			Filmfragment bekijken: ‘knokken, wegkruipen en aanpakken’. Nabespreken wat de verschillen, voordelen, nadelen en gevolgen zijn van knokken, wegkruipen en aanpakken. Aan de hand van praktijkvoorbeelden van de kinderen bespreken welke pet je in welke situatie kunt gebruiken. Introductie anker: "Ik vind mezelf belangrijk, daarom kom ik voor mezelf op".
7.			Oefenen: de friettent (in 2 groepjes) Een kind staat in de snackbar en wil een frietje bestellen. Een tweede kind komt binnen die het eerste kind wegduwt en voordringt. Oefenen met de drie kleuren petten.
8.			Samenvatting + Anker bespreken
9.			Ankerwerk volgende keer bespreken
10.			Evalueren
11.		Samen	Sluiting + post voor ouders en leerkracht meegeven

12.1.6 Bijeenkomst 6

#	Tijd	Wie	Wat
1.		Samen	Binnenkomst + drinken inschenken
2.			Welkom
3.			Vertellen in de kring Wat was leuk deze week (of wat was minder leuk?) Leren om kort en bondig iets te vertellen, zodat andere kinderen nieuwsgierig worden en vragen gaan stellen.
4.			Ankerwerk Wie weet het Anker van vorige week nog? ("Ik vind mezelf belangrijk, daarom kom ik voor mezelf op").
5.			Ankerwerk vorige keer bespreken Iedereen vertelt van wie hij/zij last had, wat die ander deed en hoe hij/zij daarop gereageerd heeft. Tevreden over eigen reactie? (NB: je kunt tevreden zijn met je eigen reactie los van het effect / resultaat ervan).
6.			Fysieke oefening; slow-motion vechten
7.			Filmfragment over ‘pesten’ bekijken + nabespreken. Introductie anker: "Pesten hoezo stoer??"
8.			Oefening: rollenspel ‘pesten’ (zie de hiervoor uitgewerkte opzet)
9.			Samenvatting + Anker bespreken
10.			Ankerwerk volgende keer bespreken
11.			Evalueren
12.		Samen	Sluiting + post voor ouders en leerkracht meegeven

12.1.7 Bijeenkomst 7

#	Tijd	Wie	Wat
1.		Samen	Binnenkomst + drinken inschenken
2.			Welkom
3.			Vertellen in de kring Wat was leuk deze week (of wat was minder leuk?) Leren om kort en bondig iets te vertellen, zodat andere kinderen nieuwsgierig worden en vragen gaan stellen.
4.			Ankerwerk Wie weet het Anker van vorige week nog? (“Pesten, hoezo stoer?”)
5.			Ankerwerk vorige keer bespreken De geschreven brieven voorlezen (staand).
6.			Leerdoelen bespreken (flapover met leerdoelen ophangen): Per kind de leerdoelen bespreken. Is er vooruitgang, achteruitgang of is het nog hetzelfde? Op flapover noteren met respectievelijk +, - en 0.
7.			Filmfragment over ‘invoegen’ -bekijken -nabespreken (tips voor goed invoegen op flapover schrijven) -samenvattend de steunpunten ‘invoegen in een groep en reageren op afwijzing’ doorname (zie draaiboek blz. 122 t/m 124). Introductie anker: “Geef nooit op! Blijf proberen!”
			Oefening: rollenspel ‘invoegen’ (in 2 groepjes) Drie kinderen zijn aan het kaarten (o.i.d.), een vierde wil meedoen. Wie het vierde kind is wisselt per keer. 1 ^e keer: vierde kind mag meedoen na vragen op het juiste moment. 2 ^e keer: vierde kind mag meedoen na aandringen / onderhandelen. 3 ^e keer: vierde kind mag, ook na onderhandelen en vragen ‘waarom niet’, niet meedoen. Kind zegt wat het er van vindt en loopt rustig en stevig weg (niet boos of verdrietig).
8.			Berenspel -Uitleg (zie draaiboek) -Spel spelen -Nabespreken
9.			Samenvatting + Anker bespreken
10.			Ankerwerk volgende keer bespreken
11.			Evalueren
12.		Samen	Afsluiting + post voor ouders en leerkracht meegeven

12.1.8 Bijeenkomst 8

#	Tijd	Wie	Wat
1.		Samen	Binnenkomst + drinken inschenken
2.			Welkom
3.			Vertellen in de kring Wat was leuk deze week (of wat was minder leuk?). Leren om kort en bondig iets te vertellen, zodat andere kinderen nieuwsgierig worden en vragen gaan stellen.
4.			Ankerwerk Wie weet het Anker van vorige week nog? (Geef nooit op, blijf proberen!)
5.			Ankerwerk vorige keer bespreken Iedereen vertelt wat hij of zij gedaan heeft (Ankerboek blz. 44).
6.			Oefening ‘Samenwerken’ Drie (of vier) kinderen moeten elkaar zo vasthouden dat totaal maximaal twee voeten en twee handen de grond aanraken. Een alternatief voor deze fysieke oefening: rollenspel ‘op vakantie’ (zie digitale voorinformatie per rol).
7.			Filmfragment: ‘Kritiek geven en kritiek krijgen’ Bekijken + nabespreken. Introductie anker: “Naar kritiek luisteren is iets leren over jezelf!”
8.			Oefening ‘Kritiek geven en kritiek ontvangen’ 1 ^e ronde met verzonnen kritiek, 2 ^e ronde met gemeente kritiek (gericht op <i>gedrag</i>).
9.			Samenvatting (Ankerboek blz. 45) + Anker herhalen (blz. 46)
10.			Ankerwerk volgende keer bespreken (blz. 47, vraag 1 + blz. 50)
11.			Evalueren
12.		Samen	Sluiting + post voor ouders en leerkracht meegeven (incl. eindevaluatieformulier voor leerkrachten + ouders + briefje “uiterlijk retour”).

12.1.9 Bijeenkomst 9

#	Tijd	Wie	Onderdeel
1.	15.30	René	Welkom + mededelingen
2.	15.30	René	Vertellen in de kring Wat was leuk deze week en wat was minder leuk?
3.	15.45	René	Ankerwerk - Wie weet het Anker van vorige week nog? ("Naar kritiek luisteren is iets leren over jezelf") -Ankerwerk bespreken (blz. 47, opdracht 1).
4.	16.00	A-F	Leerdoelen bespreken (flapover met leerdoelen ophangen): Per kind de leerdoelen bespreken. Is er vooruitgang, achteruitgang of is het nog hetzelfde? Op flapover noteren met respectievelijk +, - en 0.
5.	16.10	A-F	Evaluatie + contactlijst -Alle kinderen vullen een evaluatieformulier in. -Tijdens het invullen gaat er een lijst rond waar de kinderen <i>als ze willen</i> hun gegevens op kunnen schrijven om na de training contact met elkaar te kunnen houden. Van deze lijst krijgt elk kind dat zijn/haar gegevens opgeschreven heeft een kopie mee.
6.	16.25	René	Wat stop ik in mijn koffer? "Wat heb je geleerd in de training en neem je er uit mee?" Opschrijven op invulpapier 'koffer' (kopiëren uit draaiboek).
7.	16.30	A-F	Tot ziens De gemaakte afscheidsgroeten uitwisselen. Gelegenheid geven er vragen over te stellen of anderszins op te reageren.
8.	16.50	René	Afscheid + certificaten -Lijst persoonsgegevens uitdelen en elkaar gedag zeggen. NB: We zien elkaar nog op de follow-up bijeenkomst. -Certificaten uitdelen.
9.	16.55	René	Evalueren Wat vonden de kinderen van deze bijeenkomst?
10.	17.00	Samen	Afsluiting

12.2 Bijlage 2 – Interviewverslag over de leerdoelen

12.2.1 Interviewvragen voor de groepsleider

De vragen voor dit interview zijn bedoeld om een beter zicht te krijgen op de training schatjes katjes watjes. We willen graag weten hoe de deelnemende kinderen de leerdoelen krijgen en wie daar allemaal invloed op heeft.

1. Hoe wordt een kind aangemeld?

Meestal door ouders, school of huisarts.

2. Welk proces volgt er na de aanmelding? *Ofwel wanneer is een aangemeld kind definitief een deelnemer en welke stappen dienen er genomen te worden?*

Bij aanmelding wordt globale inschatting gemaakt of problematiek past bij de training. Dan wordt kind op aanmeldlijst gezet. Als er weer een nieuwe groep gaat starten, dan worden de eerste 10 kinderen op de lijst (op volgorde van datum aanmelding) uitgenodigd voor een intakegesprek met kind, ouder(s) en beide groepsleiders. Daar wordt besloten of kind past bij de groep. Zo niet, dan volgt een verwijzing of een ander advies.

➔ Wat gebeurt er met de wachtlijst als een kind niet kan deelnemen wordt er een nieuw kind uitgenodigd?

↳ Als een kind niet kan deelnemen, wordt het volgende kind van de lijst uitgenodigd. Als een kind *nog* niet kan deelnemen, wordt het weer terug op de wachtlijst geplaatst, tot het volgende seizoen. Dan kan een kind soms opnieuw uitgenodigd worden.

➔ Hoeveel kinderen kunnen er maximaal deelnemen aan een groep?

↳ 8

3. Een kind krijgt leerdoelen waar hij aan werkt;

a. Wanneer krijgt het kind leerdoelen waar hij aan kan werken?

b. Wie bepaald aan welke leerdoelen er voor het kind gewerkt gaat worden (en hoe vindt besluitvorming plaats)?

Tijdens de eerste bijeenkomst mogen de kinderen leerdoelen kiezen uit de lijst van 15 leerdoelen, die op het ‘contract’ staan, achterin hun Ankerboekje. Ze mogen evt. ook zelf een doel formuleren. De top 3 schrijven we op een flap-over, en deze vellen worden regelmatig opgehangen tijdens de bijeenkomsten.

Het kind bepaalt zelf welke leerdoelen voor hem/haar het belangrijkste zijn. De ouders worden in de ‘Post voor Ouders’ op de hoogte gesteld van het bestaan van het ‘Contract’. Hen wordt gevraagd het hierover met hun kind te hebben. Ook wordt ze gevraagd of ze het met de gekozen leerdoelen eens zijn, en of zij misschien andere doelen voor ogen hebben die zij belangrijker vinden voor hun kind. In dat geval houden de groepsleiders die door ouders aangegeven doelen zelf in de gaten.

➔ Hoe houden de groepsleiders de door aangegeven doelen in de gaten? Hoe gaat dat in de praktijk?

- ↳ Tijdens de voorbereiding kan besproken worden waar bij welke kinderen extra op gelet kan worden. Tijdens de bijeenkomst houden we de leerdoelen in ons achterhoofd, zodat we alert kunnen zijn op hoe de kinderen functioneren. Zo kunnen we een kind bijvoorbeeld extra laten oefenen met dingen, of een oefening wat aanpassen aan de specifieke situatie van een kind. We kunnen een kind tijdens groeps gesprekken confronteren met gedrag, en daarbij de link leggen naar hun leerdoelen. Ook tijdens de nabespreking bespreken we hoe de kinderen het gedaan hebben, en hoe we ze hebben zien werken aan hun leerdoelen.

4. De leerdoelen stellen dat de kinderen vaardigheden leren
 - a. Wat wordt er gesteld over het kunnen? (*leren zij, of handelen zij?*)

De kinderen leren, bijvoorbeeld: ‘Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word.’

- ➔ Dus het gaat erom dat de leerlingen vooral leren van de training, maar hoe zit dat met betrekking tot het kunnen?
- ↳ Het is een wisselwerking tussen leren en handelen. Ze leren theorie waardoor ze meer inzicht hebben in het gedrag van henzelf of van anderen. Ook leren ze concrete vaardigheden die ze zouden kunnen toepassen. Dit betreft theorie, omdat het onmogelijk is voor een kind dit allemaal zo te leren dat ze het uiteindelijk kunnen. In die zin is het leren belangrijker.
Toch vindt er als het ware kruisbestuiving plaats. Ze gaan namelijk experimenteren met wat ze hebben geleerd. En daarin doen ze positieve ervaringen op. Ze krijgen daarbij een voorproefje van hoe het zou kunnen zijn als ze het kunnen. Dit vergroot hun zelfvertrouwen, en het stimuleert ze om het vaker te gaan doen. Dit is uiteraard een proces van maanden, zo niet jaren. We geven de kinderen en hun ouders dit ook expliciet mee: Verwacht niet dat je het allemaal al kunt, maar blijf de stof herhalen en blijf ermee oefenen.
- ➔ Kinderen die nou eenmaal snel bang zijn, leren ze hoe ze minder snel bang kunnen worden, of leren ze bepaald gedrag waardoor ze minder snel bang zijn?
- ↳ Beiden . Zie hierboven.

- b. Wanneer is een leerdoel meetbaar en hoe word dat meetbaar gemaakt?

Doelen zijn moeilijk te meten. Volgens het programma mogen kinderen tijdens 2 groepsbijeenkomsten d.m.v. een plusje of een minnetje aangeven of en zo ja hoe ze gegroeid zijn m.b.t. hun doelen. Soms wordt door werkers een andere manier gekozen, bijv. de schaalvraag. Dan kunnen ze cijfers geven van 1-10.

Tijdens de laatste bijeenkomst vullen ze een eindevaluatieformulier in, waarin ze wordt gevraagd per leerdoel te verwoorden hoeveel ze hebben geleerd.

Ook ouders en leerkrachten wordt gevraagd een eindevaluatie in te vullen. Daarin wordt gevraagd of ze op de hoogte waren van de leerdoelen van de kinderen. Verder wordt er niet inhoudelijk gevraagd per leerdoel op behaalde resultaat in te gaan.

- ➔ Hebben de ouders en leerkrachten los van het invullen evaluaties verder een bepaalde rol in het geheel?
- ↳ Jazeker. Stimuleren, evalueren, complimenteren, successen benoemen, steeds weer in herinnering brengen, een luisterend oor zijn. De rol van ouders is erg belangrijk. Bij leerkrachten verschilt het in hoeverre ze actief betrokken zijn bij het leerproces van

een kind, maar we zien wel dat het extra goed werkt als een leerkracht dat wel is. Zo benoemen sommige leerkrachten klassikaal de Ankers. Andere leerkrachten hebben kleine gesprekjes met de kinderen.

c. Wanneer hebben de kinderen de leerdoelen behaald, en wie bepaalt dat?

De insteek is niet dat kinderen leerdoelen moeten behalen. Niemand bepaalt dat dus. Belangrijkste vraag is, of het kind vooruitgang boekt, en zo ja, waaraan dat te merken is. We benadrukken richting ouders ook, dat het niet reëel is om te verwachten dat kinderen dingen direct heel anders doen. Het is een kwestie van kleine dingen leren, oppakken, ermee experimenteren, positieve ervaringen opdoen en vervolgens het eigen maken.

Rene

Naar mijn mening bepalen de kinderen dat op het moment dat ze in hun schriftelijke eindevaluatie de vraag beantwoorden of ze per leerdoel vinden voldoende geleerd te hebben.

De ouders bepalen (in hun schriftelijke eindevaluatie? en) in het eindevaluatiegesprek of de leerdoelen behaald zijn.

De leerkrachten bepalen of de leerdoelen behaald zijn in hun schriftelijke eindevaluatie (misschien niet expliciet maar wel impliciet aan de hand van de vorderingen die ze beschrijven en aan de hand van de zorgen die ze zich nog maken over het kind).

En wij als groepsmaatschappelijk werkers bepalen ook of we vinden dat de kinderen voldoende geleerd hebben of dat er in vervolg op de SVT nog iets nodig is.

Wanneer is een leerdoel behaald?

Naar mijn mening als het kind, de ouder(s)/verzorger(s), de leerkracht en de groepsmaatschappelijk werkers het in grote lijn met elkaar eens zijn dat het leerdoel (in voldoende mate) behaald is.

Dit is het geval als het leerdoel ofwel volledig behaald is maar ook het leerdoel nog niet volledig behaald is maar we met elkaar (kind, ouders en groepsmaatschappelijk werkers) veronderstellen dat het kind in staat is de in gang gezette ontwikkeling, zonodig met steun uit de omgeving, in de gewenste richting voort te zetten.

➔ Wat nu als men unaniem van mening is dat een leerdoel niet is behaald, wat kan er dan allemaal mee worden gedaan?

Er kan een individueel vervolgtraject worden ingezet, er kan een verwijzing plaatsvinden naar jeugdhulpverlening, er kan overlegd worden met de school, bijvoorbeeld over inzet van IB'ers. En soms is het reëel om te stellen dat dit het maximaal haalbare is voor een kind. Dan kan er bijvoorbeeld meegegeven worden dat een kind op latere leeftijd opnieuw aan een SOV kan deelnemen, bijvoorbeeld op het Voortgezet Onderwijs.

12.3 Bijlage 3 – Enquêtes voor de ouder, kind en leerkracht

12.3.1 Na 2 maanden na de training – Ouder enquête

Enquête voor de ouder/verzorger

2 maanden na de training

De antwoorden die u invult zullen alleen gebruikt worden voor het onderzoek. Andere mensen zoals bijvoorbeeld leerkrachten zullen deze informatie niet krijgen.

Het invullen van de vragen duurt ongeveer 10 minuten.

Persoonlijke gegevens

Naam:

Geslacht: ☐ Man ☐ Vrouw

Naam van uw kind:

School van uw kind:

1. In welke regio heeft uw kind de training gevolgd?
 - ☐ Regio Apeldoorn
 - ☐ Noord Veluwe (*Putten, Ermelo, Hardewijk, Nunspeet, Elburg, Oldenbroek*)
 - ☐ Veluwe Vallei (*Ede, Barneveld, Nijkerk*)

2. Hoe bent u in aanraking gekomen met de sociale vaardigheidstraining?
 - ☐ School
 - ☐ Andere ouders
 - ☐ Via internet
 - ☐ Anders... _____

3. Heeft u nagedacht over andere hulp voor uw kind in plaats van de training?
 - ☐ Ja, zoals _____
 - ☐ Nee

4. Is er sprake geweest van andere hulp voor uw kind voordat de training begon?
 - ☐ Ja, zoals _____
 - ☐ Nee

5. Persoonlijke leerdoelen van uw kind

Als de persoonlijke leerdoelen van uw kind er niet bij staan, dan kunt u die onderaan opschrijven

Persoonlijke leerdoelen van uw kind:	Had uw kind voor de training	Heeft uw kind aan het einde van de training behaald	
		Ja	Nee
1. Ik wil leren vrienden te maken	☐	☐	☐
2. Ik wil leren beter te luisteren naar wat anderen te vertellen hebben	☐	☐	☐
3. Ik wil leren op school minder druk te worden, anderen minder te storen	☐	☐	☐
4. Ik wil leren op school mijn mening te vertellen	☐	☐	☐
5. Ik wil leren minder verlegen te worden	☐	☐	☐
6. Ik wil leren tegen mijn vader te zeggen, dat ik het niet met hem eens ben	☐	☐	☐
7. Ik wil leren iets goeds tegen een ander te zeggen	☐	☐	☐
8. Ik wil leren tegen mijn moeder te zeggen dat ik het niet met haar eens ben	☐	☐	☐
9. Ik wil leren iets te zeggen als ik een complimentje krijg	☐	☐	☐
10. Ik wil leren minder bang te zijn	☐	☐	☐
11. Ik wil leren met iemand een gesprekje te beginnen	☐	☐	☐
12. Ik wil leren niet zo snel ruzie te maken	☐	☐	☐
13. Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word	☐	☐	☐
14. Ik wil leren me niet overal zo druk om te maken	☐	☐	☐
15. Ik wil leren....	☐	☐	☐

6. Welke persoonlijke leerdoelen van uw kind kan hij/zij nu, na 3 maanden, nog steeds hanteren?

Persoonlijke leerdoelen:	Ja	Nee	Omdat
1. Ik wil leren vrienden te maken	☐	☐	
2. Ik wil leren beter te luisteren naar wat anderen te vertellen hebben	☐	☐	
3. Ik wil leren op school minder druk te worden, anderen minder te storen	☐	☐	
4. Ik wil leren op school mijn mening te vertellen	☐	☐	
5. Ik wil leren minder verlegen te worden	☐	☐	
6. Ik wil leren tegen mijn vader te zeggen, dat ik het niet met hem eens ben	☐	☐	
7. Ik wil leren iets goeds tegen een ander te zeggen	☐	☐	
8. Ik wil leren tegen mijn moeder te zeggen dat ik het niet met haar eens ben	☐	☐	
9. Ik wil leren iets te zeggen als ik een complimentje krijg	☐	☐	
10. Ik wil leren minder bang te zijn	☐	☐	
11. Ik wil leren met iemand een gesprek te beginnen	☐	☐	
12. Ik wil leren niet zo snel ruzie te maken	☐	☐	
13. Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word	☐	☐	
14. Ik wil leren me niet overal zo druk om te maken	☐	☐	
15. Ik wil leren....	☐	☐	

7. Vindt u dat de training uw kind voldoende heeft geholpen?

☐ Ja, omdat _____

☐ Nee, omdat _____

8. Heeft u na de training nog nagedacht aan extra hulp voor uw kind?

☐ Ja, zoals _____

☐ Nee

9. Heeft u erover nagedacht om uw kind naar een andere school te laten gaan, voordat uw kind aan de training begon?

☐ Ja, zoals _____

☐ Nee

10. Heeft u erover nagedacht om uw kind naar een andere school te laten gaan, nadat uw kind de training heeft gevolgd?

☐ Ja, zoals _____

☐ Nee

11. Is uw kind uiteindelijk van school gewisseld?

☐ Ja, omdat _____

☐ Nee, omdat _____

Bedankt voor uw tijd en voor het invullen van deze enquête. U kunt deze enquête en die van uw kind direct terugsturen naar MDVeluwe. Bijgevoegd is een retourenvelop die u hiervoor kunt gebruiken.

Uiterlijk 12 februari 2010 de enquête terugsturen naar MDVeluwe

12.3.2 Na 2 maanden na de training – Kind enquête

Enquête voor het kind

2 maanden na de training

De antwoorden die je invult zullen alleen gebruikt worden voor het onderzoek. Andere mensen zoals leerkrachten zullen deze informatie niet krijgen.

Het invullen van de vragen duurt ongeveer 10 minuten.

Ik ben...

Naam:

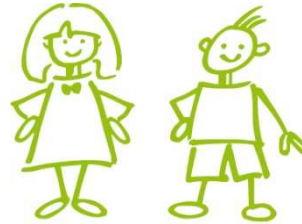
Leeftijd:

Naam van de school:

Naam van de meester of juf:

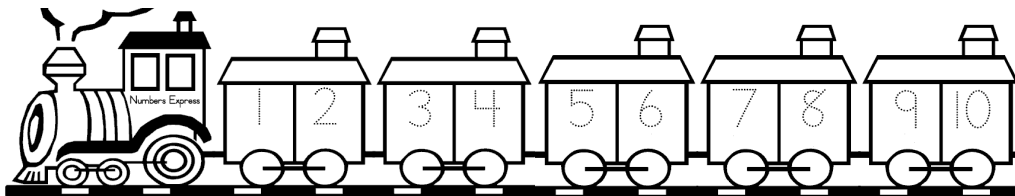
Meisje

Jongen

*Je mag inkleuren
wat je bent*

1. Wat vond je van de training? Geef de training een cijfer tussen de 1 en de 10.

(omcirkel het cijfer, 1 is laag- 10 is hoog)

Waarom heb je dit cijfer gegeven?

2. Wat is je leukste herinnering aan de training? Schrijf dat op in het denkwolkje.

3. Persoonlijke leerdoelen

Als jouw eigen doelen er niet bij staan, dan kun je die onderaan opschrijven.

Persoonlijke leerdoelen (<i>inkleuren wat van toepassing is</i>)	Mijn leerdoelen waren...	Heb ik die aan het einde van de training behaald	
01. Ik wil leren vrienden te maken		Ja 	Nee
01. Ik wil leren beter te luisteren naar wat anderen te vertellen hebben			
03. Ik wil leren op school minder druk te worden, anderen minder te storen			
04. Ik wil leren op school mijn mening te vertellen			
05. Ik wil leren minder verlegen te worden			
06. Ik wil leren tegen mijn vader te zeggen, dat ik het niet met hem eens ben			
07. Ik wil leren iets goeds tegen een ander te zeggen			
08. Ik wil leren tegen mijn moeder te zeggen dat ik het niet met haar eens ben			
09. Ik wil leren iets te zeggen als ik een complimentje krijg			
10. Ik wil leren minder bang te zijn			
11. Ik wil leren met iemand een gesprekje te beginnen			
12. Ik wil leren niet zo snel ruzie te maken			
13. Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word			
14. Ik wil leren me niet overal zo druk om te maken			
15. Ik wil leren....			

4. Kun je wat je hebt geleerd, nu na 2 maanden, nog steeds?

Persoonlijke leerdoelen: (<i>inkleuren wat van toepassing is</i>)	Ja	Nee	Waar is dat aan te merken?
1. Ik wil leren vrienden te maken			
2. Ik wil leren beter te luisteren naar wat anderen te vertellen hebben			
3. Ik wil leren op school minder druk te worden, anderen minder te storen			
4. Ik wil leren op school mijn mening te vertellen			
5. Ik wil leren minder verlegen te worden			
6. Ik wil leren tegen mijn vader te zeggen, dat ik het niet met hem eens ben			
7. Ik wil leren iets goeds tegen een ander te zeggen			
8. Ik wil leren tegen mijn moeder te zeggen dat ik het niet met haar eens ben			
9. Ik wil leren iets te zeggen als ik een complimentje krijg			
10. Ik wil leren minder bang te zijn			
11. Ik wil leren met iemand een gesprekje te beginnen			
12. Ik wil leren niet zo snel ruzie te maken			
13. Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word			
14. Ik wil leren me niet overal zo druk om te maken			
15. Ik wil leren....			

12.3.3 Na 2 maanden na de training – Leerkracht enquête

Enquête voor de Leerkracht

2 maanden na de training

De antwoorden die u invult zullen alleen gebruikt worden voor het onderzoek. Andere mensen zoals bijvoorbeeld ouders zullen deze informatie niet krijgen.

Het invullen van de vragen duurt ongeveer 10 minuten.

Persoonlijke gegevens

Naam:

Geslacht: ☐ Man ☐ Vrouw

Naam van de leerling:

Naam van de school:

Aantal dagen van de week dat u deze leerling lesgeeft:

1. Heeft u nagedacht over andere hulpverlening voor uw leerling in plaats van de training?

- ☐ Ja, zoals _____
- ☐ Nee

2. Persoonlijke leerdoelen van uw leerling

Als de persoonlijke leerdoelen van uw leerling er niet bij staan, dan kunt u die onderaan opschrijven

Persoonlijke leerdoelen (<i>inkleuren wat van toepassing is</i>)	De leerdoelen van uw leerling waren:	Heeft uw leerling aan het einde van de training (omstreeks december) behaald	
		Ja	Nee
01. Ik wil leren vrienden te maken	☐	☐	☐
02. Ik wil leren beter te luisteren naar wat anderen te vertellen hebben	☐	☐	☐
03. Ik wil leren op school minder druk te worden, anderen minder te storen	☐	☐	☐
04. Ik wil leren op school mijn mening te vertellen	☐	☐	☐
05. Ik wil leren minder verlegen te worden	☐	☐	☐
06. Ik wil leren tegen mijn vader te zeggen, dat ik het niet met hem eens ben	☐	☐	☐
07. Ik wil leren iets goeds tegen een ander te zeggen	☐	☐	☐
08. Ik wil leren tegen mijn moeder te zeggen dat ik het niet met haar eens ben	☐	☐	☐
09. Ik wil leren iets te zeggen als ik een complimentje krijg	☐	☐	☐
10. Ik wil leren minder bang te zijn	☐	☐	☐
11. Ik wil leren met iemand een gesprekje te beginnen	☐	☐	☐
12. Ik wil leren niet zo snel ruzie te maken	☐	☐	☐
13. Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word	☐	☐	☐

14. Ik wil leren me niet overal zo druk om te maken	☐	☐	☐
15. Ik wil leren....	☐	☐	☐

3. Welke aangeleerd gedrag, aan de hand van de persoonlijke leerdoelen van uw leerling, kan hij/zij nu, na 2 maanden, nog steeds hanteren?

Persoonlijke leerdoelen: (<i>inkleuren wat van toepassing is</i>)	Ja	Nee	Waar is dat aan te merken?
1. Ik wil leren vrienden te maken	☐	☐	
2. Ik wil leren beter te luisteren naar wat anderen te vertellen hebben	☐	☐	
3. Ik wil leren op school minder druk te worden, anderen minder te storen	☐	☐	
4. Ik wil leren op school mijn mening te vertellen	☐	☐	
5. Ik wil leren minder verlegen te worden	☐	☐	
6. Ik wil leren tegen mijn vader te zeggen, dat ik het niet met hem eens ben	☐	☐	
7. Ik wil leren iets goeds tegen een ander te zeggen	☐	☐	
8. Ik wil leren tegen mijn moeder te zeggen dat ik het niet met haar eens ben	☐	☐	
9. Ik wil leren iets te zeggen als ik een complimentje krijg	☐	☐	
10. Ik wil leren minder bang te zijn	☐	☐	
11. Ik wil leren met iemand een gesprekje te beginnen	☐	☐	
12. Ik wil leren niet zo snel ruzie te maken	☐	☐	
13. Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word	☐	☐	
14. Ik wil leren me niet overal zo	☐	☐	

druk om te maken			
15. Ik wil leren....	☐	☐	

4. Vind u dat de training uw leerling voldoende heeft geholpen?

☐ Ja, omdat _____

☐ Nee, omdat _____

5. Vind u dat uw leerling na de training nog extra hulpverlening nodig heeft?

☐ Ja, zoals _____

☐ Nee

6. Heeft u er over nagedacht om uw leerling naar een andere school te laten gaan, voordat uw leerling aan de training begon.

☐ Ja, zoals _____

☐ Nee

7. Heeft u er over nagedacht om uw leerling naar een andere school te laten gaan, nadat uw leerling de training heeft gevolgd?

☐ Ja, omdat _____

☐ Nee, omdat _____

Bedankt voor uw tijd en voor het invullen van deze enquête. U kunt de enquête direct terugsturen naar MDVeluwe. Bijgevoegd is een retourenvelop die u hiervoor kunt gebruiken.

Uiterlijk 12 februari 2010 de enquête terugsturen naar MDVeluwe

12.3.4 Na 4 maanden na de training – Ouder enquête

Enquête voor de ouder/verzorger

4 maanden na de training

De antwoorden die u invult zullen alleen gebruikt worden voor het onderzoek.

Het invullen van de vragen duurt ongeveer 10 minuten.

Persoonlijke gegevens

Naam:

Geslacht: ☐ Man ☐ Vrouw

Naam van uw kind:

Ouder Vraag 1

Persoonlijke leerdoelen van uw kind (Kruis het vakje aan achter de leerdoelen die uw leerling voor de training had en waar uw leerling tijdens de training aan heeft gewerkt.)	Had uw kind als leerdoel tijdens de training	Heeft uw kind aan het einde van de training (omstreeks december) behaald		Welke vaardigheden kan uw kind nu, 4 maanden na de training, nog steeds hanteren		Wat is de oorzaak dat uw kind de vaardigheden, geleerd op de training, na 4 maanden nog wel of niet kan toepassen?
		Ja	Nee	Ja	Nee	
01. Ik wil leren vrienden te maken	☐	☐	☐	☐	☐	
02. Ik wil leren beter te luisteren naar wat anderen te vertellen hebben	☐	☐	☐	☐	☐	
03. Ik wil leren op school minder druk te worden, anderen minder te storen	☐	☐	☐	☐	☐	
04. Ik wil leren op school mijn mening te vertellen	☐	☐	☐	☐	☐	
05. Ik wil leren minder verlegen te worden	☐	☐	☐	☐	☐	
06. Ik wil leren tegen mijn vader te zeggen, dat ik het niet met hem eens ben	☐	☐	☐	☐	☐	
07. Ik wil leren iets goeds tegen een ander te zeggen	☐	☐	☐	☐	☐	

Persoonlijke leerdoelen van uw kind (Kruis het vakje aan achter de leerdoelen die uw leerling voor de training had en waar uw leerling tijdens de training aan heeft gewerkt.)	Had uw kind als leerdoel tijdens de training		Heeft uw kind aan het einde van de training (omstreeks december) behaald		Welke vaardigheden kan uw kind nu, 4 maanden na de training, nog steeds hanteren		Wat is de oorzaak dat uw kind de vaardigheden, geleerd op de training, na 4 maanden nog wel of niet kan toepassen?
	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee	
08. Ik wil leren tegen mijn moeder te zeggen dat ik het niet met haar eens ben	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
09. Ik wil leren iets te zeggen als ik een complimentje krijg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Ik wil leren minder bang te zijn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Ik wil leren met iemand een gesprekje te beginnen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Ik wil leren niet zo snel ruzie te maken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
14. Ik wil leren me niet overal zo druk om te maken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
15. Anders..	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

2. Heeft u, nu 4 maanden na de training, nog nagedacht aan extra hulp voor uw kind?

☐ Ja, zoals _____

☐ Nee

3. Heeft u daadwerkelijk andere hulp ingeschakeld voor uw kind?

☐ Ja, zoals _____

☐ Nee

4. Heeft u, nu 4 maanden na de training, erover nagedacht om uw kind naar een andere school te laten gaan, nadat uw kind de training heeft gevolgd?

☐ Ja, zoals _____

☐ Nee

5. Is uw kind uiteindelijk van school gewisseld?

☐ Ja, omdat _____

☐ Nee, omdat _____

6. Als er een vervolgtraining zou komen op de sociale vaardigheidstraining, zou u uw kind dan hiervoor aanmelden?

☐ Ja, omdat _____

☐ Nee, omdat _____

7. Bent u bereidt om mee te werken aan een diepte interview eind april?

Door middel van dit interview willen we dieper op de vragen vanuit de enquête ingaan en zal maximaal 1 uur in beslag nemen.

☐ Ja

☐ Weet ik nu nog niet

☐ Nee

Bedankt voor uw tijd en voor het invullen van deze enquête. U kunt **deze** enquête **en die van uw kind** direct terugsturen naar MDVeluwe. Bijgevoegd is een retourenvelop die u hiervoor kunt gebruiken.

Uiterlijk woensdag 31 maart 2010 de enquête terugsturen naar MDVeluwe*

***Onder de op tijd ingeleverde enquêtes verloten we 2 iPODS!**

12.3.5 Na 4 maanden na de training – Kind enquête

Enquête voor het kind

4 maanden na de training

De antwoorden die je invult zullen alleen gebruikt worden voor het onderzoek. Andere mensen zoals leerkrachten zullen deze informatie niet krijgen.

Het invullen van de vragen duurt ongeveer 10 minuten.

Ik ben...

Naam:

Leeftijd:

Meisje

Jongen

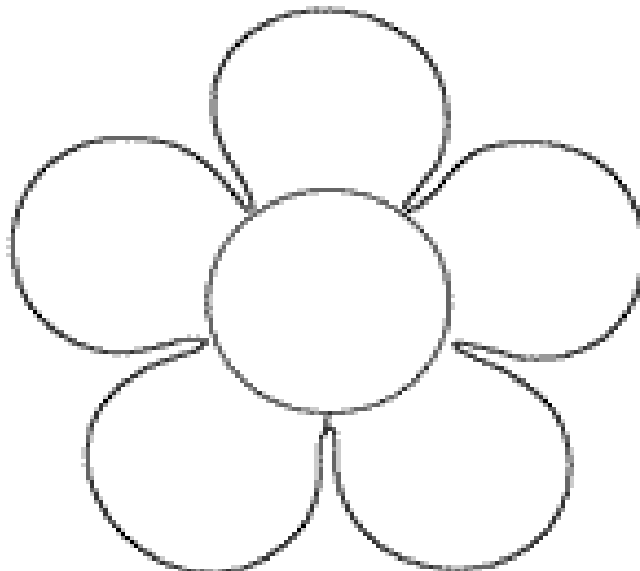
*Je mag inkleuren
wat je bent*

5. Ben je na de training nog een keer met de groep samen geweest?

☐ Ja

☐ Nee

6. Wat heb je toen geleerd? *Schrijf dat op in de **bloem***

Kind Vraag 3

Persoonlijke leerdoelen waar je tijdens de training aan gewerkt hebt. (Kleur 'Ja' of 'Nee' in, en niet tussenin.)	Aan welke doelen heb je tijdens de training gewerkt?		Heb je die doelen aan het eind van de training ook behaald?		Kun je, wat je hebt geleerd op de training, nu nog steeds?		Waarom kun je, wat je tijdens de training hebt geleerd, nu nog wel of niet?
	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee	
01. Ik wil leren vrienden te maken							
02. Ik wil leren beter te luisteren naar wat anderen te vertellen hebben							
03. Ik wil leren op school minder druk te worden, anderen minder te storen							
04. Ik wil leren op school mijn mening te vertellen							
05. Ik wil leren minder verlegen te worden							
06. Ik wil leren tegen mijn vader te zeggen, dat ik het niet met hem eens ben							
07. Ik wil leren iets goeds tegen een ander te zeggen							

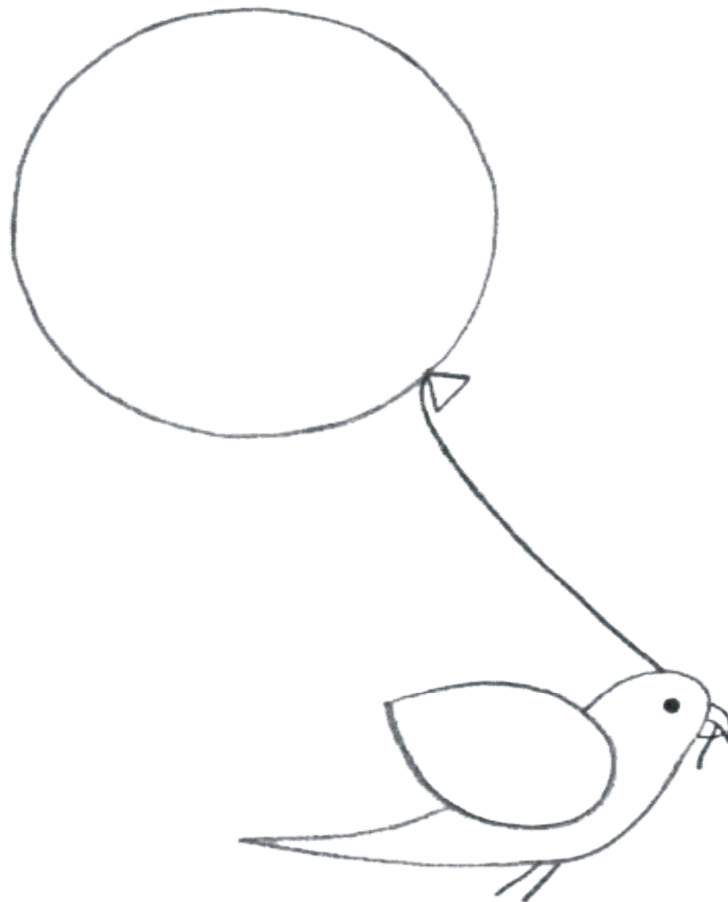
Persoonlijke leerdoelen waar je tijdens de training aan gewerkt hebt. (Kleur 'Ja' of 'Nee' in, en niet tussenin.)	Aan welke doelen heb je tijdens de training gewerkt?		Heb je die doelen aan het eind van de training ook behaald?		Kun je, wat je hebt geleerd op de training, nu nog steeds?		Waarom kun je, wat je tijdens de training hebt geleerd, nu nog wel of niet?
	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee	
08. Ik wil leren tegen mijn moeder te zeggen dat ik het niet met haar eens ben							
09. Ik wil leren iets te zeggen als ik een complimentje krijg							
10. Ik wil leren minder bang te zijn							
11. Ik wil leren met iemand een gesprekje te beginnen							
12. Ik wil leren niet zo snel ruzie te maken							
13. Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word							
14. Ik wil leren me niet overal zo druk om te maken							
15. Anders..							

4. Zou je mee willen doen aan een vervolg op de sociale vaardigheidstraining?

☐ Ja, omdat _____

☐ Nee, omdat _____

5. Wat zou je dan nog willen leren? Schrijf dat op in de **ballon**

Bedankt voor het invullen van de enquête!

Stuur de enquête snel terug om kans te maken op een iPod!

(Alleen onder de kinderen die op tijd de enquête hebben teruggestuurd verloten we 2 iPods.)

12.3.6 Na 4 maanden na de training – Leerkracht enquête

Enquête voor de Leerkracht

4 maanden na de training

De antwoorden die u invult zullen alleen gebruikt worden voor het onderzoek.

Het invullen van de vragen duurt ongeveer 10 minuten.

Persoonlijke gegevens

Naam:

Geslacht: ☐ Man ☐ Vrouw

Naam van de leerling:

Naam van de school:

Leerkracht **Vraag 1**

Persoonlijke leerdoelen van uw leerling (Kruis het vakje aan achter de leerdoelen die uw leerling voor de training had en waar uw leerling tijdens de training aan heeft gewerkt.)	Had uw leerling als leerdoel tijdens de training		Heeft uw leerling aan het einde van de training (omstreeks december) behaald		Welke vaardigheden kan uw leerling nu, 4 maanden na de training, nog steeds hanteren		Wat is de oorzaak dat uw leerling de vaardigheden, geleerd op de training, na 4 maanden nog wel of niet kan toepassen?
	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee	
01. Ik wil leren vrienden te maken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
02. Ik wil leren beter te luisteren naar wat anderen te vertellen hebben	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
03. Ik wil leren op school minder druk te worden, anderen minder te storen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
04. Ik wil leren op school mijn mening te vertellen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
05. Ik wil leren minder verlegen te worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
06. Ik wil leren tegen mijn vader te zeggen, dat ik het niet met hem eens ben	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
07. Ik wil leren iets goeds tegen een ander te zeggen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Persoonlijke leerdoelen van uw leerling (Kruis het vakje aan achter de leerdoelen die uw leerling voor de training had en waar uw leerling tijdens de training aan heeft gewerkt.)	Had uw leerling als leerdoel tijdens de training		Heeft uw leerling aan het einde van de training (omstreeks december) behaald		Welke vaardigheden kan uw leerling nu, 4 maanden na de training, nog steeds hanteren		Wat is de oorzaak dat uw leerling de vaardigheden, geleerd op de training, na 4 maanden nog wel of niet kan toepassen?
	Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee	
08. Ik wil leren tegen mijn moeder te zeggen dat ik het niet met haar eens ben	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
09. Ik wil leren iets te zeggen als ik een complimentje krijg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
10. Ik wil leren minder bang te zijn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
11. Ik wil leren met iemand een gesprekje te beginnen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
12. Ik wil leren niet zo snel ruzie te maken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
13. Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
14. Ik wil leren me niet overal zo druk om te maken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
15. Anders..	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

2. Vindt u, nu 4 maanden na de training, dat uw leerling nog extra hulpverlening nodig heeft?

☐ Ja, zoals _____

☐ Nee _____

3. Heeft u, nu 4 maanden na de training, erover nagedacht om uw leerling naar een andere school te laten gaan?

☐ Ja, omdat _____

☐ Nee, omdat _____

4. Als er een vervolgtraining zou komen op de sociale vaardigheidstraining, zou u uw leerling dan hiervoor aanmelden?

☐ Ja, omdat _____

☐ Nee, omdat _____

5. Bent u bereidt om mee te werken aan een interview eind april?

Door middel van dit interview willen we dieper op de vragen vanuit de enquête ingaan en zal maximaal 1 uur in beslag nemen.

☐ Ja

☐ Weet ik nu nog niet

☐ Nee

Bedankt voor uw tijd en voor het invullen van deze enquête. U kunt de enquête **direct** terugsturen naar MD-Veluwe. Bijgevoegd is een **retourenvelop** die u hiervoor kunt gebruiken.

Uiterlijk woensdag 31 maart 2010 de enquête terugsturen naar MDVeluwe

12.4 Bijlage 4 – Uitwerking interviews kind/ ouder/ leerkracht

12.4.1 Uitwerking interview ouder/kind waarbij het kind alle leerdoelen heeft behaald.

Gezin 1

12.4.1.1 Interview met de ouder

Vooraf en tijdens de training

1. Kunt u vertellen wat de aanleiding was om uw kind aan te melden voor de Sova-training bij MDVeluwe?
*Ze vroeg om negatieve aandacht. Ze hield geen vriendinnetjes en hield zich afzijdig van school.
Ze had geen aansluiting bij haar leeftijdsgenootjes.
We zijn toen naar school gestapt en met de leerkracht gepraat hoe we erover dachten en hoe we er tegenaan keken. School heeft toen een advies gegeven voor de Sova-training van MDVeluwe. Daar hebben we uiteindelijk voor gekozen.*
2. Heeft u met uw kind vooraf aan de training gesproken over de training? Zo ja, hoe verliep dit gesprek?
We hebben deze keuze ook aan ons kind verteld en zij vond het wel goed om deel te nemen aan de training.
3. Was uw kind gemotiveerd om deel te nemen aan de training?
Ja, ze was wel gemotiveerd. Ze zag zelf ook wel in dat ze op school buitengesloten werd en wilde daar wel iets aan gaan doen.
4. Welke verwachtingen had u vooraf van de Sova- training?
*Ik had al ervaring met de training, omdat mijn jongste zoon ook zo’n soort training heeft gevolgd.
Ik wist daarom al wat ik ervan kon verwachten. Vooraf aan de training verwachtte ik dat onze dochter aan het eind van de training meer aansluiting zou vinden bij haar leeftijdsgenootjes.*
5. Welke resultaten heeft uw kind behaald tijdens de training?
*Vooraf aan de training had ze moeite om met anderen te spelen en taken te doen. Ze speelde de baas en was erg dominant. Op een gegeven moment haken andere kinderen af. Daarom is ze ook aan de training begonnen en nu is dat niet meer zo. Ze wordt meer door haar klasgenoten gevraagd om mee te doen. Ze staat nu minder buiten de groep, ze maakt er nu deel van uit. Ze vindt dus aansluiting bij haar leeftijdsgenootjes. Ze zit nu ook beter in haar vel om komt meer voor zichzelf op. Dit laatste laat ze zien door niet meer alles te doen wat haar zussen en stiefbroers van haar vragen.
En ze vraagt ook minder negatieve aandacht. Voor de training vroeg ze regelmatig aan ons als ouders, maar ook aan de juf, heel veel aandacht. Om de 2 minuten vroeg*

ze iets aan de juf terwijl ze het antwoord eigenlijk al wist. Ze wilde gewoon zoveel mogelijk aandacht hebben.

Ook thuis accepteerde ze het niet wanneer we zeiden dat we nu even geen tijd hadden voor haar.

Wij als ouders denken dat ze het nu minder doet, omdat het eerst ook een gewoonte was van haar en ze wilde zekerheid hebben dat er iemand voor haar is. Ze zocht door de negatieve aandacht steun van de ander. Na de training accepteert ze beter wanneer haar ouders grenzen aangeven in het aandacht geven.

We hebben deze resultaten ook al tijdens de training gezien. Door middel van de thuisopdrachten was ze thuis met haar leerdoelen bezig en groeide ze met haar leerdoelen.

6. Welke rol heeft u ingenomen naar uw kind toe als het gaat om het ontwikkelen en behouden van de leerdoelen?

Als ouders hebben we ons kind geholpen met de leerdoelen. We hielpen haar ook herinneren aan wat ze geleerd had wanneer ze in haar oude gedrag terugviel. We hebben haar gesteund.

7. Heeft uw kind de training volledig afgerond?

Ja

2 maanden na de training

8. Hoe verliepen de 2 maanden na de training? Kon uw kind de behaalde leerdoelen nog steeds hanteren? Zo ja/ nee, waaraan zag u dat?

We hebben gemerkt dat ze nu na 2 maanden wel weer sneller boos wordt als we niet naar haar luisteren. Dat ze de aandacht die ze vraagt ook direct wil hebben.

Op school gaat het nog steeds goed, ook het contactleggen met vriendinnetjes. Ze wordt overal voor meegevraagd, dus wat dat betreft is er weinig veranderd in deze 2 maanden.

9. Wat was de oorzaak dat uw kind meer aandacht weer ging opeisen 2 maanden na de training?

We denken dat spanning wel een oorzaak speelt. Ze gaat namelijk na de zomervakantie naar het voortgezet onderwijs en dit vindt ons kind wel spannend. We denken ook dat de leeftijd meespeelt, dat ze gewoon ouder wordt en meer voor zichzelf opkomt.

10. Heeft u of anderen uw kind aangemoedigd om het nieuw aangeleerde gedrag te blijven toepassen?

Ja, wij als ouders hebben haar steeds gestimuleerd. Ik als moeder moet wel zeggen dat ik wel direct ben wanneer ons kind iets doet wat niet goed is. Wat ze anders heeft geleerd op de training. Ik houd er niet van om via een omweg te zeggen dat ze iets goed heeft gedaan, terwijl dit niet zo is. Ik vind het lastig om alles positief te benaderen. Ik zeg het dan liever rechtstreeks waar het op staat. Als iets fout is, dan is het fout. Dan kan ik niet zeggen dat iets goed is.

We denken wel dat dit helpend is geweest voor onze dochter. We leggen altijd wel uit waarom iets fout is of waarom we bepaalde dingen zeggen of doen.

4 maanden na de training

11. Kan uw kind 4 maanden na de training de behaalde leerdoelen nog steeds hanteren?

Zo ja, nee, waaraan ziet u dat?

De omgang met leeftijdsgenootjes gaat nog steeds goed, dus daar zien we geen verandering in tussen 2 en 4 maanden. Ze kan nu ook accepteren wat anderen zeggen en niet meer ‘haar wil is wet.’ Ze luistert meer naar wat anderen vinden.

Toch wordt ze nog steeds snel boos als ze haar zin niet krijgt. Dat is ook tussen de 2 en 4 maanden niet veranderd.

Met complimenten ontvangen gaat ze over het algemeen goed mee om, maar soms weet ze ook weer niet hoe ze ermee om moet gaan. Op de training hebben ze geleerd dat wanneer je een compliment geeft, je meestal ook een compliment terugkrijgt.

Thuis verwachtte ze dus ook dat wanneer zij een compliment gaf, ze er automatisch ook 1 terugkreeg. Dit gebeurde dus niet altijd en wij als ouders moesten haar daarom ook uitleggen dat het niet altijd voorkomt dat je ook een compliment terugkrijgt. Wij vinden daarom ook dat de training hierin niet realistisch is.

Ook gaf onze dochter soms complimenten die niet sloegen op de situatie. Dan waren ouders met haar iets aan het bespreken en dan maakte ze zomaar uit het niets een compliment dat ons haar leuk zat. Dit gebeurde ook op school. We hebben toen aan haar uitgelegd dat een compliment ook moet passen bij de situatie en bij het gespreksonderwerp.

Onze dochter heeft het ook op school besproken, waardoor haar klasgenoten haar ook beter begrepen. Hierdoor werd dit ook geaccepteerd en onze dochter werd hier rustiger van.

School

12. Zijn er veranderingen op school waar te nemen omtrent het gedrag van uw kind in de periode na de training en na 4 maanden?

Ja, ze heeft aansluiting gevonden bij haar klasgenoten. Ze heeft nu ook een vriendin op school.

13. Is er nog sprake geweest vooraf/ tijdens/ of na de training om uw kind naar een andere school te laten gaan?

Nee, ze had weinig contact met leeftijdsgenoten, maar speelde wel met jongere kinderen. De zorgen om haar sociale vaardigheden waren niet zo groot om haar naar een andere school te laten gaan.

Ze is wel een keer van school gewisseld, maar dat is 3 jaar geleden gebeurd. Haar biologische moeder ging verhuizen. Haar oudste zus woonde vanaf haar 12^e jaar al bij haar vader. De tweede zus was ook net 12 geworden en wilde ook bij haar vader gaan wonen. Ondanks dat de jongste dochter nog geen 12 was is ze ook bij haar vader komen wonen, omdat haar moeder ging verhuizen.

Om praktische redenen hebben we toen gekozen voor een school dicht in de buurt van waar haar vader woont. Anders zou ze de hele stad door moeten fietsen om naar school te gaan. Nu hoeft ze maar een klein stukje te fietsen.

Hulpverlening

14. Heeft u vooraf/ tijdens/ of na de training nagedacht over andere hulpverlening voor uw kind i.p.v. de training of aanvullend op de Sova- training?

Nee, de juffrouw kwam met het idee van de Sova- training en dat sloot aan bij wat onze dochter nodig had. De Sova- training was voldoende.

We hebben nog gekeken naar een gespreksgroep voor gescheiden ouders, maar daar lijkt ze weinig moeite mee te nemen. Dus wij hebben besloten dat deze groep nu niet nodig is.

Overig

15. Heeft de Sova- training het gewenste resultaat gehad bij uw kind waarop u had gehoopt?

Ja.

16. Zou u uw kind aanmelden voor een eventuele vervolgtraining?

Weet ik niet. Ons kind speelt buiten schooltijd weinig met leeftijdsgenoten. Daar is ze ook het type niet voor. Ze kan zichzelf goed vermaken en ik graag op zichzelf. Dat hebben haar zussen ook. Ze lopen niet de deur plat bij anderen, maar anderen ook niet hier. Dat kunnen we ook niet van haar verwachten.

Wat betreft de weerbaarheid naar buiten toe, daar is ze erg in gegroeid.

Nee, we zouden haar nu niet meer aanmelden voor een vervolgtraining, omdat ze voldoende resultaat heeft behaald bij deze training.

17. Heeft u nog tips/suggesties ter verbetering van de Sova- training? Welke?

Over het complimenten geven. Dat ze beter niet op de training aan kunnen leren dat wanneer je een compliment geeft, je ook een compliment terugkrijgt. Dat zorgt in de praktijk voor veel verwarring bij de kinderen.

Soms kregen we ook door de huiswerkopdrachten het idee dat wij als ouders moesten veranderen en dingen moesten leren, meer nog dan de kinderen. Sommige opdrachten waren voor ons ook erg voor de hand liggend. Bijvoorbeeld: ‘ga een gesprek aan met je kind als die uit school komt en vraag hoe het vandaag is gegaan.’ Dat deden wij al, maar ik kan me voorstellen dat er ouders zijn die deze opdrachten wel nodig hebben, omdat ze anders niet weten hoe ze een gesprek aangaan met hun kind moeten aanpakken.

Als laatste tip vinden wij een nieuwe video wel handig. Bij de introductiemiddag met de ouders kregen wij een film te zien die ik 10 jaar geleden ook heb gezien bij de introductie van mijn zoon.

Ze tijdens de filmpjes ook nog over guldens, terwijl de euro al lang is ingevoerd. MDVeluwe mag wel meegroeien met de veranderingen van de maatschappij.

12.4.1.2 Interview kind

Vooraf en tijdens de training

1. Hebben je ouders uitgelegd waarom je mee moest doen aan de Sova- training?

De vader was op een ouderavond geweest en daar werd duidelijk dat het kind ruzie maakte. Het werd duidelijk dat dit vaker voorkwam en vader wilde hier graag iets mee gaan doen. De juf heeft toen gewezen op de Sova- training en verteld dat ze hier zelf goede ervaringen mee heeft.

Vervolgens heeft het kind een afspraak (intake) gehad met die twee trainers en is er duidelijk geworden dat dit kind wel baat zou hebben bij de training.

2. Vond je het leuk om mee te doen aan de Sova- training?

Wel leuk – en ook gezellig, soms was het moeilijk. Het kind vond het lastig om in de gepeste rol te zitten met een petje. Dit vond het kind stom maar uiteindelijk wel leerzaam.

3. Welke leerdoelen had je vooraf en tijdens de training?

- ☐ *Ik wil leren vrienden te maken;*
- ☐ *Ik wil leren wat ik moet doen als ik geplaagd word;*
- ☐ *Ik wil leren niet zo snel boos te worden als ik kritiek krijg*
- ☐ *Complimentjes geven, heeft het kind ‘meegepikt’.*

4. Wat heb je geleerd op de training?

Wat je moet doen als je geplaagd wordt. Dat gebeurt nu veel minder. Het kind weet wat ze moet doen als het complimentjes krijgt. Het weet nu beter hoe het om moet gaan met kritiek, en het kind heeft geleerd om dan niet weg te lopen.

5. Vond je de training moeilijk?

Ja, soms vond het kind de training moeilijk, dit had dan vooral te maken met de leerdoelen.

6. Heb je wat aan de training gehad? Wat? Hoe kwam dat?

Ja, het kind heeft geleerd om aardiger te doen als het kritiek krijgt

7. Heb je nog nieuwe vriendjes gemaakt op de training?

Het kind kon met alle meisjes van de training wel goed opschieten. Met 2 meisjes ging het meteen wel goed, en de andere 3 meisjes kwamen later steeds meer. Nu heeft het kind daar geen contact meer mee, dat is wel jammer. Uiteindelijk zijn er door de trainers e-mail adressen verstuurd van alle deelnemers. Hier stonden alleen e-mail adressen van de ouders wat toch een belemmering vormt om contact op te nemen, helemaal nu de training al helemaal was afgelopen.

Als het kind eerder contactgegevens had gekregen dan had het nu waarschijnlijk nog wel contact met hen. Het e-mail adres van de ouders motiveert niet om contact op te nemen, want dan zullen eerst de ouders dat lezen.

8. Heb je de leerdoelen, waaraan je tijdens de training aan hebt gewerkt, gehaald?

De leerdoelen werden 2 keer in de hele training opgehangen en besproken. Daar kon je dan aangeven in hoeverre je gegroeid bent, en waar je zit van 1 tot 10. Later bij de bijeenkomst in maart kon je gewoon een getal invullen. Zelf had het kind hier een 8 of een 9 bij alle leerdoelen ingevuld.

2&4 maanden na de training

9. Weet je nu nog dingen die je op de training hebt geleerd? Welke dingen zijn dat?

Omgaan met kritiek heeft het kind geleerd en vindt het kind soms nog moeilijk.

Het kind wilde vroeger altijd aandacht van haar vader en zussen, dit was niet altijd realistisch en soms wel heel vermoeiend. Omgaan met kritiek was vooral lastig als het om andere kinderen ging dan die van de training. Omgaan met kritiek en minder snel boos worden is nog steeds wel lastig. Het kind merkt soms dat het terug valt in oude gedachten.

- 10 Wat helpt het kind om het gedrag goed vast te houden zonder dat het kind vervalt in oud gedrag?

Het kind gaat soms nog wel eens om met het buurmeisje maar die is gehandicapt dus dat is niet altijd makkelijk. Daarnaast gaat het kind wel veel vaker bij kinderen van school eten en spelen. Dit gaat beter af en het kind heeft een beter contact met andere kinderen. Na 4 maanden gaat dit nog steeds goed.

Na 4 maanden gaat het complimenten geven nog net zo goed of beter. Het plagen gebeurt helemaal niet meer op school en dat is dus ook na 4 maanden heel goed.

- 11 Kun je deze dingen nog steeds toepassen thuis/ op school/ met vriendjes, waarom wel/ niet? Heb je voorbeelden hoe je deze vaardigheden nog steeds toepast?

Ja, de dingen kan het kind nu nog steeds. Op school gaat het helemaal goed, thuis is het soms lastiger, dan kan het kind nog wel eens denken als vroeger. Het kind begint dan te twijfelen aan zichzelf en kan dan weer aandacht gaan zoeken.

Complimenten ontvangen dat lukt wel, ze zegt dan dankjewel en blijft goed staan. Op de training heeft het kind veel complimenten gekregen maar nu ook steeds meer in de klas door het Coole Kikker project. Hier geven kinderen elkaar complimentjes in de kring.

Plagen gebeurt bijna niet meer, en met kritiek kan het kind ook beter omgaan. De reden dat het plagen niet meer gebeurt, is dat het kind zelf anders denkt, maar de klasgenoten denken ook anders.

- 12 Vind je het nu makkelijker om nieuwe vriendschappen te sluiten en ze te houden?
Er was laatst een nieuw meisje in de klas en daar was het kind al wezen spelen. Het kind speelt niet zozeer met andere meisjes in de klas. Voornamelijk met Laura, daar kan het kind leuk mee spelen. De kinderen van groep 7 spelen vaak met elkaar.

School

- 13 Vind je het leuk op school?

Ja het kind heeft meer lol met de kinderen en ook met de jongens. Het kind gaat straks naar de grote school, en daar zitten de zussen ook op. De vriendin Laura die gaat 2 talig VWO doen en gaat dus naar een andere school. Het kind zelf gaat havo doen en had met de cito-toets zelfs hoger gescoord als haar zussen.

- 14 Gaat het nu beter op school dan vroeger in de omgang met je klasgenoten? Hoe komt dit volgens jou?

De klasgenoten doen nu aardiger, eerder bleven zij katten. Juf had toen een idee om tegen die kinderen te zeggen dat ze een training doet om sommige dingen te leren. Hierdoor kwam er meer begrip en werd de sfeer meteen een stuk anders. Juf krijgt post maar er zijn geen oefeningen die ze in de klas moet doen. Ze hebben nu het coole kikker project en dat helpt. De kinderen kunnen nu coole kikker van de dag, week of coole kikker tafelgroepje worden.

Overig

15 Zou je de training nog een keer willen doen, waarom?

Om de gezelligheid wel, het balspelletje vond het kind heel erg leuk.

Tegelijk vond het kind de training verder niet nodig.

Bij de voorlaatste training zijn er foto's gemaakt en werden kinderen 'opgemaakt' dit viel helemaal in de smaak, en tussendoor zijn de kinderen gaan lummelen.

12.4.1.3 Enquête voor de leerkracht

Vooraf en tijdens de training

1. Was uw vooraf op de hoogte dat uw leerling deel ging nemen aan de Sova- training?

Ja, vorig jaar was er ook een leerling die de Sova- training heeft gevolgd. Daardoor wist de leerkracht ook een beetje wat er in de planning aan bod zou komen. Zodoende heeft de leerkracht een intake mee gemaakt, zodat ze wist waar ze aan toe was.

Mede door de positieve ervaringen van de training heeft ze uiteindelijk gezegd dat dit ook wel wat voor deze leerling was.

2. Welke indrukken had u van de training?

Positief, positieve ervaringen. Het is natuurlijk per kind afhankelijk, maar dat wat bekend was van de training was genoeg om een goede verwijzing te doen. De volgende thema's van de training waren bekend bij de leerkracht en relevant voor de leerling om op getraind te worden:

- *Hoe benader je elkaar?*
- *Hoe zet je jezelf in de groep neer?*

3. Was u het met deze keuze eens, waarom?

Ja, de ouders moeten uiteindelijk zelf een keuze maken voor wat ze gaan doen met hun kind. Dit is allemaal in overleg met de ouders gegaan. We hebben gekeken wat voor het kind het beste was. De Sova- training was de eerst aanbeveling, omdat ze dachten dat dit het beste was voor het kind. Verder heeft men het niet uitgebreid over andere trainingen gehad, en deze training is gewoon opgepakt.

4. Hoe verliep het contact tussen deze leerling en de leerkracht en klasgenootjes vooraf aan de training?

Niet zo goed eigenlijk. Het contact tussen leerkracht en het kind was weinig flexibel. De leerkracht had ook bepaalde frustraties naar het kind toe, omdat het heel erg veel aandacht vroeg op allerlei manieren. Of het nu negatieve of positieve aandacht was, zeurderig aandacht vragen. Alles zette ze in het werk om maar de aandacht van de leerkracht te krijgen.

Het kind deed dat ook naar de andere kinderen, waardoor ze niet goed contact kon maken met leeftijdsgenoten. Ze wist niet goed hoe ze om moest gaan met bijvoorbeeld conflicten. Het met vriendinnetjes mee doen met een spelletje of het omgaan met regels, als ze het er dan niet mee eens was, dan werd ze boos of liep ze weg terwijl andere kinderen niet wisten waarom. Daar liep ze zelf ook erg tegenaan, waardoor ze vooral met jongere kinderen speelde omdat die makkelijker te ‘overrullen’ zijn. Ze wilde toch een beetje de baas spelen over de andere kinderen, wat vooral niet kan met de kinderen in deze leeftijdsgroep.

Het kind vond het moeilijk om daar goed mee om te gaan en de reactie van het kind was dan om boos te worden of om weg te gaan. Naar de leerkracht toe kon ze gepikeerd reageren of een boos gezicht trekken. Het kind kon dan ook helemaal niet begrijpen waarom het geen aandacht kreeg.

Dat was de hoofdreden om het kind op de training te sturen.

5. Had u verwachtingen vooraf aan de Sova- training?

De verwachting was dat er wat gedaan zou worden aan het zich positioneren in de groep en het omgaan met elkaar.

6. Was u op de hoogte aan welke leerdoelen uw leerling ging werken tijdens de training?

In het begin niet helemaal. En op een gegeven moment had het kind een briefje op de tafel geplakt om zo te onthouden waar ze aan zou werken. Die punten heeft de leerkracht vervolgens ook gebruikt om in de gaten te houden. Dit vond de leerkracht toch wel heel knap dat het kind dit zo openbaar op de tafel durfde te plakken. Toen heeft de leerkracht dat wel even gevraagd van: “goh, waar wil je dan aan werken”. De leerkracht had voor zichzelf wel een idee maar wist in eerste instantie niet wat het kind zelf voor doelen had.

7. Kwamen de doelen overeen met wat het kind als doelen had gesteld en welke de leerkracht had voor het kind?

Ja, het maken van vriendjes stond wel hoog op het lijstje. Wat doe ik als de juf geen tijd heeft, hoe ga ik daar mee om? Dat waren de punten die leerkracht en het kind beiden nodig vonden om te leren. Ze had een goed beeld van zichzelf.

8. Wat heeft u hiermee gedaan naar de leerling toe? Welke rol heeft u aangenomen, geholpen of niet, en hoe?

De leerkracht heeft geprobeerd in de klas erop te letten en af en toe complimenten te geven als het kind eraan dacht. Soms een gesprek je buiten op het plein om te horen hoe het nu gaat en of het al wat beter gaat. De leerkracht heeft zoveel mogelijk geprobeerd om op de hoogte te blijven. En heeft het kind ook gestimuleerd daar waar dat kon of nodig was.

Daarnaast is het kind een aantal keren bij de intern begeleider van de school geweest gedurende de training. Daar heeft ze eigenlijk ook een beetje aan dezelfde dingen gewerkt, omdat de leerkracht vooraf ook al zorgen had over het kind. Het is dus ook op school opgepakt, het kind heeft een vriendenboekje gekregen met allerlei leerdoelen waar ze aan kon werken. Het is van twee kanten aangepakt.

De school heeft het kind goed gestimuleerd door de extra hulp bij de intern begeleider. Het kind kreeg daar tijd om 1 op 1 in een veilige situatie aan de slag te gaan met leerdoelen en haar verhaal te doen.

9. Was het niet teveel, de Sova- training, thuis aan de slag, en op school extra begeleiding?

Voor het kind is het juist heel helpend geweest en niet teveel, omdat ze het ook wel lekker vond alle aandacht. Het kind vroeg ook, wanneer mag ik weer naar de intern begeleider? Het kind heeft dit volgens de leerkracht niet teveel gevonden, althans de leerkracht heeft dat niet terug gekregen van het kind of van de ouders.

10. Het kind heeft niet direct verteld dat het mee deed aan een Sova- training klopt dat?

Vanuit de training mogen de kinderen zelf weten of ze op school zeggen dat ze een Sova- training krijgen. In eerste instantie heeft het kind het niet verteld en later kwam het kind in de knel, doordat het wel aan het experimenteren was met nieuw gedrag. Het kind heeft daarover gepraat met de leerkracht en toen hebben ze het verteld in de klas.

De reactie van de andere kinderen was herkenning, er waren toch best veel kinderen die dat ook wel eens hebben gedaan. Het kind dacht toen, dat ze het wel eerder had kunnen vertellen en vond het wel fijn dat ze het verteld hebben in de klas. Ze was ook opgelucht dat anderen het wisten. Ze vindt bepaalde dingen gewoon lastig en daar werd positief op gereageerd door de klas.

11. Heeft u tijdens de training veranderingen gezien omtrent het gedrag van uw leerling? Zo ja, welke?

Ja, de leerkracht merkte dat het nu 10 keer beter gaat. Ze was soms heel erg bewust bezig met haar oefeningen. Daardoor zag de leerkracht dat het kind sommige dingen ineens heel overdreven ging doen, wat eigenlijk niet natuurlijk was. Wat merkbaar was, was dat dit later steeds natuurlijker werd, omdat ze veel meer positieve ervaringen kreeg. Ze kreeg veel meer contacten binnen de groep en met leeftijdsgenootjes. Het kind moest vooral bij zichzelf wat veranderen, en dat heeft ze wel gedaan. Haar benadering naar andere kinderen, het omgaan met regels en het omgaan met verliezen in een spelletje. Dat lag bij haar, maar daar heeft ze een verandering in gemaakt.

Het kind had zelf sowieso een goed zelfbeeld wat het kind ook heeft geholpen om een verandering in te zetten. Ze wist wat ze moest veranderen, dat het probleem bij zichzelf lag en dat ze het kon veranderen.

12. Hoe reageerde de klas op deze (mogelijke) veranderingen?

De klas reageerde heel positief op de veranderingen, want ze heeft nu wel hele goeie vriendinnen in groep 8. De leerkracht had dat aan het begin van dit schooljaar 2009-2010 niet durven dromen. Die verandering heeft het kind toch zelf gemaakt. Ze heeft initiatieven getoond door te vragen: ‘kom je spelen, zullen we samen dit of dat doen...’

De kinderen zien dat verschil ook en het is door de gehele klas gedragen. De kinderen in de klas zijn heel sociaal naar elkaar toe. Ze zijn opbeurend naar elkaar en gaven tips over hoe zij bepaalde dingen hebben aangepakt. Deels zit dat hem ook in het

schoolstelsel. Er zijn verschillende kringen waar de kinderen aan mee kunnen doen. Ook leren ze om open en eerlijk naar elkaar toe te zijn. Kinderen kunnen gewoon hun verhaal doen. Er wordt geprobeerd om hiervoor ook een veilig klimaat te scheppen, zodat ze dat ook durven en willen. Dat hebben de kinderen ook geleerd in de loop van de jaren op school.

2 & 4 maanden na de training

13. Hoe verliepen de 2 & 4 maanden na de training (+/- februari)? Kon uw leerling de behaalde leerdoelen nog steeds hanteren in de klas? Zo ja/nee, waaraan zag u dat?
De leerkracht heeft gezien dat het kind het nieuwe gedrag vasthoudt. Het contact met vriendinnen gaat nog steeds heel goed. Naar de leerkracht toe is haar houding veranderd, het is veel positiever geworden. Ze staat niet meer om de haverklap met een stomme vraag bij mij. (Het antwoord op die vragen wist ze vaak toch al zelf). Daar gaat ze nu heel anders mee om. De leerkracht denkt ook wel dat het kind dit kan vasthouden, omdat het gezien heeft dat het positief effect heeft. Ze is eigenlijk alleen maar gegroeid, of ze heeft het nieuwe gedrag minstens vast gehouden. Er is nu net een nieuw meisje in de klas en daar heeft het kind meteen contact mee gemaakt en mee gespeeld. Dat had de leerkracht nooit gedacht. Ze had zorgen over het kind voor als die naar de middelbare school zou moeten. De leerkracht had daar een zwaar hoofd in. Nu, na de training, heeft ze daar helemaal geen zorgen meer over. De leerkracht schat in dat het kind zich nu wel zou kunnen redden. Een nieuwe klas zou haar goed doen, omdat er toch een hoop is gebeurd in de klas. Voorlopig willen de ouders en de leerkracht geen vervolg geven aan de training, omdat het nu goed is zoals het is.
14. Hoe is het nu met het boos worden van het kind, gebeurd dat nog veel?
Het kind werd niet echt heel boos, maar het was meer dat het gepikeerd was en dan ging ze in een hoekje zitten. Dat doet ze eigenlijk niet meer. Ze heeft goed geleerd om haar eigen mening in een spel naar voren te brengen en ze heeft geleerd dat het niet altijd kan gaan zoals zij het wil. Het omgaan met kritiek vindt het kind nog steeds lastig. Als de leerkracht op het kind moppert dan vindt ze het lastig om daarmee om te gaan. Maar het is een stuk beter als in het begin.
15. Wat was de oorzaak dat uw leerling deze leerdoelen wel/ niet meer na 2 & 4 maanden kon hanteren?
Voor het kind is het heel belangrijk geweest dat ze een positieve ervaring heeft gehad met het aangeleerde gedrag en dat ze ziet dat het ook werkt. Het nieuwe gedrag heeft het kind beloond met vriendinnen in groep 8. Er zijn nu meer vriendinnen waar het kind goed mee om kan gaan.
16. Heeft u of anderen uw leerling aangemoedigd om het nieuw aangeleerde gedrag te blijven toepassen?
Ja, ikzelf, de intern begeleider en de ouders ook.
17. Hoe zorgt u ervoor dat het kind nog een leuk jaar heeft en het gedrag vast blijft houden?

De leerkracht werkt met het coole kikker project. Dit is een project waarin de kinderen elkaar complimenten moeten geven. Het kind wordt ook regelmatig genoemd. Dat geeft haar natuurlijk een kick, want ze merkt dat ze nog steeds geliefd is in de klas. De leerkracht probeert het kind ook te motiveren en complimenten te geven, zodat ze het gedrag blijft vasthouden.

School

18. Is er nog sprake geweest vooraf/ tijdens/ of na de training om uw leerling naar een andere school te laten gaan. Waarom?

Nee, hier is helemaal geen sprake van geweest.

Hulpverlening

19. Heeft u vooraf/ tijdens/ of na de training nagedacht over andere hulpverlening voor uw leerling i.p.v. of aanvullend op de Sova- training? Zo ja, welke hulp en waarom?

Van de intern begeleider heeft ze hulp gehad tijdens de training. Ze heeft hier gesprekjes gevoerd en hier kon ze haar ei kwijt. De reden voor deze gesprekken was dat de leerkracht zorgen had om het kind. Deze heeft ze toen geuit bij de intern begeleider en die heeft met het kind extra gesprekken gevoerd.

Overig

20. Heeft de Sova- training het gewenste resultaat gehad bij uw leerling waarop u had gehoopt?

Ja

21. Heeft u nog tips/ suggesties ter verbetering van de Sova- training? Welke?

- *De leerkracht had het heel prettig gevonden als ze een A4tje had gekregen met een korte omschrijving van de inhoud van de training.*
- *De leerkracht zegt dat het misschien beter is om de leerdoelen van het kind te communiceren naar de leerkracht toe. Dit omdat het kind dat lang niet altijd uit zichzelf zal vertellen. Wanneer de leerkracht de leerdoelen van het kind weet, heeft ze zicht op waar het kind mee bezig is. Het wordt uiteindelijk wel duidelijk, maar als de kinderen niets zeggen dan weet je niet welke leerdoelen het kind heeft. Als leerkracht is dat prettig zodat je weet waar je op kunt letten.*

22. Wat had u verwacht van de training en zijn die verwachtingen uitgekomen?

Ja, de leerkracht vindt het heel positief en is blij dat het kind zelf ook ziet dat het heeft gewerkt.

12.4.2 Uitwerking interview ouder/ kind waarbij het kind alle leerdoelen heeft behaald.

Gezin 2

12.4.2.1 Uitwerking interview ouder

Vooraf en tijdens de training

1. Kunt u vertellen wat de aanleiding was om uw kind aan te melden voor de Sova-training bij MDVeluwe?

Het kind kreeg vrij veel woede aanvallen. Ze vond heel veel dingen oneerlijk, terwijl dat in principe helemaal niet zo was. Man had een paar jaar geleden een alcohol probleem gehad, en vrouw was redelijk depressief. Dus het kind ging een moederrol naar het broertje toe innemen. Het kind was geparentificeerd. De Sova- training was er voor de ouders op gericht om het kind, kind te laten wezen. Het was de bedoeling om haar uit de ouderrol te krijgen en om haar weer handvaten te geven, zodat ze weer weet, ik mag nu kind zijn.

Het kind zelf had een ander doel. De beleving van het kind daarover was dat ze heel graag meer vriendjes wilde maken. Hoe doe je dat en hoe maak je contact met leeftijdsgenootjes. Doordat het kind volgens ouders geparentificeerd is, wist zij dat niet, omdat er sprake was van een andere manier van benaderen dan dat ‘normaal’ is voor een kind.

2. Heeft u met uw kind vooraf aan de training gesproken over de training? Zo ja, hoe verliep dit gesprek?

Het voorgesprek is waarschijnlijk al geweest met de leerkracht op school. Een klasgenootje heeft dat ook gehad, en de leerkracht is daarop ingesprongen met haar. Het voorwerk was al gedaan door de leerkracht. Overigens met instemming van de ouders, dit is heel natuurlijk gegaan.

Het was ook niet zo dat het kind er zelf niet heen wilde. Het leek voor het kind heel leuk om erheen te gaan, want ze ging leren vriendjes en vriendinnetjes maken, dat was uiteindelijk wat ze wilde. Dat wilde ze heel graag.

3. Was uw kind gemotiveerd om deel te nemen aan de training?

Ja, absoluut. Zowel van de ouders, als van het kind. Dat heeft heel goed gewerkt voor de training. Daarnaast zijn de ouders altijd heel open in dat soort dingen. Als gezin zijn ze heel erg gegroeid hierin. Kinderen hebben meegemaakt hoe het niet goed ging, dan is het ook belangrijk dat ze weten hoe het dan wel goed gaat en hoe je samen daaruit moet komen.

4. Welke verwachtingen had u vooraf van de Sova- training?

We zien wel wat voor effect het heeft, en als het helemaal niet bevalt dan hoeft ze er ook niet meer heen. Het ging er vooral om dat ze een positieve ervaring meemaakte en leerde om leuk met leeftijdsgenootjes om te gaan. Dat ze een succeservaring voor zichzelf mee zou nemen door een veilige groep. Ze zat in principe in de verkeerde groep, maar voor haar eigenlijk weer de goede, want ze zat tussen kinderen die moesten leren samenspelen vanuit het oogpunt dat ze verlegen waren en moeilijk

contact konden leggen. Daar had het kind geen moeite mee, omdat ze juist zo sociaal en behulpzaam is. Dus daar kon ze haar moederrol wel spelen, maar dat heeft het kind goed omgebogen. Het heeft juist geleerd om ruimte in te nemen en haar eigen mening te vormen in plaats van voor anderen te zorgen.

5. Welke resultaten heeft uw kind behaald tijdens de training?

Het kind heeft een succeservaring opgedaan. Heeft leuke gedachten en gevoelens gekregen daar waar het kind eerst zichzelf wegcijferde. Het kind heeft veel gehad aan de groepsleidsters, die begeleidden de groep heel kundig. Ze zorgden ook heel goed dat ieder zich bijzonder kon voelen.

Het kind zelf had echt het gevoel dat ze heel veel geleerd had. Niet alleen het staan als een boom. Maar het kind had meer handvaten, waardoor ze ineens wist: “Oh, ja mam, nou weet ik ineens dat als we een spelletje gaan doen dat ik niet meteen dit of dat hoeft te regelen.

Naar de winter toe had het kind een dip, niets was meer goed of deugde meer. Maar als het dan 1 januari was, dan was het net alsof ze ineens dacht “hé, het nieuwe jaar begint, en nou kan ik ook weer opnieuw beginnen”. Nu heeft het kind helemaal geen last meer van de “winterdip”. Met de kerst was er een feestje en ze was ertoe in staat om in een keer een kinderfeestje te verpesten. Ze wilde het liefst onder de dekens liggen de hele winter periode. Dit is alleen nooit erkend, en dat vonden de ouders erg frustrerend. Want de ouders zagen het wel, en vooral de moeder met haar vakkennis maar het werd altijd gebagatelliseerd. Als baby zijnde zagen de ouders dat al. Het kind doet dit nu niet meer, omdat het heeft geleerd om te praten, het is in staat om haar gevoelens te uiten. Bovendien heeft het kind nu een veilige thuissituatie waar ze op terug kan vallen. Twee jaar voor de training is de vader gestopt met drinken, omdat bekend werd dat hij diabetes had. Dat heeft er ook voor gezorgd dat er minder spanning en stress in het gezin was. Moeder is in therapie geweest om ook wat lekkerder in haar vel te zitten. Sindsdien kunnen de andere gezinsleden het ook beter relativeren. En de ouders kunnen het ouderschap gemakkelijker oppakken richting het kind.

Op school klikt het nu ook beter in de klas, ze was een buitenbeentje, en daardoor was ze al gauw ‘het pispaaletje’. Zze is niet echt gepest. In de beleving van het kind werd ze wel gepest, maar ze was eigenlijk gauw ‘het pispaaletje’. Nu is dat eigenlijk niet meer het geval. Dat komt doordat het kind nu heeft geleerd om op een juiste manier terug te reageren. Het kind heeft geleerd om het te uiten in een situatie en denkt niet meer gelijk: “oh, het ligt aan mij, en ik moet dit doen en dat doen”. Het kan ook soms zijn dat de situatie gewoon zo is.

Het kind heeft geleerd om dingen te relativeren en los te laten, ze kan op haar manier slecht tegen onrecht. Dus als er in de klas wat gebeurde dan sprong zij gelijk in de bres, voor de anderen. Daar maakte ze het zichzelf onmogelijk mee, want dan waren er 2 of 3 kinderen aan het ruziën en dan ging het kind zich daarmee bemoeien. De ouders zeiden daarover, doe dat nou niet, daar is de leerkracht voor. De kinderen hadden dan zoiets van, waar bemoei jij je mee, en daardoor kwam ze steeds meer links te liggen.

6. Heeft u tijdens de training veranderingen gezien omtrent het gedrag bij uw kind? Zo ja, welke?

Er kwam meer openheid bij het kind, en er is de afgelopen tijd (en ook tijdens de training) meer gelegenheid gekomen om open te zijn. Dit biedt gelegenheid om grenzen te stellen naar het kind toe.

7. Welke rol heeft u ingenomen naar uw kind toe als het gaat om het ontwikkelen en behouden van de leerdoelen?

De ouders hebben voornamelijk de ouderrol ingenomen. Ze hebben veel gehad aan het huiswerk en aan de opdrachten die daarin stonden. De praktische tips hebben veel geholpen om te leren hoe ouders ook dingen anders kunnen doen. Zo hebben de ouders er bij stilgestaan hoe ze bepaalde dingen zelf aanpakken en hoe het anders of beter kan. Er staan hele toepasbare tips in, waardoor je het kind met een andere bewoording of benadering kan toespreken.

8. Heeft uw kind de training volledig afgerond?

Ja, en de training is voor het kind een grote stimulans geweest om oud gedrag af te leggen. Het werkte voor het kind positief om niet meer in de ouderrol te stappen, het gedrag werd beloond door de vriendschappen, en de wekelijkse trainingen hielpen haar met nieuwe inzichten en gedrag.

2 maanden na de training

9. Hoe verliepen de 2 maanden na de training? Kon uw kind de behaalde leerdoelen nog steeds hanteren? Zo ja/nee, waaraan zag u dat?

Het ging heel goed, af en toe nog een kleine terugslag maar dan zeiden de ouders: ‘Wij zijn de ouders’. Dan wist ze ook meteen weer hoe het anders moest en dat ze zich daar niet mee bezig hoefde te houden. Toen het kind had geleerd hoe het kind kon zijn, werd het soms alleen nog een kwestie van herinneren en daarna accepteert het kind ook dat het in de kindrol mag stappen.

Ook op het gebied van de woedeaanvallen is het kind veranderd. Het kind heeft hier geen last meer van. Deze aanvallen kwamen doordat het kind dan geen ouderrol mocht aannemen maar ook niet wist hoe het kind moest zijn. Het kind voelde zich gewoon niet begrepen op die momenten.

10. Wat was de oorzaak dat uw kind deze leerdoelen wel/ niet meer na 2 maanden kon hanteren?

De gezamenlijke aanpak, vader, moeder, leerkracht, kind en begeleiders van de Sova-training hebben de handen in elkaar geslagen om het probleem aan te pakken. Het grootste verschil heeft hem volgens de moeder gezeten in dat vader de vaderrol heeft opgenomen. Moeder kon daardoor weer naar lucht happen, omdat niet meer alles op haar schouders kwam. Man en vrouw hebben gekozen voor een frisse start in hun huwelijk en toen ook besloten dit soort problemen aan te pakken.

11. Heeft u of anderen uw kind aangemoedigd om het nieuw aangeleerde gedrag te blijven toepassen.

Ja, door als het niet goed ging te wijzen op de kennis die men had opgedaan naar aanleiding van de training. De leerkracht heeft hierin geholpen om het kind telkens te herinneren aan de training die ze had gevolgd.

4 maanden na de training

12. Kan uw kind 4 maanden na de training de behaalde leerdoelen nog steeds hanteren?

Zo ja/ nee, waaraan ziet u dat?

Na 4 maanden is er nog steeds geen terugval geweest en zijn de woedeaanvallen dus uitgebleven. Er is geen verschil aanwezig tussen 2 en 4 maanden. Het kind heeft de handvaten gewoon aangepakt en is er mee bezig gegaan.

School

13. Zijn er veranderingen op school waar te nemen omtrent het gedrag van uw kind?

Het kind wordt rustiger in haar prestatie gedrag. Eerst was ze heel erg gefrustreerd over het feit dat ze een wat minder cijfer had gehaald. Het kind hoeft voor de ouders geen hoogvlieger te zijn. Ze vinden het belangrijk dat het kind gelukkig wordt. Dat je dan een 3 hebt gehaald, daar wordt je niet gelukkig van, dan maar weg met dat ding, kan gebeuren. Maar het is belangrijk dat je gelukkig bent met wat je haalt.

Op het volgende rapport stonden geen achten, maar wel zevens, en het belangrijkste, ze was er zelf blij en tevreden mee.

Normaal gesproken was het nooit goed genoeg, maar nu is ze er ook tevreden mee.

Ze heeft geleerd zichzelf meer te accepteren, niet meer te vergelijken met anderen.

De ouders hebben het gevoel dat het kind beter in de groep ligt en meer geaccepteerd word door anderen. Ze wordt ook meer uitgenodigd voor kinderfeestjes.

Tegelijk heeft het kind geen geluk gehad. Ze heeft wel vriendinnetjes gehad, maar die gingen telkens verhuizen. Met het laatste vriendinnetje onderhoudt ze nog steeds contact en heeft ze ook nog steeds een klik. Het contact onderhouden doet ze helemaal zelf zonder dat de ouders daar mee bezig zijn.

14. Is er nog sprake geweest vooraf/ tijdens/ of na de training om uw kind naar een andere school te laten gaan. Waarom?

Ja, het ging helemaal niet goed in de klas en het kind kwam er steeds meer buiten te staan. De ouders waren daarom ook heel blij met de Sova- training, die positief op haar inspeelde. Na de training was er ook geen sprake meer van om het kind naar een andere school te laten gaan. Het kind gaat er nu zo goed mee om, en het is ook nog maar een half schooljaar dus het was niet erg relevant meer. Voor het kind is het nu behapbaar. Maar de ouders denken dat het wel beter voor het kind is als ze naar een andere school zou gaan. Dan zou ze een nieuwe kans krijgen en nieuwe vrienden kunnen maken.

Ze gaat volgend jaar daarom ook naar een middelbare school waar de andere klasgenoten niet heen gaan.

Hulpverlening

15. Heeft u vooraf/ tijdens/ of na de training nagedacht over andere hulpverlening voor uw kind i.p.v. of aanvullend op de Sova- training? Zo ja, welke hulp en waarom?

Ja het kind was destijds ook aangemeld voor een praatgroep met kinderen van dezelfde leeftijdscategorie met hetzelfde probleem van Bureau Jeugdzorg. Het kind heeft het idee dat ze de enige in de wereld is die dat heeft. Maar bij die hulpgroep staat ze nu nog steeds in de wachtlijst.

16. Heeft u andere hulp ingeschakeld? Zo ja, welke hulp

De ouders willen het even zo laten, en hebben geen andere hulp ingeschakeld, omdat het goed is zo en ze niet het idee hebben dat dit nodig is. Mochten ze bellen dat het kind van de wachtlijst afkan, omdat ze mee kan doen aan de groepshulp, dan zullen de ouders eerst overleg plegen met de begeleider van de groep omdat het met haar heel goed klikte.

Overig

17. Heeft u nog tips/ suggesties ter verbetering van de Sova- training? Welke?

Het heeft gewoon heel goed gewerkt, voor 200%. Het is heel snel en accuraat gegaan. De training was een beetje tussendoor gegaan terwijl ze wel aangemeld was voor andere hulp. De training ging meteen van start en dat is vanaf het begin meteen goed gegaan.

12.4.2.2 Interview met het kind

Vooraf en tijdens de training

1. Hebben je ouders uitgelegd waarom je mee moest doen aan de Sova- training?

Nee, maar dat wist ze zelf al. Had het moeilijk, werd gepest. Om aan het verleden te werken. Had nare dromen gehad, en werd daar op een gegeven moment gewoon ziek van. Papa en mama hadden geprobeerd er van alles aan te doen.

2. Vond je het leuk om mee te doen aan de Sova- training?

Ja, het was namelijk gezellig leuk en lekker. Er was elke keer iemand gastvrouw en die mocht dan iets lekkers meenemen. Het was ook leuke groep met ze allen.

3. Welke leerdoelen had je vooraf en tijdens de training?

Leren om vrienden te maken. Wat moet ik doen als ik gepest word. Wat moet ik zeggen als ik een complimentje krijg.

Dat gaat nu allemaal nog steeds heel goed, omdat ze vrienden heeft waar ze steun aan heeft.

4. Wat heb je geleerd op de training?

Geleerd om vrienden te maken. Wat moet ik doen als ik gepest word. Wat moet ik zeggen als ik een complimentje krijg. Vrienden maken was het voornaamste. Ik word nu niet meer gepest. Nog wel eens plagen, maar dan is het ook voor de leukigheid terug plagen. Verder eigenlijk niet. De meester vindt het nu zo goed gaan, en dan moet je dat vol blijven houden.

5. Hoe komt het dat het zo goed gaat?

Het kind heeft toch wel veel vrienden om zich heen. Die geven toch wel een steun als je het moeilijk hebt. Dat je zoveel tegen hun kunt vertellen als er iets mis is, daar is het kind vooral blij mee.

6. Vond je de training moeilijk?

Nee

7. Heb je wat aan de training gehad? Wat? Hoe kwam dat?

Ja. Het kind heeft geleerd om vrienden te maken. En wat het kind moet doen als het gepest wordt en wat ze moet zeggen als ze een complimentje krijgt.

8. Heb je nog nieuwe vriendjes gemaakt op de training?

Ja, het was sowieso snel gebeurd, omdat we een klein groepje hadden. We waren met 7 kinderen dus je leerde elkaar snel kennen.

9. Hebben jullie ook nog de adressen van elkaar uitgewisseld?

Nee, dat is niet gebeurd. Dit had ze wel leuk gevonden als het wel was gebeurd, omdat ze daar kinderen heeft leren kennen waar ze nog steeds contact mee had gewild.

10. Heb je de leerdoelen, waaraan je tijdens de training aan hebt gewerkt, gehaald?

Ja, die heb ik allemaal gehaald.

2&4 maanden na de training

11. Weet je nu nog dingen die je op de training hebt geleerd? Welke dingen zijn dat?

Een praatje maken is het begin van vrienden maken. Dat wist het kind vrijwel direct te vertellen. Het kind heeft geleerd dat het gewoon praten met kinderen al helpt. Daardoor heeft ze vrienden gemaakt, eerst met de minder populaire kinderen. Later ook met de populaire kinderen. Nu is het kind de populairste van de klas, samen met een paar andere kinderen.

12. Wat helpt het kind om het gedrag goed vast te houden zonder dat het kind vervalt in oud gedrag?

Ze heeft geleerd om vrienden te maken. Die vrienden vormden meteen haar steun om nieuw gedrag vast te houden. De vrienden hielpen haar, ze kan bij hun terecht.

13. Kun je deze dingen nog steeds toepassen thuis/ op school/ met vriendjes.

Ja. Thuis is het soms wel lastiger en denkt het kind nog wel eens oude gedachten, maar dan herinneren de ouders het kind eraan wat ze heeft geleerd.

14. Vind je het nu makkelijker om nieuwe vriendschappen te sluiten en ze te houden?

Jazeker, en dat komt door de Sova- training. Een praatje maken is het begin van nieuwe vrienden maken. Dat heeft geholpen en op een gegeven moment ging dat vanzelf en kon ze meer overweg met anderen. Door te praten met anderen is het ontstaan. Alle meiden zijn de vrienden, en ze is nu een van de populaire kinderen.

Ze heeft ook gepraat met de meester over hoe dat vroeger ging en nu. Ze heeft met de kinderen waar het niet goed mee ging het uitgepraat en daardoor ging het beter. Eerst met de minder populaire kinderen en daarna ook de populaire kinderen.

School

15. Vind je het leuk op school?

Ja. Tegelijk heeft het kind ook zin in een nieuwe school met nieuwe kinderen.

16. Gaat het nu beter op school dan vroeger in de omgang met je klasgenoten? Hoe komt dit volgens jou?

Ja, dat gaat veel beter, omdat ik nu meer vrienden heb.

Overig

17. Zou je de training nog een keer willen doen, waarom?

Ja, omdat het gezellig en leerzaam was. Maar ze heeft de training niet meer nodig, omdat ze er juist heel veel van heeft geleerd.

Een keer nog bij elkaar komen had het kind wel erg leuk gevonden, zodat ze de anderen weer kon zien en spreken. Dit is niet gebeurd.

12.4.3 Uitwerking interview kind/ ouder waarbij het kind niet alle leerdoelen heeft behaald.

Gezin 3

12.4.3.1 Interview met de ouder

Vooraf en tijdens de training

1. Kunt u vertellen wat de aanleiding was om uw kind aan te melden voor de Sova-training bij MDVeluwe?

Ze ging steeds moeilijker naar school. Op een gegeven moment hing ze zelfs spugend over de wc. Toen hadden we wel het idee dat er iets aan de hand was. Na maanden vertelde ze pas aan ons dat ze al een poos gepest werd op school. De leerkracht had dit al wel eerder gezien, maar dacht dat het allemaal wel meeviel. School heeft er helemaal niets aan gedaan en ook geen hint aan de ouders gegeven over het pesten. Nadat ze het aan ons had verteld zijn we direct naar de leerkracht gestapt. Dat liep allemaal heel moeizaam. De verbeteringen in de klas. Toen kwamen we bij de GGD arts terecht en die kwam met deze oplossing. En dat heeft uiteindelijk goed uitpakkt.

2. Heeft u met uw kind vooraf aan de training gesproken over de training?

We kenden de Sova- training al, omdat de oudste zus een aantal jaar geleden ook aan deze training heeft meegedaan. De methodiek Katjes, Schatjes, Watjes was wel nieuw voor het gezin. Wij hebben haar wel voorbereid in grote lijnen.

3. Was uw kind gemotiveerd om deel te nemen aan de Sova- training?

Ze had er zin in. Ze wilde zelf een oplossing en sterker in haar schoenen staan. Zelf kwam ze met het idee dat ze met iemand wilde praten, omdat ze niet lekker in haar vel zat. Als een kind dit zelf aangeeft dan is er echt wat aan de hand.

4. Welke verwachtingen had u vooraf aan de Sova- training?

We hadden niet heel veel verwachtingen. Vader stond er zelfs van sceptisch tegenover. Het was afwachten en hopen dat het iets zou uitwerken. Met open vizier erin en dan maar kijken wat er gebeurt.

Ons kind zit in zo'n moeilijke klas met veel pesters erin. We hoopten dat ze er zelf wat van zou opsteken, maar dachten niet dat het veel invloed zou hebben op de situatie in de klas.

5. Welke resultaten heeft uw kind behaald tijdens de training?

Ze kan nu heel goed onder woorden brengen en aanwijzen waar het mis gaat bij haarzelf en anderen in het contact met anderen. Ook het pesten en de gebeurtenissen daaromheen kan ze vertellen wat ze wel en wat ze niet leuk vindt. Ze kan dit ook daadwerkelijk toepassen. Ze zegt nu bijvoorbeeld 'stop, dit wil ik niet!' wanneer vader of moeder over haar grenzen gaan. Een duidelijk verschil is zichtbaar wanneer ze boos wordt en op een gegeven moment haar kookpunt bereikt. Eerder liep ze huilend weg, maar nu zegt ze met haar armen over elkaar:

‘Ik heb geleerd op de training dat jullie nu moeten ophouden!’ Ze kan nu haar grens trekken en zeggen dat ze iets niet wil. Wij zien hierdoor dat ze sterker in haar schoenen staat en minder verlegen is.

Ook op school is haar gedrag veranderd. Eerst zat ze in een slachtoffer rol, maar nu stapt ze op leerkrachten af wanneer ze gepest wordt.

Daarnaast heeft ze geleerd om te vertellen wat gebeurtenissen met haar doen, dus gevoelens en emoties onder woorden brengen.

We weten alleen niet of deze vorderingen ook echt aan de training lagen. Juist de medeslachtoffers, de andere leden van de groep, hebben een grote rol gespeeld in de positieve resultaten van onze dochter. Toen ze begon aan de training dacht ze dat ze de enige was die gepest werd. Tijdens de training merkte ze dat anderen ook last van pesten hadden en dat ze niet de enige was. Daar heeft ze veel mee gekletst. Dus of het aan de begeleiding lag of aan de groep, beiden hebben invloed gehad op de resultaten van haar.

6. Hebben jullie als ouders je dochter gestimuleerd in het ontwikkelen en behouden van haar leerdoelen?

We hebben alle Anker- oefeningen samen gedaan. Ook hebben we veel gepraat samen, wanneer ze terugkwam van de training. Ze mocht de training tijdens schooltijd doen. Wanneer ze terugkwam heb ik als moeder haar nog bewust een kwartiertje thuis gelaten, zodat ze even haar ei kwijt kon. Vervolgens ging ze weer terug naar school.

Ze kon open over alles praten. Soms wilde ze dit niet. Dan had ze geleerd dat ze sommige dingen eerst voor zichzelf moest houden en eerst een plekje geven, voordat ze het aan anderen ging vertellen.

De training heeft echt een duidelijke rol gespeeld in ons gezin.

7. Heeft ze de training volledig afgerond?

Ja

2 maanden na de training

8. Hoe verliepen de 2 maanden na de training? Kon uw kind de behaalde leerdoelen nog steeds hanteren?

Ze heeft niet alle leerdoelen behaald zoals:

☒ *vrienden maken*

☒ *Reageren op anderen*

Doelen die ze wel heeft behaald zijn:

☒ *niet verlegen zijn*

☒ *niet aantrekken van wat anderen zeggen.*

‘niet aantrekken van wat anderen zeggen’ heeft zich in de loop van de tijd ontwikkeld. In het begin vond ze dat nog moeilijk, maar door de tijd heen ging dit steeds makkelijker.

Wat wij als ouders lastig vonden was dat je zelf niet goed zicht had op wat er op school en tijdens sporten gebeurde. Thuis kun je zien wat er gebeurd en daarop inspelen, maar als ze ergens anders is heb je daar weinig zicht op.

Als ze dan thuis is, dan is er vaak al een tijd overheen gegaan tussen het incident en thuiskomst. Ze heeft dan al de tijd gehad om erover na te denken en rustiger te worden.

4 maanden na de training

9. Kan uw kind 4 maanden na de training de behaalde leerdoelen nog steeds hanteren? Oftewel ziet u verschil hierin in de periode tussen 2 en 4 maanden?

Contact leggen is minder geworden. Steviger in haar schoenen staan heeft ze wel meer aangeleerd. Dit komt omdat ze aan het aftellen is wanneer de vakantie heeft en van de klas af is. Het gaat bij haar nu het ene oor in, het andere oor uit.

De noodzaak van vrienden maken is eraf. Dat heeft ze ook van zich af laten glijden. In de periode tijdens de training wilde ze het nog een keer proberen om vrienden te maken, maar dat heeft ze nu aan het einde van het schooljaar van zich af laten glijden. ‘Het lukt toch niet.’ Door haar teleurstelling dat er, ondanks de training, weinig veranderd is op school, heeft ze de moed opgegeven en is ze gestopt om het te proberen.

Ze is nu ook ingeschreven bij de middelbare school en daar werkt ze nu naar toe. Ze wil ook geen kinderfeestje meer geven. Pas als ze op de middelbare school zit wil ze dit weer gaan oppakken. Zo is het ook met vrienden maken. Ze heeft dit nu laten rusten en op de middelbare school weer ze weer haar energie steken in vrienden maken.

Ze heeft op een gegeven moment ook lenzen genomen. Ze had een buitenboord beugel, een bril, jeugdpuistjes, allemaal factoren waardoor ze gepest werd. Ze hoopte dat, door het krijgen van lenzen, het pesten minder zou worden, maar dit gebeurde niet.

10. Minder verleggen worden. Wat is de oorzaak dat ze dit nu, na 4 maanden, nog wel kan?

We denken dat ze zelf meer is veranderd. Haar lichaam ontwikkelt zich van meisje naar vrouw, waardoor ze zich niet meer het kleine meisje in de klas voelt. Ze voelt zich nu ook zekerder omdat ze de kenmerken krijgt van een vrouw.

Zelf heeft ze nu het gevoel dat ze meer bij de groep hoort. Ze heeft namelijk ook meiden in de klas die 1 jaar ouder zijn.

11. Zijn er mensen in haar omgeving die haar stimuleren om het aangeleerde gedrag te blijven toepassen?

Ja, wij als ouders door de gesprekken die we telkens met onze dochter hebben.

Ook haar handbalcoach heeft haar in het begin gestimuleerd, maar die is halverwege het seizoen ook gestopt met training geven. De andere coach doet er verder niets mee.

Ze heeft veel veranderingen meegemaakt, en dat heeft geen positieve invloed op de ontwikkeling van de leerdoelen van onze dochter gehad.

Ook haar opa en oma stimuleren haar, maar die wonen wat verder weg zodat ze hen niet veel ziet.

12. Wat voor invloed hebben al deze veranderingen (school/ sport) gehad op het ontwikkelen van de leerdoelen van jullie dochter?

We denken dat deze veranderingen ervoor hebben gezorgd dat ze minder aan haar leerdoelen heeft kunnen en willen doen. Zoals vrienden maken, ze ziet het nut er niet meer van in. Als al deze veranderingen er niet waren geweest dan had ze meer aan haar leerdoelen na de training kunnen werken. Zeker als de leerkracht niet ziek was geworden, dan was er misschien ook meer veranderd in de klas. Dan had de omgeving ook meer mee kunnen werken. Als de oefeningen in de klas ook uitgevoerd werden, dan had dit mogelijk de klas ook veranderd.

School

In de klas gaat het niet goed. Ze wordt veel gepest en heeft nauwelijks vrienden. Ze staat vaak alleen tegenover de hele groep. Op dit moment neemt ze de situatie ook zoals die is en telt de dagen af tot het schooljaar om is.

13. Zijn er veranderingen waar te nemen vooraf en na de training wat betreft het gedrag van jullie dochter?

Ze is assertiever geworden. Als er nu iets gebeurd laat ze zich niet meer in een hoekje drukken, maar onderneemt nu stappen. Alleen de ontwikkelingen hebben niet meegewerkt. Telkens moet je de leerkrachten weer opnieuw informeren over het pesten. Haar schoolomgeving is niet stabiel, dus geen goede basis om te oefenen met de aangeleerde vaardigheden.

14. Welk effect heeft deze wisseling van leerkrachten op het toepassen van de leerdoelen?

Vanuit de training krijgen zowel ouders als school opdrachten mee om thuis en op school te oefenen met de leerdoelen van hun dochter of leerling. De meester is in het begin heel actief begonnen om in de klas deze oefeningen uit te voeren, maar toen het slechter met de meester ging is hij hiermee ook gestopt. Hierdoor is er weinig in de klas gedaan met de training terwijl dit wel de opzet is van de training. Het verschil is wanneer een leerkracht wel lekker voor de klas staat, dan krijgt de klas ook wat van de training mee, waardoor het effect zich versterkt. Bij onze dochter is dat niet gebeurd.

Ze heeft daarom ook gekozen voor een middelbare school (ze zit nu in groep 8) waar ze als enige leerling van de klas naar toegaat. Ze wil een compleet nieuwe start maken.

Ze heeft ook bewust gekozen voor een grote middelbare school met 1600 leerlingen. Hierdoor denkt ze dat er vast wel iemand tussen zit die aardig voor haar kan zijn.

15. Hebben jullie vooraf aan de training overwogen om jullie kind naar een andere school te laten gaan?

We hebben het kort overwogen, maar onze dochter wilde dit niet. Er is wel een andere leerling geweest die om dezelfde reden (pesten) van school is gewisseld.

Onze dochter wilde niet wisselen van school. Ze is begonnen met de training in groep 8. Ze dacht zelf dat het weinig verschil zou maken als ze in een andere klas of op een andere school terecht zou komen. Dan zou ze in een nieuwe/ onbekende klas moeten beginnen en zou ze weer een paar maanden verder zijn voordat ze met deze leerlingen nieuw contact heeft opgebouwd. Als ze het contact dus heeft opgebouwd gaat ze zowat naar de middelbare school toe. Ze vond dat dit weinig zin had en heeft daarom gekozen om toch nog een jaar in dezelfde klas te blijven. Nog een jaar slikken. Al had ze in een lagere klas gezeten, dan hadden ze het wel gedaan.

De leerkracht, toen hij nog gezond was, was gemotiveerd en had hoop dat het beter met haar zou gaan in dezelfde klas. Hij wilde het wel proberen en wilde met de klas gaan oefenen en hierin actief mee aan de slag gaan. Hij had wel het idee dat het goed zou komen.

Na de training hebben we het niet meer met onze dochter gehad over wisseling van school. Ze had toen al in de Cito training, dus wisseling van school zou het voor haar alleen maar ingewikkelder maken.

Hulpverlening

16. Hebben jullie vooraf aan de training nagedacht over andere hulpverlening voor uw kind i.p.v. de Sova- training?

We hebben niet vooraf, maar wel tijdens de training gesprekken gehad met de trainers of andere hulp voor onze dochter nog nodig was.

Van tevoren heeft ze 6x 1 op 1 gesprekken gehad met de trainer. De trainer had bij de aanmelding door dat sommige dingen bij onze dochter erg hoog zaten. Zij vond het beter om daar vooraf aan de training over in gesprek te gaan met haar, zodat ze wat rustiger de training in zou gaan. Toen was het nog de vraag of ze in aanmerking zou komen voor de Sova- training, omdat er een wachtlijst was. Gelukkig kwam er een plek vrij, waardoor onze dochter alsnog mee kon doen aan de training.

Bij de tussentijdse evaluatie hebben we met de trainers gesproken of andere hulpverlening nog nodig was. De trainers vonden dat ze veel vorderingen maakte en geen andere hulp op dit moment nodig had. Daar hebben we het ook bij gelaten.

Bij de eindevaluatie zeiden de trainers precies het zelfde als tijdens de tussentijdse evaluatie. Mocht onze dochter nog hulp nodig hebben dan kon ze altijd weer terecht bij MDVeluwe.

Overig

17. Heeft de Sova- training uiteindelijk het gewenste resultaat gehad waarop jullie hadden gehoopt?

We zijn tevreden met het resultaat wat de training heeft gehad op onze dochter. Het had mooier kunnen zijn als er op school niet zoveel veranderingen waren geweest. De leerkracht had een grotere rol kunnen spelen, zodat het effect op school ook meer zichtbaar was geweest. Nu had het alleen effect op onze dochter, maar dit effect had groter kunnen zijn als haar omgeving ook mee was veranderd.

Ze heeft wel veel geleerd. Ze ziet nu de dingen anders dan vooraf aan de training. Ze kan nu ook anders/ beter op bepaalde situaties reageren. Voor haar leeftijd heeft ze veel geleerd en heeft de training wel het gewenste resultaat opgeleverd.

En het is toch afwachten hoe het op de middelbare school gaat.

18. Hebben jullie nog suggesties/ tips voor de training?

Met de trainers hebben we het er ook over gehad, maar we vinden dat de training soms te betuttelend was. Ik heb het idee dat de Sova- training een stagnatie heeft ondervonden de afgelopen paar jaar en niet mee is gegaan met het taalgebruik en de manier van doen van kinderen. Ik denk dat ze het wel kunnen oppimpen.

Voorbeelden:

Het kan allemaal wel wat sneller en wat hipper. Het ankerboekje vinden wij ook erg ouderwets. Ook de manier van vraagstelling is soms erg ouderwets.

Onze dochter vertelde soms dat ze bepaalde momenten van de training slaapverwekkend vond. Maar misschien ligt dit ook aan het feit dat ze 1 van de oudste was. Misschien dat voor de jongere kinderen veel herhaald werd. Natuurlijk ligt in herhaling kracht, maar soms was deze herhaling teveel aanwezig.

De opzet van de training mag gewoon wel hipper.

De onderwerpen sloten wel goed aan bij onze dochter.

De introductiefilm voor ouders bij de start van de training hadden de ouders 6 jaar geleden (bij hun oudste dochter) ook al gezien.

We kregen als ouders niet het idee dat de training veel was veranderd.

Ook zagen we tijdens de introductiedag een aantal onderwerpen wel 4x langskomen.

Dit is misschien voor kinderen wel nodig, maar niet voor ouders.

De gesprekken tussen de trainers en de ouders vonden ze ook erg betuttelend. We dachten, je hebt geen kleuters voor je, maar volwassenen.

We hebben dit alles ook genoemd naar de trainers. De trainers vonden het verrassend dat wij met zulke opmerkingen kwamen. Ze deden dit al jaren zo en het werkte.

Dat was juist ook het punt waar de ouders mee zaten.

‘Never changing a winning team’, maar je moet wel meegaan met de tijd. Ouders en kinderen veranderen. Je kan modernere dingen erbij halen. Het werkt wel goed, maar soms komt het wel wat truttig over. Zowel richting ouders al kinderen.

Wij denken dat wanneer je alles wat oppimpt, dat de training nog effectiever zou kunnen zijn.

Het ankerboekje is een gekopieerd zwart/ wit boekje. Maar het ziet er niet zo heel aantrekkelijk uit.

Op internet kun je zat leuke, moderne filmpjes die je kunt gebruiken. Vindt een nieuwe investeerder die iets met de boekjes wil doen.

Wij denken dat ouders hiervoor ook wel willen betalen. Het kan allemaal net even wat leuker.

12.4.3.2 Interview met het kind

Vooraf en tijdens de training

1. Hebben je ouders uitgelegd waarom je mee moest doen aan de Sova- training?
*Ik wist al heel lang dat ik gepest werd, maar ik heb dit niet aan mijn ouders verteld. Pas begin/ half groep 7 heb ik het tegen mijn ouders gezegd. Mijn ouders zijn toen naar school gestapt en uiteindelijk zijn we bij de GGD arts terecht gekomen. Die kwam met het idee om de Sova- training te volgen.
Mijn ouders hoefden niet uit te leggen waarom ik mee moest doen aan de Sova- training, omdat ik zelf ook wel wist dat het nodig voor me was.*
2. Vond je het leuk om mee te doen aan de Sova- training?
Ik vond het heel leuk om mee te doen aan de Sova- training. Ik vond het vooral leuk dat er andere kinderen waren die in dezelfde situatie zitten als ik. Zij begrepen wat ik bedoelde. Ook kreeg ik van hen en van de trainers andere ideeën en tips hoe ik moet reageren op het pesten.
3. Welke leerdoelen had je vooraf en tijdens de training?
De leerdoelen die ik had vooraf en tijdens de training waren:
 - ☐ Niet zo verlegen te zijn
 - ☐ Me niets aan te trekken van wat anderen over of tegen mij zeggen
 - ☐ Vrienden te maken
 - ☐ Hoe ik moet reageren wanneer ik gepest word.
4. Wat heb je geleerd op de training?
*Ik heb vaardigheden geleerd die ik nodig had voor mijn leerdoelen. Om de 2 lessen gingen we de leerdoelen evalueren. Dan mocht je een + achter je leerdoel zetten als je vond dat het goed ging en een – als je vond dat het slechter ging.
Ik heb bijvoorbeeld bij het leerdoel minder verlegen te zijn mezelf alleen maar + gegeven. Bij het leerdoel hoe ik moet reageren als iemand mij pest heb ik ook wel eens een – gegeven.
Ik ben uiteindelijk wel tevreden met wat ik heb geleerd.*
5. Vond je de training moeilijk?
Nee, ik vond de training niet moeilijk, juist makkelijk. De situaties die terugkwamen op de training waren voor mij bekend vanuit school. Het was voor mij wel nieuw hoe ik dan op deze situaties moest reageren.
6. Heb je wat aan de training gehad? Wat? Hoe kwam dat?
*Ja, ik heb wat aan de training gehad. Ik ben bijvoorbeeld minder verlegen. Door de voorbeelden van de trainers zag ik dat ik niet verlegen hoefde te zijn. Dat je zelf dingen kan doen of kan oplossen zonder anderen erbij te halen. Vooral aan het hoofdstuk ‘kom voor jezelf op’ heb ik veel gehad.
Ook heb ik geleerd hoe ik moet reageren als ik gepest word. Ik probeer het nu te negeren. Als ze me aanraken zeg ik nu: ‘vind je dat normaal?’ En dan lopen ze vaak weg.*

7. Heb je nog nieuwe vrienden gemaakt op de training?

Ik heb wel vriendschappen gesloten, maar ik zie ze nu niet meer. De trainers wilden pas aan het eind van de training adressen en telefoonnummers aan elkaar doorgeven. Ik heb toen wel mijn adres en telefoonnummer achtergelaten, maar daarna geen contact meer met de andere kinderen gehad. Dit vind ik wel erg jammer.

8. Heb je de leerdoelen, waaraan je tijdens de training hebt gewerkt, gehaald?

De leerdoelen die ik heb gehaald zijn:

- ☒ *Minder verlegen zijn*
- ☒ *Hoe ik moet reageren als andere kinderen mij pesten*

De leerdoelen die ik niet heb gehaald zijn:

- ☒ *Vrienden maken*
- ☒ *Me niets aan te trekken van wat anderen zeggen.*

Dit laatste vind ik lastig, omdat ik niet altijd lekker in mijn vel zit. Als ik goed in mijn vel zit lukt het wel. Als ik minder goed in mijn vel zit, trek ik me sneller aan van wat anderen tegen mij zeggen.

2 en 4 maanden na de training

9. Weet je nu nog vaardigheden die je op de training hebt geleerd? Welke vaardigheden zijn dat?

Ja, mijn leerdoelen en de daarbij horende vaardigheden weet ik nog wel.

10. Kun je deze vaardigheden nog steeds toepassen thuis/ op school/ met vrienden? Waarom wel / niet?

Meestal wel, maar soms gaat het mis. Dan bedenk ik me pas achteraf hoe ik het anders had moeten doen. Ik val soms in mijn oude patroon hoe ik vroeger reageerde of deed. Dan denk ik weer aan de Sova- training en weet ik weer hoe ik wel moet reageren.

11. Vind je het nu makkelijker om nieuwe vriendschappen te sluiten en ze te houden?

Ik vind het wel makkelijk om contact te leggen met anderen. Maar dit worden vaak geen vriendschappen. Ik praat wel eens met meiden uit de buurt. Dan hebben een kort gesprek over hoe het gaat en hoe we heten, maar dit worden geen vaste vriendschappen. Ik vind het dus nog wel lastig om echte vriendschappen te sluiten en ze te houden.

In de klas heb ik nu 1 vriendin, zij kwam naar mij toe om vriendschap te sluiten.

School

12. Vind je het leuk op school?

Het leren vind ik wel leuk. Ik vind het redelijk makkelijk, behalve rekenen.

De contacten met mijn klasgenoten vind ik niet leuk. Ik weet ook niet of ik mee ga op kamp. Ik ben bang dat ze me daar ook gaan pesten en dan ben ik ook 's avonds en 's nachts met hen.

13. Gaat het nu beter op school dan vroeger in de omgang met je klasgenoten? Hoe komt dit volgens jou?

Het gaat niet helemaal beter. De oorzaak hiervan is het pesten. Ze hadden een slachtoffer nodig en dat werd ik. Na de training ben ik bewust wel aardiger gaan doen

tegen anderen, maar zij doen dat niet tegen mij. Ik word nog steeds gepest. Ik probeer nu de pesters te negeren. Ik heb nu wel een vriendin in de klas en dat vind ik wel heel leuk.

14. Van je ouders heb ik gehoord dat jouw meester overspannen is geworden en geen les meer geeft. Hoe vind je het dat je nu elke keer andere meesters of juffen voor de klas hebt?

Ik vind het jammer dat onze meester geen les meer geeft. Nu krijg ik les van de directeur, de conciërge of van een invaller. Ik vind het jammer dat de meester onze klas zat werd en moest stoppen. Ik snap niet dat de anderen uit mijn klas aardiger tegen hem konden doen en waarom ze het hem zo moeilijk hebben gemaakt.

Overig

15. Zou je de training nog een keer willen doen, waarom?

Voor de gezelligheid zou ik de training nog wel een keer willen doen. Maar ik heb toch wel alles geleerd wat ik kon leren en ik weet nog wel veel van de training. Dus aan de andere kant zou ik de training niet nog een keer willen doen.